

Växtmaterial för klättrande barn

Plant material for climbing children

Pernilla Andersson

Växtmaterial för klättrande barn

Plant material for climbing children

<i>Författare</i>	<i>Pernilla Andersson</i>
<i>Handledare</i>	Maria Kylin, SLU , Alnarp Doktor och Universitetslektor vid institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
<i>Biträdande handledare</i>	Allan Gunnarsson, SLU , Alnarp Universitetslektor vid institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
<i>Examinator</i>	Fredrika Mårtensson, SLU , Alnarp Universitetslektor vid institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi
<i>Biträdande examinator</i>	Anders Folkesson, SLU , Alnarp Universitetsadjunkt vid institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
<i>Omfattning</i>	30 hp
<i>Nivå/fördjupning</i>	A2E (tidigare D-nivå)
<i>Kurstitel</i>	Master Project in Landscape Architecture
<i>Kurskod</i>	EX0734
<i>Program/utbildning</i>	Landskapsarkitektprogrammet
<i>Ämne</i>	Landskapsarkitektur
<i>Utgivningsort</i>	Alnarp
<i>Utgivningsmånad, år</i>	maj - 2013
<i>Fotografier:</i>	Pernilla Andersson
<i>Serienamn</i>	Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU
<i>Elektronisk publicering</i>	http://stud.epsilon.slu.se
<i>Nyckelord</i>	barn, utemiljö, förskola, träd, buskar, klättra, lek, planera, klättring, slitage, växter

Ett stort tack till min handledare
Maria Kylin

Tack till min biträdande handledare
Allan Gunnarsson

Och framför allt tack alla barn som genom åren visat mig
vägar till lek

Abstract

The physical environment of children has been homogenised through pre-schools. Almost 90% of all 1 to 5-year olds are at pre-schools most of their waking hours. Therefore, it is significant to critically examine what this environment offers children.

This essay focuses on the plant materials children climb in at pre-schools. The study includes plant materials with signs of the wear and tear of children climbing, from 65 pre-schools in Lund. In the study, a method has been developed and implemented to evaluate damages on plants caused by the climbing of children.

The result of the study has been concretised in a compilation of useful species. The tool climbing-index has been invented, the possibility to assess the opportunity to climb in plants.

Sammanfattning

Barns fysiska uppväxtmiljö har genom förskolan homogeniserats. Nästan 90% av alla 1-5-åringar vistas i förskola merparten av sin vakna tid. Därför är det angeläget att kritiskt granska vad denna miljö erbjuder barn.

Uppsatsen fokuserar på växtmaterialet barn klättrar i på förskolor. Studien omfattar växtmaterial med klätterslitage på 65 förskolor i Lund. I studien har en metod att värdera växtmaterial efter barns klätterslitage uppfunnits och implementerats.

Resultatet av studien har konkretiserats i en sammanställning av användbara arter. Verktöget klätterindex har utvecklats - en möjlighet att bedöma lekbarheten i växtmaterial för klättring.

Innehållsförteckning

Inledning	6	Studie	29	Pedagogers attityd	70
Arbetsgång	7	Förskolegårdar i studien	30	Barnskötare och förskollärare	70
Mål och syfte	9	Metod	31	Tid	70
Avgränsningar	9	Tillvägagångssätt	31	Många vuxna	70
Litteratur	10	Anteckna	33	Barnsäkerhetsdelegationens konsekvenser	71
Metod	10	Systematisera	34	Involvera pedagoger i planeringen	71
Frågeställningar	11	Sammanställa bildmaterial	35	Växter på förskolan?	72
En miljö för barn	12	Resultat	36	Gårdens föränderlighet	72
Lek	12	Övergripande statistik	36	Varför slits växterna?	72
Barns uppväxtvillkor 1900-tal till nutid	12	Träd eller buske?	37	Prefab - klättra i växter	73
1850-1930	12	Träd - buskar	38	En bra förskolegård?	74
1930-1960	13	Vitalitet	39	Flexibelt material	74
1960-1990	14	Klass 1 - Träd	40	Naturmark	74
1990- idag	15	Klass 2-4 Träd	45	Klätterindex	74
Malmö	15	Klass 1- Buskar	47	Kreativa barn - kompetenta vuxna	74
Lund	15	Klass 2/3 - Buskar	51	Referenser	75
Förskola idag	16	Klass 3/4 - Buskar	52	Artiklar	75
En dag på förskolan	17	Grensättningshöjd	53	Avhandlingar	75
Utevistelse	17	Habitus - vad barn gör i växter	55	Böcker	75
Utemiljöns innehåll - politiskt	17	Ligga på lur	56	Film	75
Utemiljöns innehåll - i praktiken	18	Utmana	57	Icke publicerat material	75
Vetenskapliga fält	19	Kojan	58	Offentliga dokument	75
Utvecklingspsykologi	19	Gunga på grenen	59	Rapporter	76
Pedagogik	19	Tarzan	62	Webbsidor	76
Miljöpsykologi	20	Skala och yta	63	Bilagor	
Pilotstudie	21	Sammanfattning	64	1. Lund	
Urvalsprocess	21	De vanligaste träden och buskarna	64	2. Brev till skolområdeschefer	
66 förskolor?	22	De bästa träden och buskarna enligt studien	65	3. Presentation av förskolor	
Studiens område	24	Diskussion	66	4. Exempelfrågor till pedagoger vid platsbesök	
Metod	24	Inledning	66	5. Sammanställning vitalitet växtmaterial	
Utfall	25	Förskolan och samhället	66		
Anteckningar	25	Vetenskapliga fält	67		
Bildmaterial	26	Övergripande statistik	67		
Gruppintervju barn 30/8-2012	27	Vitalitet	67		
Metodutveckling	28	Klätterindex träd	67		
		Klätterindex buskar	68		
		Grensättningshöjd	69		
		Skala och yta	69		

Inledning

Under de dryga 10 år jag jobbat inom förskola, först som utbildad vikarie, senare som förskollärare, har jag många gånger reflekterat kring hur barn klättrar, vilket växtmaterial som finns på förskolan och det hårda slitaget som detta utsätts för. Det är detta min uppsats fokuserar på.

Min utgångspunkt är att allt material i förskolors utemiljö ska vara användbart i barnens lekar. Jag förutsätter alltså att växter som planteras i förskolemiljö ska kunna användas av barnen på något vis. Växter som bara är för prydnad och inte tillför några kvaliteter till barns lek ska inte ta utrymme på förskolegården. I förskolemiljöer borde alltid lekbarhet vara i fokus.

Liguster med klätterslitage

Barn använder växtmaterial på flera sätt. Växtlighet bildar en tydlig rumslighet som utnyttjas i lekar. I vegetation leker barn koja mellan buskar, mitt i buskar. Växtligheten bildar väggar och tak som skiljer en lek från en annan.

Växter används också att klättra i. Ett träd/buske kan förvandlas till rymdskepp, båt, hus, utkikstorn, vad som helst med hjälp av barns fantasi. Att komma upp en liten bit över mark innebär en övergång från att vara på en plats och komma till en annan. En del i att klättra är att erövra nya platser, att finna knepen för att ta sig en bit till - att komma ännu högre upp. Variationsrikedomen är stor när det gäller att komma upp.

Klättring i lagerhagg

Jag tror att växter är något människor tar för givet att de finns på en förskolegård. De är inget som beställs och köps in utan ska finnas som en bakgrund/kuliss för barnens lek. På en gård utan växtlighet syns alla barn samtidigt. Intrycket blir många när alla ser vad alla gör. Lekar som tar fasta på att jaga varandra och mäta varandras styrkor gynnas. Det blir som att barnen befinner sig på ett öde Colosseum, utlämnade åt en scen utan tydliga väggar, tak och rumslighet.

Det är när växtligheten inte fungerar som problem uppstår, ett träd hotar att falla, stora grenar är knäckta efter en storm. Att växter behöver skötas är det sällan fokus på utan de tillåts växa ohämmat utan beskärning som kunnat understödja och forma växten till en längre livslängd med bättre kvaliteter för lek.

Det jag vill med denna uppsats är att lyfta växtlighetens betydelse för barns lek. Uppsatsen sätter fokus på växtmaterial på förskolan, hur växterna barn klättrar och klänger i mår, men också hur barnen använder detta förändrbara material och hur de uppfattar det.

Sönderklättrad syren

Arbetsgång

Fältstudier

I inledningsskedet av examensarbetet bestämde jag mig för att inventera växtmaterial på förskolegårdar i Lund med avseende på slitage av barns klättring. Jag ville ut i fält och se på plats hur växtligheten fungerar i befintliga förskolemiljöer. Den fråga jag ville besvara var:

Hur bör växtmaterial vara för att tåla barns klättring?

Att utgå från förskolegårdar i Lund föll sig naturligt eftersom jag jobbat i kommunen som förskollärare i tio år innan jag läste till landskapsarkitekt. Det var tidig höst när examensarbetet inleddes och förutsättningarna att se slitage på växterna var som bäst. Därför inleddes arbetet med studier i fält.

Hur och exakt var fältstudierna skulle bedrivas kändes ovisst. Jag föreställde mig att jag med hjälp av kamera och anteckningsblock skulle kunna få mycket material att arbeta med. Hur många förskolegårdar och vilka som skulle väljas för besök kändes mer ovisst. Vilka premisser skulle användas för urvalet? Hur skulle jag gå tillväga?

Kontakt Lund

Jag inledde med att kontakta Mats Jönsson, skolchef för Bsn Stad för att få en aktuell lista över alla förskolor i Lunds kommun. Av honom förstod jag att det nyligen skett en omorganisation som minskat antalet skolområden från åtta till sex inom Lunds stad. En rimlig utgångspunkt föreföll vara att göra fältstudier inom ett skolområde för att bedöma tidsåtgång och förstå vad jag skulle leta efter under fältstudien.

Pilotstudie

Jag gjorde en "pilotstudie" inom skolområde Gunnesbo/Nöbbelev/Lerbäck i Lund och beslöt mig för att vänta med att besöka de förskolor som var belägna i Stångby som också tillhör skolområdet eftersom jag efter besök på

övriga tre delområden tyckte mig ha så mycket fakta att jag kunde använda denna som bas för vidare studier. Pilotstudien medförde att jag tvingades reflektera över vilka frågor jag behövde besvara genom en empirisk studie för att komma fram till huvudfrågan: hur bör växtmaterial vara för att tåla barns klättring? Jag tvingades fundera på olika tillvägagångssätt vilket hade varit svårt att göra enbart vid skrivbordet. Pilotstudien fick mig att precisera vad som behövde studeras i fält och vilken metod jag behövde använda mig av. Den ledde också till att jag beslöt mig för att besöka alla kommunala förskolor i Lunds stad för att skapa en bredd i det empiriska materialet. Jag författade ett brev till berörda skolchefer för att introducera mig själv (se bilaga 2).

Studie

Själva studien ägde rum under två månaders tid hösten 2012. Att förstå vilka förskolor som var i bruk tog lång tid eftersom det var svårt att vaska fram tillförlitligt material över vilka de var. I Lund är situationen lite speciell eftersom ett flertal förskolor är drabbade av mögel så förflytningar sker av barn och pedagoger mellan lokaler. Här fick jag ta ställning till vilka utemiljöer som skulle besökas och vilka som skulle prioriteras bort. Valet föll på att besöka evakuerade, bevarade utemiljöer eftersom de var intakta och fungerar som exempel i min studie.

Varje vecka planerades noggrant med avseende på vilka förskolor som var geografiskt nära belägna varandra så att studien skulle flyta på så smidigt som möjligt. Det var svårt att hålla tidsplanen. Jag insåg att det skulle vara en nackdel att stressa fram resultat. Det var bättre att ta hand om det empiriska materialet direkt och frångå tidsplanen något. Därför tog inventeringen längre tid än jag trodde. Det går inte att vara effektiv hela tiden och på samma sätt. Det är bättre att variera olika arbetsuppgifter.

Resultat

Efter att allt det empiriska materialet var insamlat vidtog en viss förvirring. På ett sätt kändes det som om jag var

klar, på ett annat som om jag befann mig inför bestigningen av ett mycket högt berg. Här satt jag på ett enormt material och vad skulle vaskas fram ur det? Jag provade att göra en massa olika diagram över t ex mest frekvent använda arter. Stapeldiagrammen såg små och konstiga ut och jag tyckte inte de förmedlade det intryck av vegetationen jag fått. Hur skulle jag göra? En period av utmattning följde, tvivel på vad materialet egentligen innehöll och att det skulle kunna bli något av det. Jag provade olika angreppssätt men kände mig inte bekväm med hur jag skulle ta mig an materialet. Här följde ett väl behövligt avbrott i uppsatsarbetet, för jag skulle gå en kurs period två under hösten, varpå examensarbetet skulle fortsättas i slutet på januari. I januari hade jag fått distans till det empiriska materialet och kunde läsa igenom vad jag gjort och se med nya ögon på det. Nu följde ett stort arbete med att försöka systematisera och kategorisera datan. Här blev det viktigt att ha specifika frågeställningar som relaterade till den stora övergripande. Detta blev ingången till att kunna använda materialet på ett annat sätt än tidigare. Jag kände mig inte längre låst av att behöva framställa allt material utan kunde vaska fram det som besvarade frågeställningarna.

Litteraturstudie - En miljö för barn

Litteraturstudien är ett försök att sätta in barns miljöer i ett sammanhang. Vad som skulle ingå i detta kapitel stod inte klart förrän resultat och frågeställningar var på plats. Den ska fungera som en referensbakgrund till det resultat som presenteras.

Litteraturstudien ska ses som en bred översikt över två parallella spår som påverkar varandra. Den behandlar barns uppväxtvillkor under 1900-talet med fokus på vem som tar hand om barnen och de miljöer som utvecklas för att göra detta i - förskolans framväxt. Den andra delen handlar om de vetenskapliga fält som finns och som påverkar vilken barnsyn samhället har, dvs hur vuxna ser på vad barn är och har för behov.

Arbetsgång visualiserad

- = frågeställningar
- = Vad jag gjort
- = resultat

Hur bör växtmaterial vara för att tåla barns klättring?

Pilotstudie

Hur hög bör lägstagren vara om barn ska kunna klättra?

Mäta lägsta grenhöjd vid fältstudie

Lägsta grenhöjd

Hur vitalt är växtmaterialet som barn klättrar i på förskolor?

Metodutveckling
Vitalitet

Systematisering av fältstudiematerial i träd och buskar

Vad gör barn som orsakar klätterskador i växter?

Kategorisering av barns användande av växter i relation till klätterskador

- Ligga på lur
- Utmana
- Kojan
- Gunga på grenen
- Tarzan

Hur kan barns lekbehov tillgodoses utan att växtmaterialet går sönder?

Vilka växter att klättra i bör användas på förskolor?

Kategorisering av träd i undergrupper:

- Genomgående stam med bra grenvinklar
- Flerstammiga träd
- Lutande träd
- Övriga träd

Lista över bästa träden

Vilka fler träd och buskar skulle kunna ingå här?

Kategorisering av buskar i undergrupper:

- Grenar utåt
- Grenar uppåt

Lista över bästa buskarna

Visuell arbetsgång

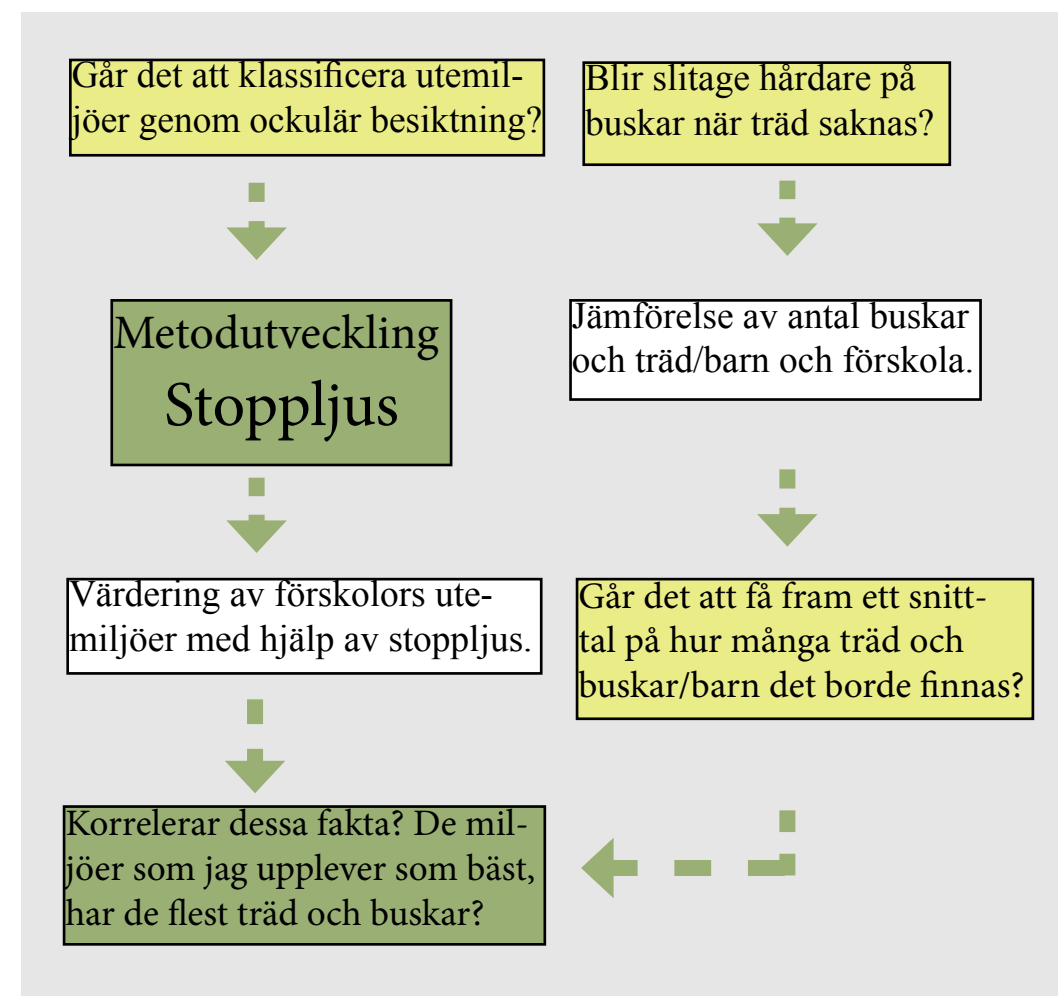
Denna sida presenterar en visualisering av arbetsgången. Överst på sidan i gult syns den övergripande frågeställningen -ingången till arbetet - och därunder pilotstudien. Gula rutor presenterar frågeställningar jag arbetat med, i vita rutor syns vad jag gjort och de gröna innehåller resultaten. Gröna pilar visar hur delar hänger ihop, streckade pilar ofärdiga tankegångar.

Ett tag kändes det som att varje tråd jag drog i ledde till fler som behövde nystas i. Jag har inte hunnit dra i alla trådar utan har fått släppa taget om många. Den mörkgrå rutan till vänster visar vad uppsatsen innehåller och presenterar färdigbearbetat material. Den lilla grå rutan i den stora mörkgrå till vänster visar på en frågeställning som blev helt avslutad genom arbetet. Resultaten längst ner i den stora mörkgrå rutan med lista över de bästa buskarna

och träden och vad barn gör skulle kunna utvecklas ytterligare. Nya frågeställningar som uppstått är de nedersta gula rutorna med svarta pilar uppåt mot resultatet.

Den ljusa grå rutan nedan innehåller ett sidospår jag gärna utvecklat, men inte hann med. Att jag ändå valt att visa detta sidospår här är för att det är så relevant för min huvudsakliga frågeställning. Det hade varit bra att kunna presentera slutsatsen av denna studie för den skulle trycka på behovet av komplettering med fler träd och buskar för klättring i förskolemiljöer. En liten del av metod Stopp-ljus finns med och presenteras i bilaga 2; min värdering av förskolors utemiljö i studien.

Det viktigaste resultatet med studien är att jag utvecklat en metod att bedöma vilka växter som fungerar i förskolemiljöer.

Mål och syfte

Syftet för denna uppsats är att undersöka och hitta vilka växter som både är bra att klättra i och leka i och som tål slitage. Målet är att göra en sammanställning av vilka slitagetåliga träd och buskar som lämpar sig för olika slags lek.

I arbetet skapar och prövar jag en metod för att värdera slitage i växtmaterial. Resultatet använder jag som utgångspunkt för att tyda barns aktivitet i växtmaterialet och relaterar det till slitageskadorna.

En viktig del av arbetet har varit att formulera en bakgrund till förskolan som miljö och argument för det grönas betydelse för barn.

Uppsatsen undersöker vilka växter som tål klätterslitage - detta för att skapa en form av referensbibliotek som skulle innehålla lämpliga växter för miljöer där barn vistas. Detta "bibliotek" kunde fungera som en hjälp vid planering av utemiljö på förskolor och skolor, dels vid nyanläggning men också när det finns behov av kompletteringar i miljön. Klätterslitaget på växterna relateras till vad barn gör som orsakar slitage - detta för att hitta de premisser som är viktiga att växtmaterialet uppfyller. Kan dessa förutsättningar upptäckas är det lättare att komplettera miljöer med de växter som fattas samt hitta fler växter än de som ingår i studien som har liknande förutsättningar.

Genom bakgrunden i uppsatsen formas argument att värna och lyfta betydelsen av det gröna i barns miljöer. Det måste till goda argument för att framhålla växtmaterialets betydelse så det prioriteras i barns miljöer. Pengar måste avsättas för skötsel och förnyelse av växtmaterial, annars blir förskolegårdar fattiga lekmiljöer.

Avgränsningar

Växtmaterial

De växter barn klättrar i på förskolor i Lund utgör underlag för diskussion kring vilka växter som är bra eller mindre bra att använda som klättermaterial på förskolegårdar. Orten Lund utgör en referens som kanske inte är allmänt giltig utan växtmaterialet hade sett helt annorlunda ut om studien varit förlagd i en annan stad i Skåne.

Vem det är som har anlagt och ritat utemiljöerna på förskolegårdarna i Lund utgör också en avgränsande faktor. Den/de personernas kunskap och erfarenhet har avgränsat utbudet av vilka växter som finns.

Lund ligger beläget i zon 1 vilket medför att alla arter i studien inte går att använda i övriga landet. Detta medför en begränsande faktor för hur användbart materialet i denna studie är.

Växter är material som kommer och går. Vissa tidsepoker är en del arter mer gångbara än andra vilket säkert påverkat materialet i studien en del. De arter som finns idag är påverkade av att många förskolegårdar i studien är anlagda under 70-80-talet när barnomsorgen byggdes ut som mest i landet.

Det finns en tendens att använda samma arter väldigt frekvent i förskolemiljöer. Detta i sig är en avgränsande faktor som avgör hur allmängiltigt materialet kan anses. Kanske finns det många arter som är mycket lämpliga men inte används alls idag.

Erfarenhet

Min erfarenhet utgör också en avgränsning. Växtinventeringen är gjord utifrån den erfarenhet jag besitter varför resultatet kunnat se helt annorlunda ut om någon annan utfört den. Tolkningen av vad barnen gör i växtmaterialet som orsakar klätterskador är gjord utifrån min erfarenhet som forskollärare och blivande landskapsarkitekt och är just en tolkning. Tillvägagångssättet för studien och resultatet hade kunnat se helt annorlunda ut om någon annans erfarenhet kopplats till den.

Den erfarenhet jag har av växter är begränsad. Under utbildningen till landskapsarkitekt har jag lärt mig hur många växters habitus (växtsätt) ser ut om de får växa naturligt. En hel del växter har jag bara sett i beskuren form. Det fanns ingenting som kunde förbereda mig på hur annorlunda en växt ser ut om barn klättrar frekvent i den, eller om en växt som vanligen är beskuren inte är det. Växter blir väldigt svåra att artbestämma som har ett apart utseende - ett utseende som inte är vanligt.

Litteraturstudie

Litteraturstudien är bred och schematisk för att fånga huvuddragen i ett stort skeende. Studien behandlar:

- förskolans framväxt i Sverige
- lekparkers framväxt
- lagar och förordningar kopplade till barns miljöer under 1900-talet till idag i Sverige
- vetenskapliga fält som påverkat den barnsyn som existerar idag.

Litteraturstudien som kopplar samman fältstudie, resultat och diskussion är ett urval och utgör en avgränsning.

Litteratur

Jag visste en bit in i sammanställningen av resultatet av studien att jag ville ha tre delar med i en bakgrundsbeskrivning av barns miljöer. Jag behövde göra en exposé över barns miljöer fram till dagens förskola. Historiskt material om barns uppväxtmiljöer behövde letas fram. Jag visste också att jag ville titta på politiska beslut som format barns miljöer genom att fungera som styrande och vägledande verktyg. Några sådana beslut kände jag redan till, men hittade fler när jag nystade i det historiska materialet. Den tredje delen som var viktig att få med är vetenskapliga fält vars forskning påverkar attityder hos pedagoger, politiker och gestaltare av miljöer för barn. Slutligen kom den historiska exposén och de politiska besluten/riktlinjerna att bli sammanvävda i ett kapitel, medan de vetenskapliga fälten utgör ett eget. Sökord använda för att hitta litteratur har varit:

- barn, lek
- barn, pedagogik
- barn, utemiljö
- barn, stad

De källor som valts ut är väl renommerade forskare, författare och sakkunna inom ämnet. Källor har varit dels vetenskapliga, men också mer populärvetenskapliga. Ofta har jag när jag funnit en intressant aspekt, gått tillbaka till ursprungskällan och kontrollerat innehållet i denna. Många gånger har en referenskontroll på ursprungskällan gjort att jag hittat nya källor och infallsvinklar. En hel del material har jag funnit i dagspressen i artiklar. Sådana trådar har jag också nystat i för att se hur vederhäftigt materialet är. Genom att undersöka källförteckningarna på studentarbeten och avhandlingar publicerade på Epsilon har en del litteratur hittats.

Sökningar på nätet har gett mycket information, särskilt vad gäller lagstiftning. Riksdagen har många webbsidor där offentliga utredningar, motioner, propositioner går att hitta i pdf-form och ladda hem. Detta har gett ett väldigt användbart och lätt tillgängligt material.

Metod

I min metod har jag utgått från ett barnperspektiv i stället för ett vuxenperspektiv. Jag har försökt låta bli att värdera klätterskador ur andra perspektiv än barnets. Göteborgs stad har utvecklat något de kallar BKA, en barnkonsekvensanalys att ha som verktyg för all planering av staden för att barns perspektiv inte ska förbises. På s 11 står: "Att utgå från ett barnperspektiv syftar på att utveckla verksamheter så att de tillgodoser barnens behov och inte låter ett vuxenperspektiv dominera (Lundquist, 2011).

Med utgångspunkt i de frågeställningar arbetet behandlar blev det nödvändigt att hitta en metod för att analysera och reflektera över det växtmaterial som används på förskolegårdar. Eftersom det inte fanns någon metod fick jag utveckla en.

Metoden utvecklades dels ur den erfarenhet jag skaffade genom att genomföra en inledande pilotstudie (se s 21), men också ur de reflektioner och tankar jag ställdes inför när jag skulle ta tillvara det stora material som samlats in genom fältstudien. I bilaga 3 finns möjlighet att läsa en kort beskrivning av respektive miljö på förskolegårdarna med fokus på växtmaterial.

I pilotstudien gjordes en väldigt förutsättningslös studie där växtmaterial med klätterslitage fotograferades och skriftligt dokumenterades. Det gjordes också intervjuer med ett 10-tal barn i 2 grupper för att förstå om och i så fall hur barn reflekterar över växters beskaffenhet. Dessa båda delar av pilotstudien har präglat hur den stora studien genomfördes, men framförallt hur jag reflekterat över det empiriskt insamlade materialet. Att fotografera och skriftligt dokumentera växtens utseende, att inta "växtens perspektiv," medförde att jag lärt mig betrakta växter som ett material med en mängd egenskaper som det går att sortera dem utifrån. Intervjuerna medförde att jag förstod hur viktigt det är att barn kommer till tals och får visa den kompetens de besitter vad gäller deras miljö. Detta resulterade i att jag sorterade växter efter "barnens perspektiv," hur de använder sig av växtmaterial i klätterlek.

Metoden innebär i kort att:

- Uppskatta vitalitet hos enskilda växter (se s 39)
- Sortera växter efter byggnation (söka samband i insamlat bildmaterial, se s 41)
- Korrelera vad barn gör i växterna med slitage (söka samband i insamlat bildmaterial, se s 55)

Genom att uppskatta vitaliteten kunde jag se vilka växter som tål barns klättring bättre eller sämre. Ur sorteringen i undergrupper efter byggnation kunde jag se samband som gör växter mer eller mindre bra att klättra i. Genom att reflektera över barns aktivitet i växtmaterialet kunde jag få fram vilka egenskaper växter bör ha som svarar mot barns lekbehov.

Helheten i ovanstående upptäckter resulterar i vilka växter som är bra att använda i förskolemiljöer.

Metoden har utvecklats ur en arbetsprocess där en stor inventering inledningsvis fick relevans genom hur jag sammanställde materialet. De kriterier som materialet indelats efter har kommit att styra resultatet. Den första indelningen är en fördelning av materialet i träd och buskar (se s 37). Denna indelning i sin tur ledde till att jag såg samband mellan växtsätt hos olika träd (se s 41) och sedan att jag fann samband i växtsättet hos buskar (se s 48). När jag sorterade växterna efter byggnation intog jag främst "växtens perspektiv" och försökte finna samband mellan olika växters utseende (med barns behov närvarande i bakgrunden). När jag sorterade växterna efter vad barn gör intog jag ett "barnens perspektiv," och tittade efter likheter i klätterskador. Här kunde jag bortse från växten helt. Slutprodukten för metoden i den här studien är lista över de träd och buskar i studien som bäst klarar barns klätterslitage (se s 65).

Metoden har i mångt och mycket bestått i att reflektera

över det empiriskt insamlade materialet och tolka det. Maria Kylin beskriver i sin avhandling "Från koja till plan," ett angreppssätt som kallas "upptäckstens väg," att utgå från ett antal öppna frågor istället för från färdiga teorier (Kylin, 2004). Det här överensstämmer med det angreppssätt jag haft.

Det har varit ett mödosamt arbete och periodvis har det varit svårt att greppa vad jag hållit på med. Det är svårt att befinna sig mitt i en process där det inte är tydligt vad som eftersökes. Det blir som att bege sig in i dimma och treva sig fram efter något konturlöst eftersom man inte vet hur det ska vara beskaffat. I efterhand inser jag att det finns många sätt att angripa materialet från en så här stor fältstudie. Frågeställningarna avgör i hög utsträckning vilket resultatet blir. Att ha tydliga och konkreta frågeställningar underlättar. Resultatet hade sett helt annorlunda ut om jag valt andra frågeställningar än de jag fastnade för.

Frågeställningar

Detta arbete inleddes ur en stark frustration över hur negligerat växtmaterialet är i barns miljöer, på skolgårdar och i förskolors utemiljöer. I miljöer med hårt slitage har användandet av gummiastfalt blivit lösningen för att det inte är lönt att plantera någonting - det trampas ändå ner. Det verkar som att det finns en allmänt vedertagen hållning att barn förstör växter, bryter sönder, knäcker av och drivs av en allmän förstörelselusta. Denna allmänna hållning har delvis drivits på fokuseringen på prefabmaterial som klätterställningar, gungor, sandlådor och rutschkanor, medan växter givits en låg prioritet. Att fokusera på växter är ändå inte lönt... Min erfarenhet är inte alls den att barn förstör, bryter sönder och knäcker växter! I arbetet vänder jag perspektiv och ställer mig frågan:

Hur bör växtmaterial vara för att tåla barns klättring?

Efter avslutad pilotstudie beslöt jag mig för att fokusera på följande frågeställningar, för att besvara den övergripande:

1. Hur vitalt är växtmaterialet som barn klättrar i på förskolor?
2. Hur hög bör lägsta grenhöjd vara om barn ska kunna klättra?
3. Vad gör barn som orsakar klätterskador i växter?

Det jag genom underfrågorna försökte nå fram till är:

Vilka växter bör användas på förskolor?

Varför plantera växter när barn knäcker och bryter sönder dem?

Är det lönt att fokusera på växtmaterial när barn bara förstör?

En miljö för barn

Lek

Hjärnforskaren Matti Bergström menar att lek är en livsnödvändig kraft hos barn som är nödvändig för att det ska växa upp och bli en kreativ vuxen individ. Det som kallas lek hos barn är kreativitet hos vuxna. Han beskriver vidare att det finns ingen som fullt ut kan definiera vad lek är även om många försökt såväl pedagoger som psykologer och läkare. Lek och kreativitet skapar nya idéer och tankebanor som tänjer gränser för vad som är logiskt möjligt. Bergström framför vidare åsikten att skolan: "stryper barnens inneboende kreativa strömmar till förmån för ett informationsflöde." (Lenninger, 2006, s 53). Ovanstående tankegångar om lek och skola är värda att ha i åtanke när texten nedan läses om barns uppväxtvillkor.

Barns uppväxtvillkor 1900-tal till nutid

Kapitlet ska läsas som en historisk, schematisk genomgång av förskolans framväxt. Som en röd tråd genom detta kapitel är frågan: **Vem tar hand om barnen?** Grönfärgad text är olika utredningar och betänkanden som påverkat barns uppväxtmiljö.

1850-1930

Industrialiseringen medförde att både män och kvinnor förvärvsarbetade i allt större utsträckning inom städerna. Befolkningen i Sverige försköts från att vara jordbrukare till industriarbetare, från att leva på landet till att bo i staden. De vuxna var inte hemma under dagarna och barnen lämnades att ta vara på sig själv under överinseende av äldre syskon (Henschen, 1989). Kvinfolönerna var ofta mindre än hälften av männens och många barn tvingades hjälpa till med familjens försörjning (Åström, 2006).

Småbarnsskolan 1836-

Skolan för 2-7 åringar startade som hjälp till föräldrar som arbetade i industrier. Arbetssättet spreds från Skottland

till övriga Europa. Undervisningen varade hela dagen och skedde i 20-minuterspass med rast mellan varje lektion. På rasterna ute fanns brädlappar och klossar att bygga med. Det lektes också sång- och danslekar (Henschen, 1989). 1852 öppnades småbarnsskola på Magle stora kyrkogata 5 i Lund. 1860 gjordes en påbyggnad i två våningar för att möta behovet av efterfrågan (Lund, 2011-02-04).

Barnkrubbor 1854-

Den första barnkrubban startades i Stockholm. Barnkrubbor bildades av sociala skäl och drevs av enskilda föreningar. Syftet med dem var att barnen skulle ha någonstans att vara då föräldrarna arbetade. De drevs genom välgörenhet och kom därför att starkt präglas av fattigstämpel. Barnkrubborna tog emot barn 0-7 år, från sju på morgonen till sju på kvällen till en kostnad av 10 öre/dag. Barnen var mest inomhus eftersom det inte fanns personal att övervaka dem ute. Leksaker var det ont om (Henschen, 1989). Den första barnkrubban i Lund startade på 1890-talet på initiativ av Fruntimmersföreningen. I fastigheten är idag förskolan Lönnen (Lund, 2011-03-31). Det fanns alldeles för få barnkrubbor för att täcka upp för behovet på platser. Många kvinnor försökte försörja sig genom att arbeta hemifrån med t ex sömnad för att ha uppsyn över sina barn (Åström, 2006). Barnkrubbornas uppdrag var socialt betingat. Stor vikt lades vid renlighet och ordning. Det fanns inte tid att vara med barnen och göra saker tillsammans. Verksamheten gav tillsyn men inte pedagogik (Läraryrket, 1993).

Kindergarten/Barntädgård 1896-

Kindergarten bildades som en pedagogisk lekskola som hade öppet tre-fyra timmar om dagen till en kostnad om 40 öre/dag (Henschen, 1989). Fröbel-pedagogik tillämpades baserad på Friedrich Fröbels (1782-1852) tankegångar om att barn lär genom att leka. Lektorialet innehöll de Frøbelska gåvorna, ett material särskilt framställt för att barn ska lära genom att själv undersöka och upptäcka olika geometriska former. Lek och sysslor, att hjälpa till och ansvara för sin miljö är barns arbete, ansåg Fröbel. Ett viktigt inslag var att odla för att se växter gro, blomstra och växa sig stora. Barn skulle genom växterna förstå sin egen

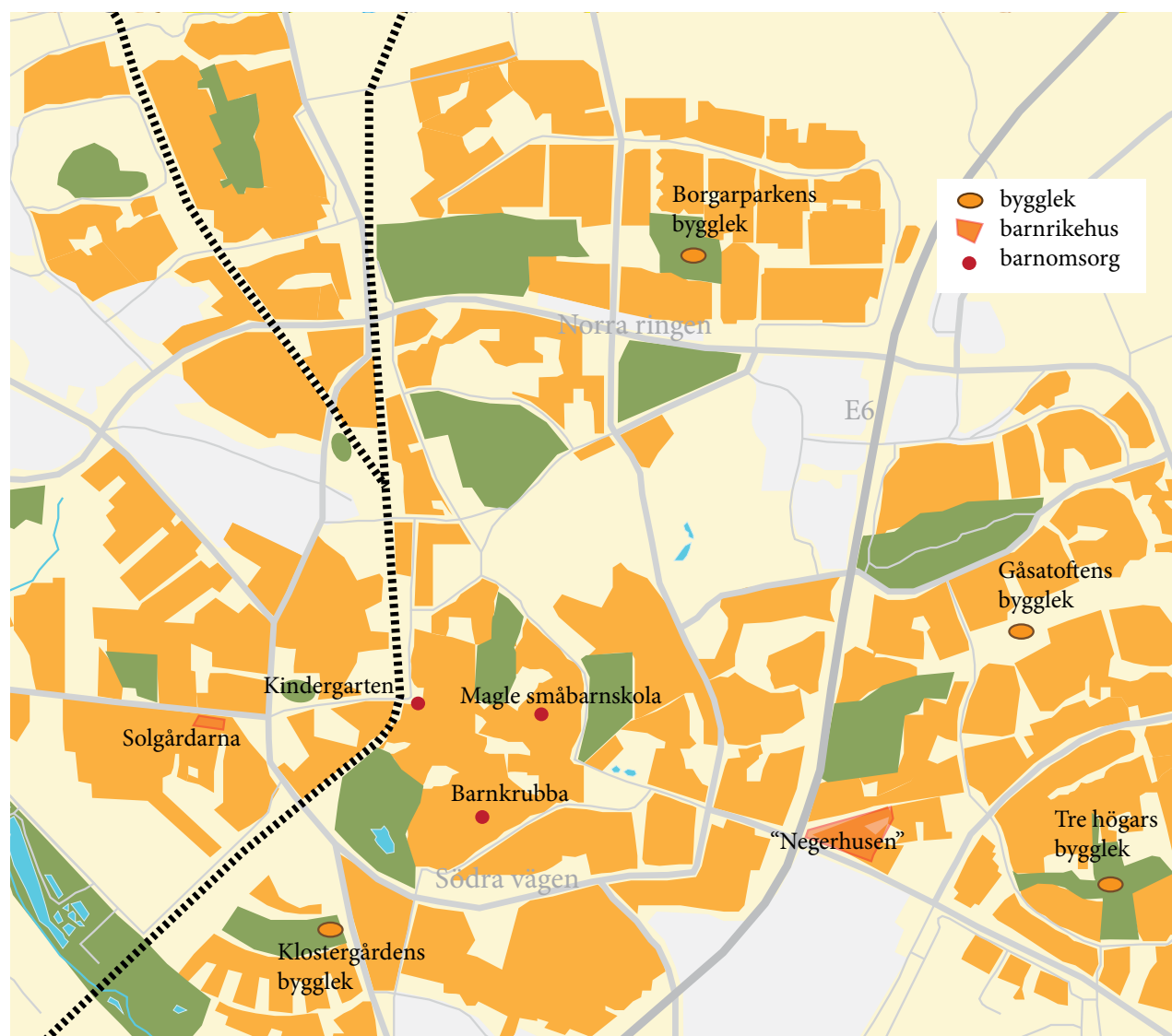
uppväxt, att det krävs noggrann omsorg för att växa (Heiland, 1993). "Likasom hela växtens liv ligger fördolt i fröet, gömmer så icke barnet i sig hela människan" (Läraryrket, 1993, s 12). Pga det höga priset och den korta omsorgstiden var det endast välbärgade som hade råd att låta sina barn gå på kindergarten (Henschen, 1989). På 40-talet fanns vid Bantorget i Lund en Kindergarten, startad av Lena Hjortsjö (förskollärare utbildad vid Fröbelseminariet i Stockholm) (Uddenberg, 2009). Barntädgårdarna såg som sitt uppdrag den pedagogiska verksamheten; att verka för att barn fick utelek och promenader, upplevelser av djur och natur, sång, rytmik och musik. Verksamheten var pedagogisk men gav inte tillsyn i tillräcklig utsträckning (Läraryrket, 1993).

Folkbarntädgårdar 1904-

Det startades även barntädgårdar för mindre bemedlade. Dessa var gratis och finansierades av bidrag. De som kunde betala, betalade 1 kr/mån. I övrigt sköt Fröbelförbundet till pengar (Henschen, 1989). Svenska Fröbelförbundet var den första föreningen för barntädgårdslärare i Sverige och bildades 1918 (Läraryrket, 1993). Folkbarntädgårdarna hade verksamhet halva dagen för en barngrupp och den andra halvan för en annan. I tankegångarna ingick att barnen skulle läras att ta ansvar för sin miljö så varje barn hade ansvar för sin del av skötseln av lekmaterial och ytor (Henschen, 1989).

HSB lekstugor

På 20-talet öppnade HSB (Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund) lekstugor inrättade i HSB-hus. I dessa lekstugor kombinerades verksamheter för barn. Alla som bodde i HSB-kvarteret var välkomna. Verksamheten fanns både ute och inne. Lekstugan var öppen mellan sju på morgonen till sex på kvällen. På em kom skolbarnen och fm var det barntädgårdsverksamhet för barn med hemmavarande eller deltidsarbetande mödrar. Verksamheten hade dock problem att få tillräckligt med personal (Henschen, 1989). HSB lekstugan blev en samslagning av olika verksamhetsformer, en institution fri från den fattigstämpel som präglade barnkrubborna (Läraryrket, 1993).

Lunds stad med exempel från texten

Arbetsstuga

Arbetsstugor inrättades som verksamhet för att ge barn något att göra efter skolan innan föräldrarna kom hem från arbetet. De första startade, liksom barnkrubborna, under 1800-talets andra hälft. Barnen skulle här lära sig nyttiga arbeten, att slöjda och lappa och laga sina kläder. I arbetsstugorna tillverkades saker som såldes. Behållningen gick till att avlöna personal och bekosta lokalhyra. Som motprestation för sitt utförda arbete fick barnen en måltid. Arbetsstugorna är föregångare till dagens fritidshem (Henschen, 1989).

1930-1960

Barnrikehus

1933 tillsattes en utredning som kom att kallas **Bostadssociala utredningen**. Denna kom att verka fram till 1947. En följd av denna utredning blev att det tillkom ett bostadsanskaaffningslån 1935 som gynnade byggandet av bostäder till "barnrika mindre bemedlade familjer" (Boverket, s 44, 2007). Stadsläkaren i Lund, Olof Johansson gjorde en omfattande bostadsundersökning i Lund under tidigt 30-tal som ledde till att det tillsattes en bostadskommitté. Kommittén fastställde att 442 barnrika familjer (>3 barn) fanns i Lund. Av dessa var hälften trångbodda (bodde >2 personer i varje rum) och behövde ny bostad. Det byggdes barnrikehus i två områden, Solgårdarna och "Negerhusen." Solgårdarna var tre lamellhus belägna söder om Trollebergsvägen där dagens punkthus med adress Van Dürens väg 20-24 är belägna. De revs 1980 eftersom slitaget på dem ansågs så omfattande att de inte gick att rädda (Lund, 2011-12-15). "Negerhusen" eller Östra

småstugeområdet kallades de platta enfamiljehus byggda åt fattiga familjer på öster i Lund, idag ombyggda med sadeltak (Lund, 2011-12-14). Uppväxten i barnrikehus har beskrivits av många som växt upp där, ofta i mycket positiva ordalag som nämner glädjen i att det alltid fanns många lekkamrater, att barnen aldrig hade tråkigt (Yngveson, 2009-03-24).

SOU 1938:20 - Betänkande angående barnkrubbor...

En statlig utredning, SOU 1938:20, gjordes på 30-talet där Alva Myrdal var sakkunnig. Hon framhöll att viktiga värden som barn förlorat med inflyttningen till städerna var den nära kontakten med djur, natur och de vuxna i deras dagliga arbete (Rasmusson, 2012). Barnträdgårdarna arbetade med djur och natur och understödde pedagogiskt dessa viktiga värden (Henschen, 1989). I SOU 1938:20

fastställdes att ett statligt bidrag skulle utgå till barnträdgårdarna, en verksamhet som bedömdes som pedagogiskt motiverad. Utredningen ville inte understödja barnkrubborna som kunde tänkas söva "moderns plikt känslor och minska hennes ansvar för barnet" (Henschen, 1989, s 214). Efterfrågan på barnomsorg var stor och behovet var heldagsomsorg. Det som byggdes ut var dock

Daghem

1943 beslutades att statsbidrag skulle utgå även till heldagsvård av barn eftersom kvinnorna i krigstid behövde arbeta. Samhället skulle ansvara för tillsynen, inte välgörenhet. Barnkrubborna började kallas för daghem men fattigstämpeln på verksamheten levde kvar (Henschen, 1989).

Parkleken

Under sent 30-tal startades de första bemannade lekparkerna. Lekparker sågs som platser som kunde locka barnen bort från farliga ställen i städerna. De var också ersättningsplatser för den "friare" miljö som fanns utanför staden. En målsättning var att ge utrymme för barn att leka konstruktiva lekar, utforska sin fysiska miljö och den egna fysiska kapaciteten (Åström, 2006). Parkleken fick ett starkt uppsving under sent 60-tal. De tidigare lekparkerna hade varit belägna i befintliga parker och var inte gestaltade främst som lekplatser. Tanken med 60-talets parklek var att de skulle locka barn från flera stadsdelar att socialisera på samma plats. Personalens roll var att inspirera barnen i deras lek. Verksamheten skulle styras helt av barnens vetgirighet och kreativitet (Åström, 2011). I Stockholm fanns på 1980-talet 200 bemannade parklekar (Hernadi, 2008). Idag finns 47 kvar (Stockholms stad, ?).

Bilism

Från 1950 till 1960 ökade biltrafiken med 300 %. 3 barn dog i trafikolyckor varje vecka. 2000 barn skadades varje år i trafiken och olyckorna beräknades kosta samhället 2 miljarder kr/år. För att säkra barnen började samhället planeras enligt funktionsseparering där bilar och fotgängare inte skulle blandas (Åström, 2006).

1960-1990

God bostad 1960 och 1964 - Lekplatser

I skriften "God Bostad" från 1960 behandlades för första gången lekplatsen som en specifik plats i staden. Rekommendationer och riktlinjer för hur många lekplatser/antal lägenheter och avstånd till lekplats fanns beskrivet. Småbarnslekplatsen för barn upp till fyra års ålder skulle vara belägen i anslutning till bostäderna, medan kvarterslekplatsen skulle fungera för lek för ett helt kvarter eller 150 lägenheter och var till för de äldre barnen. (Åström, 2006).

Familjedaghem

Mellan mitten på 50-talet till mitten på 60-talet hade antalet barn som togs om hand i en annan familj vuxit från några hundra, till några tusen. Det ansågs som ett billigt alternativ att låta barn vara i någon annans hem eftersom det sparade lokalkostnader och inte krävde någon yrkesutbildning. Förskollärarna själva debatterade för mammornas rätt att vara med sina barn åtminstone halva dagen. De ville inte arbeta med barnpassning utan kämpade för att hålla en pedagogisk kvalitet med tradition från barnträdgårdarna. Politiskt sett ansågs lekskolan vara den pedagogiskt vettiga tillsynsformen under tidigt 60-tal (Henschen, 1989). På 60-talet växte behovet av arbetskraft så mycket att tankegångar väcktes, liksom under kriget, att det vore lönsamt om fler kvinnor förvärvsarbetade. Det beslutades att tillsätta en utredning som hade som uppdrag att forma en gemensam målsättning för de olika organisationsformerna inom förskola (Läraryrket, 1993).

Barnstugeutredningen - BU

1968 tillsattes en utredning som avgav sitt slutbetänkande 1975. Utredningen fastslog att de tidigare olika barnomsorgsformerna skulle likställas rent pedagogiskt. Leksolor (de tidsbegränsade fd barnträdgårdarna eller kindergarten) och daghem (de fd barnkrubborna) fick samlingsnamnet daghem. Endast för deltidförskola för sex-åringar kvarstod namnet lekskola. Det konstaterades att det den 1/7 1973 fanns:

56 000 barn i daghem

45 000 barn i kommunala familjedaghem

110 000 barn i lekskola

Utredningen beslutade vidare att statsbidrag skulle utgå till att bedriva daghem, men inte till leksolor. Det skulle också utgå anordningsbidrag till barnstugor med en verksamhet om minst 5 timmar/dag (Sveriges riksdag, 1973).

Sou 1970:1 - Barns utemiljö

1967 tillsattes en grupp att utreda barns utemiljö. Utredningen skulle behandla tätortsmiljöers utformning med avseende på barns utelek. Syftet var att forma anvisningar för planering och projektering av utemiljöer på grundval av utvecklingspsykologiska hänsyn. Tre brister hade fastslagits:

- avsaknad av trafikdifferentiering vilket lett till olyckor
- brist på lämpliga ytor och lekmaterial
- otillräcklig hjälp och tillsyn från vuxna under leken

Dessa brister skulle avhjälpas genom noggrant utvecklade förslag på hur ytor skulle utformas; avstånd till hemmet, storlek på ytorna och innehåll. Utredningen visar fram ett antal exempelplaner att inspireras av. Utredningen framhåller att det vore önskvärt med ett samarbete mellan parkleken och barnstugorna där vinsten kunde vara tillgång till större ytor med gruppbildningar över åldersgränserna (Civildepartementet, 1970).

I Sou 1970:1 fanns ett medvetande om svårigheten att beskriva minimikrav på barns miljöer:

"Normernas *nackdelar* är att de kan förleda till ett schematiskt tillgodoseende av vissa minimifordringar utan hänsyn till planlösningssammanhang och lokala förhållanden" (Civildepartementet, 1970 s 30). I utredningen fanns ett starkt fokus på barns lek, på vikten av lek som pedagogisk princip. Lek likställdes med undervisning och uppfostran. Lek sågs som ett sätt för barn att utforska sin tillvaro och lära sig att behärska sin omgivning. Ett stort fokus låg på utelekens betydelse. Utredningen framhåller:

"Utevistelsen vidgar barnens erfarenheter, ger dem större rörelsefrihet, fler kontakter med ting och människor och bör också ge dem möjlighet att i konstruktiv lek gestalta sina upplevelser" (Civildepartementet, 1970 s 9).

Byggleken - en del av parkleken

Tidigt fanns, med förebild i Danmarks "Skrammellegeplatter," (skrammel=skräp) bygglekar i Sverige. Tanken med bygglek var att barnen skulle vara självständiga på lekplatsen och forma den på sina egna villkor. Byggleken byggde på principen "learning-by-doing" och verksamheten framhöll att lekmiljöer för barn inte ska vara statiska utan ständigt i förändring. Tyngdpunkten i verksamheten låg på att barnen skulle bygga sin egen lekmiljö. Lund tillhörde de städer som tidigt byggde bygglekar (Åström, 2006). Det har funnits bygglekar i Tre högars park på Linero, på Klostergården, på Gåsatoften på Östra Torn och i Borgarparken på Norra Fäladen. Tre högar lade ner på 90-talet och Gåsatoften 2008. I drift är fortfarande Klostergården och Borgarparken som startade sin verksamhet på 70-talet.

Lekmiljörådet 1971-1980

Lekmiljörådet tillsattes som en egen verksamhet inom Socialstyrelsen som skulle verka för lekmiljöers och lekskaps användbarhet för barn i lek. Rådet fanns mellan 1971-1980. När det 1979 kom ett slutbetänkande från Barnolycksfallsutredningen (SOU 1979:28) beslöts att lekmiljörådet skulle sammankopplas med barnolycksfall och bilda en ny myndighet (Socialdepartementet, 2003).

Barnmiljörådet 1980-1993

Barnmiljörådet blev namnet på den nya myndigheten som fick till uppgift att arbeta för förbättringar i barns miljö med tonvikten på lekmiljö och en ökad säkerhet. Det fanns en strävan att lek och säkerhet skulle utgöra en helhet (Socialdepartementet, 2003). Rådet omvandlades 1993 till myndigheten barnombudsmannen (Fjellborg, 2012).

Förskola för alla barn

1985 lade riksdagen fram en proposition som innebar att alla barn från 18 månaders ålder skulle ha tillgång till plats i förskola från 1991. Målet var en fullt utbyggd barnomsorg för alla förvärvsarbetande och studerande (Sveriges Riksdag, 1985).

1990- idag

FNs konvention om barns rättigheter

trädde i kraft 2/9 1990 sedan den ratificerats av 20 medlemsstater (Socialutskottet, 1993). Barnkonventionen består av 54 artiklar som staterna som ratificerat den är skyldiga att följa. Utvecklandet av en konvention har tagit lång tid (Åkerblom, 2013-02-26).

Åkerblom (2013-02-26) menar att barnkonventionen bör ligga till grund för allt arbete. Han framhåller att barn och unga har rättighet till säkra och utvecklande miljöer. Det är vuxnas skyldighet att ge rörelsefrihet, utmaningar och trygghet. Åkerblom framhåller vidare att Sverige inte har omsatt barnkonventionen i lag utan den ska vara vägledande. Åkerblom lyfter också fram att barnets perspektiv - den goda lekmiljön borde vara utgångspunkten vid skapandet av miljöer för barn - inte säkerhetstänk!

Barnombudsmannen

Barnombudsmannen är en myndighet inrättad 1993 för att svara för en övergripande bevakning av barn- och ungdomsfrågor utifrån FN:s barnkonvention och svensk lagstiftning (Socialutskottet, 1993).

I och med omvandlingen från barnmiljöråd till barnombudsman skapades nätverket, Barn, unga och byggd miljö/ BUB. Nätverket omfattar idag ca 250 medlemmar och består av forskare och praktiker som årligen möts i frågor rörande barn (Fjellborg, 2012).

Lpfö-1998 och Lpfö-2010

1998 ändrades namnet daghem till förskola då deltidsgrupper och daghem hamnade under samma lagstiftning (Läraryrket, 2010). 1998 kom också en läroplan för förskolan som ger riktlinjer för förskolans uppdrag. 2010 kom en reviderad upplaga. De beskrivningar som finns rörande barns miljö lyder:

“Utomhusvistelsen bör ge möjlighet till lek och andra aktiviteter både i planerad miljö och i naturmiljö” (Skolverket, 2010. s 7). Vad den planerade miljön och naturmiljön

innebär och ska innehålla står läsaren fritt att tolka.

“Förskolan ska erbjuda barnen en trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet (Skolverket, 2010. s 6).” Hur miljön är trygg och samtidigt en utmaning som lockar till lek och aktivitet står läsaren fritt att tolka.

Barnsäkerhetsdelegationen

I oktober 2001 tillsatte regeringen något som de kallade barnsäkerhetsdelegationen. Denna hade till uppgift att:

“arbeta med frågor som rör barns och ungdomars miljöer med fokus på säkerhet, skadeförebyggande arbete och rätt till lek och rekreation”. (Socialdepartementet, 2003)

Tre punkter stod alltså på agendan:

- säkerhet
- skadeförebyggande arbete
- rätt till lek och rekreation

I sammanfattningen till slutbetänkandet i dec-2003 konstateras en mängd beslut fattade kring säkerhet och skadeförebyggande arbete. Frågan om rätt till lek och rekreation behandlas i en bisats där det konstateras att delegationen beslutat lägga ansvaret för denna del på Barnmiljörådet (Barnsäkerhetsdelegationen, 2003).

Barnmiljörådet omvandlades redan 1993 till barnombudsmannen och denna myndighets stora arbetsområde är FN-konventionen om barns rättigheter. Det verkar här som att rätten till lek och rekreation fallit mellan stolarna och det är oklart vem som idag bär ansvaret för barns rätt till lek och rekreation. Frågan verkar ha stannat vid en fråga som inte vidareutvecklats.

Movium

Movium är SLU's tankesmedja för hållbar utveckling. I januari 2006 ålades Movium av Barnsäkerhetsdelegationen att samordna kunskapsutveckling och kunskapsspridning inom området utvecklande utemiljöer för barn och unga nationellt.

Moviums verksamhetsmål är att:

- lyfta barn- och unga som stadsutvecklingsfråga
- värna barn- och ungas inflytande
- vara en källa till inspiration (Åkerblom, 2013-02-26)

Malmö

I dec 2011 gav Malmö stad ut ett planeringsverktyg som ska underlätta för byggandet av nya förskolor: *Utemiljö vid förskolor i Malmö- ett verktyg för planering, utformning och bygglovsgranskning*. Detta skedde eftersom det saknas Plan- och bygglagen anges endast att förskolor ska ha tillräckligt stor friyta, lämplig för lek, men vad detta innebär är upp till varje kommun att tolka (Malmö stadskontor, 2011). Detta verktyg är Malmös tolkning och baseras på erfarenheter från Malmö.

Lekvärdesfaktor

I planeringsverktyget har Malmö stad tagit fram något de kallar för lekvärdesfaktor som är ett bedömningsverktyg för hur stora lekvärden en förskolemiljö har. Lekvärdesfaktorn ska kunna användas för att inspirera vid gestaltning av förskolegårdar, men också som underlag för granskning av bygglovshandlingar, samt för att kunna föreslå förbättringar på befintliga förskolegårdar. Det finns ett minstavärde som ska uppnås för att utomhusmiljön ska befinnas acceptabel (Malmö stadskontor, 2011).

Lund

I Lund pågår flera olika projekt för att säkerställa gröna kvaliteter för förskola. Serviceförvaltningen, Markentreprenad håller på att räkna ut en totalhyra för varje skolgård i Lund. Detta ska bli ett underlag för att beräkna omkostnader för varje miljö där skötsel och underhåll ska ingå (Dalquist, E. 2012-09-20). I beräkningen ingår en uträkning på hur stor yta/barn förskolorna har.

Naturskolan - Gröna skolgårdar

Naturskolan i Lund ska främja och stödja skolutveckling. Ett ansvarsområde är programmet gröna skolgårdar. Gröna

skolgårdar ska verka för skolgården som plats för rekreation och lek samt som pedagogisk resurs. Projektet gröna skolgårdar startade under tidigt 90-tal i Lund. Naturskolan ska verka som en resurs för förskola, grundskola och gymnasium (Naturskolan, 2013-01-10).

Lunds grönstrukturplan

Lunds grönstrukturplan beskriver i delen om kommunala institutioners grönytor strategier för hur utemiljön på förskolor och skolor bör utformas, förvaltas och utvecklas. Helhetssyn och långsiktighet är honnörsord i dessa strategier (Stadsbyggnadskontoret, 2006).

I grönstrukturplanen finns en medvetenhet om att brister föreligger och att det finns behov av en total översyn för att skapa gårdar med en genomtänkt utformning. Bristerna har uppkommit sedan budgeten minskat. Det som nedprioriterats är skötsel och underhåll av utemiljön. Skötsel och underhåll har tidigare vilat på olika fastighetsägare. Lunda-fastigheter ska i framtiden ansvara för det totala underhållet för att centralisera ansvaret.

I Lund har det arbetats fram ett riktvärde för hur stor aktiv friyta varje barn ska ha i relation till hur många avdelningar förskolan/skolan har. Aktiv friyta innebär faktisk lektyta utan parkering, byggnader och angöring.

Förskola 1 avd	60m ² /barn (20 barn) - 1200m ²
Förskola 3 avd	55m ² /barn (50 barn) - 2750m ²
Förskola 6 avd	50m ² /barn (100 barn)- 5000m ²

Man gör gällande att små förskolor kräver förhållandevis stor yta i jämförelse med större förskolor. Kommunen satsar på att skapa förskolor med 100 barn eftersom de är mest yteffektiva (Stadsbyggnadskontoret, 2006). Nedan en jämförelse mellan 100 barn i olika storlekar på förskolor:

Sex 1 avd.förskolor = 7200m²
 En 6 avd.förskola = 5000m²
 Två 3 avd.förskola = 5500m²

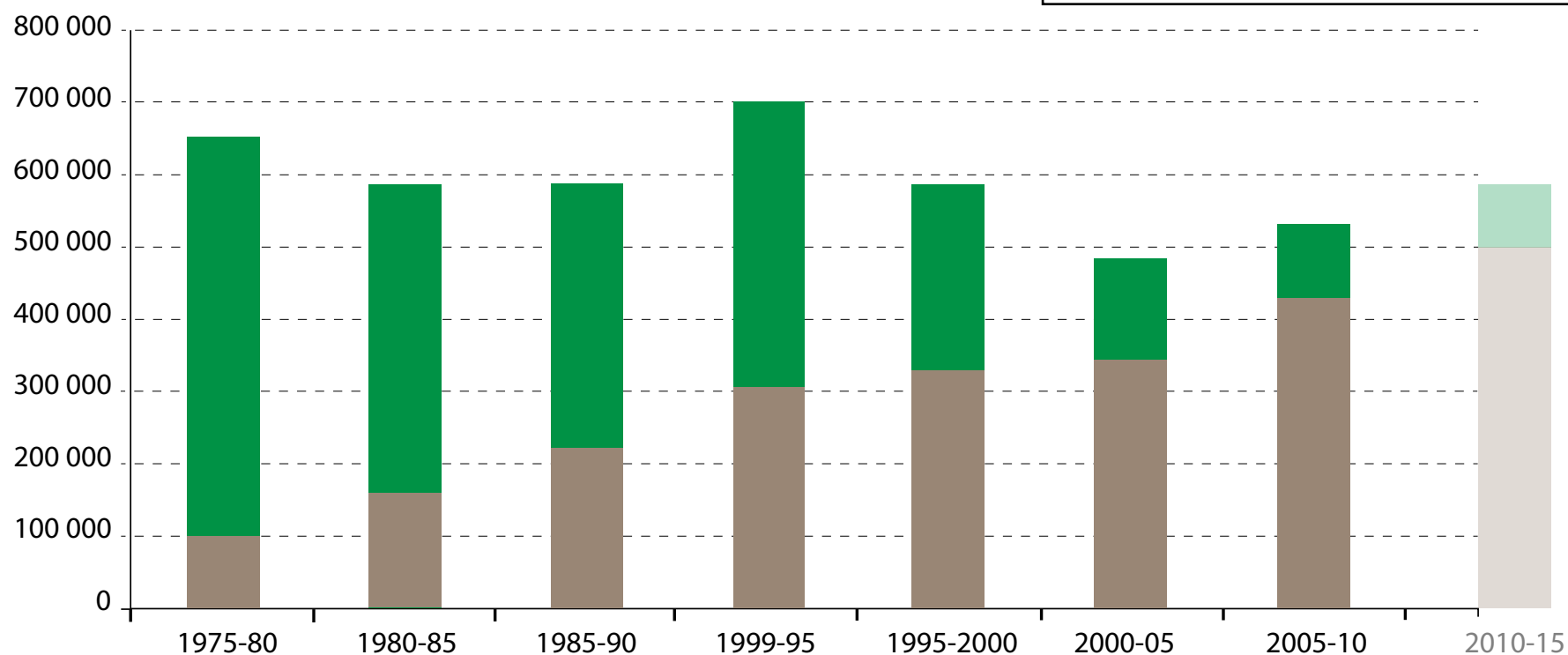
Skillnaden blir liten vid jämförelse 6 avdelningar mot 3.

Barngruppers storlek

1990	2011
14 barn	17 barn

2003 är 15% av barngrupperna > 20 barn
 2011 är 20% av barngrupperna > 20 barn
 (Skolverket, 2011)

Barn i förskola i jämförelse med totalt antal barn i förskoleåldern i landet

Barn totalt i riket (grön stapel) fram till 1997 1-6 åringar, därefter 1-5 åringar
 Barn i förskola (brun stapel) fram till 1997 1-6 åringar, därefter 1-5 åringar
 (Förskolebarn var förr 1-6 åringar fram till 1997 då 6-åringar började slussas in i förskoleklasser i skolverksamheten.)
 (Skolverket, 2011)

Förskola idag

I förskola idag arbetar två yrkeskategorier; förskollärare och barnskötare. Förskolan tar hand om barnen när föräldrarna arbetar, studerar eller är arbetslösa. 2001 infördes rätt till förskola för arbetslösas barn. 2002 infördes rätt till förskola för barn till föräldralediga samt maxtaxa (Skolverket, 2003). Dessa reformer har lett till att allt fler barn vistas i förskola (se diagram ovan). 1973 gick 56 000 barn i förskola - 2015 kommer 500 000 barn att gå i förskola. En successiv ökning av barngruppernas storlek har skett särskilt under 2000-talet (se faktaruta överst höger).

Maxtaxa

1999 beslöts att införa ett system som innebar att i stället för att barnomsorgsavgiften skulle variera med föräldrars

inkomster, så skulle de vara samma och låga för alla människor. För människor som har mycket låg eller ingen inkomst skulle avgiften minska ytterligare. Syftet med maxtaxan var att öka det ekonomiska utbytet av att arbeta för människor. Det skulle vara lönsamt för arbetstagare att arbeta mer än deltid och att gå från arbetslöshet till sysselsättning (Utbildningsdepartementet, 1999). 2002 infördes reformen (Skolverket, 2003).

Allmän förskola

Den 1 januari 2003 infördes rätt till avgiftsfri förskola 525 timmar om året för alla barn som är 4 och 5 år gamla. Det innebar att alla barn från hösten det år de fyller 4 år, har rätt till avgiftsfri förskola 3 timmar om dagen under terminstid. Som anledning till att införa en allmän förskola beskrivs förskolans dubbla uppgift, dels att möjliggöra för

föräldrar att arbeta eller studera men också att erbjuda en pedagogisk gruppverksamhet som bidrar till goda uppväxtvillkor för alla barn. När uppdraget om barnomsorg övergick från att vara ett åläggande för socialdepartementet till att vila under utbildningsdepartementet hamnade fokus på lärande och utbildning. Förskolan gick från att vara en angelägenhet om tillsyn till att vara en verksamhet som bygger på lärande (Skolverket, 2003). Från 1 juli 2010 har även alla 3-åringar rätt till allmän förskola, dvs avgiftsfri förskola 3 timmar om dagen terminstid (Skolverket, 2010-07-01).

Sedan slutet av 90-talet går merparten av alla 1-5-åringar i förskola (se diagram föregående sida). En enorm utbyggnad av förskolor i Sverige har skett de senaste decennierna. 1975 gick 10% av alla 1-6-åringar i förskola - 2011 var siffran 84%. I en tänkt framtid (svagaste stapeln till höger) går så mycket som en halv miljon av Sveriges invånare i förskola.

Förskola utbyggd i stor skala är en ny företeelse. Här tillbringar barnen större delen av sin vakna tid, ofta mer tid än vuxna tillbringar på sina arbetsplatser (om vuxna har en 8 timmars arbetsdag, 1 timme lunch och 1 timme resa fram- och tillbaka varje dag blir barnens arbetsdag 10 timmar). Om föräldrarna kan flexa sin arbetstid blir vistelsetiden något kortare. Med den erfarenhet jag har som förskollärare är en vanlig dag någonstans mellan 8-10 timmar för många förskolebarn.

Små barn i förskoleåldern sover 11-12 timmar varje dygn. Det innebär att av sina vakna 12 timmar på dagen tillbringas 8-10 timmar i förskolan. Förskolans miljö får på så vis ett väldigt starkt inflytande på barnen. Det är här de leker; bearbetar sina upplevelser och skapar sociala kontakter. Därför är det av största vikt att denna miljö har ett rikt och varierat innehåll som möjliggör olika sorters lekar.

En dag på förskolan

De flesta barn kommer till förskolan innan frukost kl åtta på morgonen. Efter frukost är det fri lek inne en stund innan barn och personal har samling, ofta inne på golvet

sittande i ring. Samling är en planerad verksamhet där bland annat dagens innehåll presenteras för barnen. Ofta går hälften eller alla barn ut efter samling, beroende på ålder på barnen och vilken aktivitet som är planerad för dagen. Efter lunch och sagoläsning går alla barn ut och är ute fram till mellanmål, alternativt sover om barnen är i åldern 1-3 år. Om vädret är fint går barnen ut även efter mellanmål. Många barn går hem mellan kl fyra och fem på eftermiddagen. Det föreligger stor skillnad i vistelsetid för barn som bor utanför staden i förorter i jämförelse med de som bor i staden. Förskolebarn i förorter har oftare längre vistelsetid beroende på att föräldrarnas pendling gör dagen längre. Detta innebär också att förskolor i förorter behöver hålla längre öppettider än förskolor i centralorter.

Utevistelse

Utevistelsen sker ofta i två till tre pass om dagen. Det första 10-11.30, det andra 13-14.30 och det sista 15-16. Utevistelse sker mest på den egna gården. Ibland går personal och barn iväg, men min erfarenhet är att den allra mesta tiden av utevistelsen tillbringas på den egna gården. Mycket sällan är barn inne hela dagen. Detta sker vid dagsregn eller rejäl storm, annars är barn och personal ute varje dag. Normal utevistelse ligger i tid på 2-4 timmar/dag.

Min erfarenhet är att inlokalerna inte räcker till för att vara inne hela barngruppen på avdelningen mer än korta stunder. Lokalens yta räcker inte för detta - därtill blir ljudvolymen för hög. Ofta delas barngrupper aktivt hela tiden för att få en lugn miljö inne där barn kan arbeta koncentrerat - leka - utan att störa varandra.

Andel tid barn vistas ute på förskola skiljer sig mycket åt från förskola till förskola. En undersökning av 100 förskolor i Stockholmsområdet antyder att utemiljön används mer på förskolor med tillgång till naturmark. Särskilt märkbart är detta faktum vid dåligt väder. Barn är ute mer på förskolor med en hög andel naturmark än på förskolor med lägre (Söderström m fl, 2004). Författarna tror vidare att en bra utformad utemiljö föder ett intresse hos pedagogerna att vara ute, vilket medför att barnen är ute mer. Är

pedagogerna ute mer i en miljö de trivs i bygger de vidare på den goda miljön som redan finns och skapar ytterligare fler kvaliteter. Detsamma kan man förmoda gäller i omvänd ordning, antar jag, dvs att en kal, ogästvänlig utemiljö hämmar pedagogernas intresse för att bjuda barnen på längre utevistelser. Det blir svårt att göra kreativa saker i en kal miljö.

Mårtensson (2004) beskriver att barns återhämtning i hög grad är beroende av frihet från vuxnas övervakning. Den utevistelse barn har tillgång till idag är i tillrättalagda och avgränsade miljöer. Hon frågar sig om "frirummen" här ger lika stor återhämtning och möjlighet till lek.

Utemiljöns innehåll - politiskt

Bodil Långberg, tidigare anställd vid Barnsäkerhetsdelegationen trycker på vikten av att säkra miljöer också bör vara stimulerande och utvecklande. Säkerhet och risker är två termer som hör ihop. Genom att utsättas för risker i rimlig nivå utvecklas barn. Det finns en fara i att för mycket fokus hamnar på säkerhetstänkande, då begränsas barns miljöer (Åkerblom, 2006).

Idag finns en stark vilja i samhället att barn ska bli engagerade i sin egen miljö, att barn är aktörer i stället för endast mottagare av kunskap. I Götene kommun har detta tagit sig uttryck så att barnen aktivt tas med som medaktörer i skapandet av sina miljöer. Det finns ett politiskt program i kommunen som tar sitt avstamp i Barnkonventionens paragraf om barns rätt till trygga, säkra och utvecklande miljöer, "Trygga, säkra och utvecklande skolor i ett kommunperspektiv" (Åkerblom, 2006).

BKA -Barnkonsekvensanalys

2001 tog myndigheten Barnombudsmannen fram en modell för barnkonsekvensanalys som har som syfte att verka som stöd för kommuner, landsting och statliga myndigheter i planering. En BKA ska föra fram barns perspektiv och se till att det tas hänsyn till barn i planering på alla nivåer i samhället (Barnombudsmannen, ?). Trafikverket har tagit fram egna barnkonsekvensanalyser.

På deras hemsida finns att läsa att riksdagen fattat beslutet att en BKA ska genomföras av statliga myndigheter varje gång ett beslut ska fattas som rör barn (Trafikverket, 2012-09-27). Göteborgs stad har antagit en egen BKA. I denna förespråkas vikten av att förändra vuxnas attityder till barn så att barns erfarenheter och kunskaper får ett inflytande i beslutsprocesser (Lundquist, 2011).

Utemiljöns innehåll - i praktiken

Utomhuslek är beroende av förskolegårdens kvaliteter, menar Mårtensson (2009). I utevistelsen skapas ett frirum där de vuxna i mindre utsträckning än inne planerar och organiserar vad som ska hända. Mårtensson påtalar att flera faktorer påverkar kvalitet på förskolegården. Att gården är stor nog, har en stor andel naturmark med träd, buskar och kuperad terräng samt att vegetationsytor och ytor med lekredskap är väl integrerade med varandra är viktiga faktorer för kvalitet.

Grahn (2009) beskriver i tidningen Förskolan vilka variabler som skapar en innehållsrik utemiljö. Det ska vara stora ytor av vildvuxen natur med vrår som det går att dra sig undan i. Det bör finnas öppna platser att springa på och leka gemensamma lekar. Det får gärna finnas en trygg entrézon. För att det ska vara möjligt att vara ute även om det regnar är det bra om det finns ett tak över en plats där det går att vara. Han talar också om vikten av mjuka övergångar från en yta till en annan eftersom det gynnar lekens böljande karaktär, att den inte tvingas avstanna.

Affordance

Åkerblom (2012), tar upp begreppet *affordance* i sin krönika, "Leken i fara - vuxna största hotet," och menar att detta begrepp skulle kunna fungera som utgångspunkt för skapandet av miljöer för barn. Begreppet innebär att fråga sig vad platsen erbjuder för möjligheter. Genom att titta på vad barn gör, vad som inspirerar dem i stunden kan planerare ställa sig frågan vad de kan tillföra som höjer kvaliteten ytterligare.

Jag tror det finns en ständig kamp mellan vuxnas behov och barns som jag försökt visualisera till höger.

Vuxnas preferenser

Prydligt och fint! Estetik! Kontroll!

- inga spikar och annat "skräp"
- inga grenar att trilla ner från
- inga bärfläckar på kläderna
- inga pedofiler: uppsikt överallt
- inga kloggiga vattenpölar

Så här ser de flesta miljöer för barn ut:

Kreativt, materialrikt? Affordance?

Klättra? Geggå? Gömslen?

Barns preferenser

Materialrikt och kreativt! Affordance!

- byggmaterial, spik och sågar
- klätterträd
- bär att äta och klegga med
- dolda vrår att gömma sig i
- geggamoja

Så här skulle de kunna se ut:

Prydligt och kontrollerat? Fint?

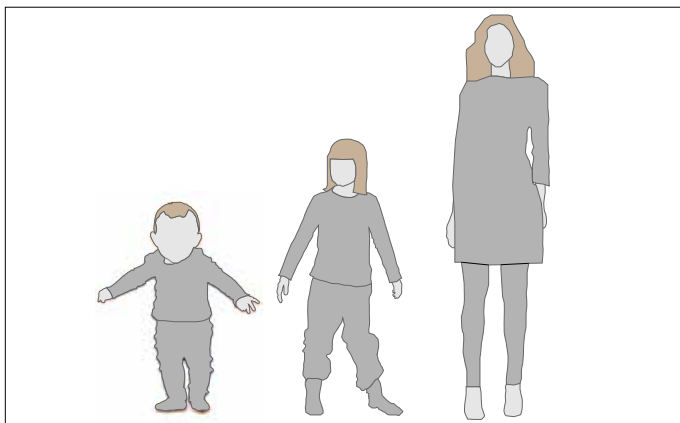

Uppsikt? Inga fallskador? Inget skräp och spik?

Vetenskapliga fält

Flera vetenskapliga fält sysslar med barn och deras fysiska uppväxtmiljöer. Nedan presenteras några som påverkat detta arbete. Först inom varje vetenskapligt fält ges en förklaring till vad vetenskapen innebär enligt Nationalencyklopeding (NE).

Utvecklingspsykologi

Barndomen, en fas i livet på väg mot att bli vuxen.

“gren av psykologin som studerar människans psykiska utveckling” (NE), ofta med fokus på barns psykologiska utveckling.

Inom utvecklingspsykologi betonas individens utveckling till vuxen och interaktionen mellan människor. Utvecklingspsykologi har utgått från den biologiska utvecklingen, den kognitiva utvecklingen, men också den känslomässiga utvecklingen som pågår hos barnet när det växer för att bli vuxen (Grahn, 1997). Dessa olika ingångar har gett olika utslag. Många människor har genom tiderna försökt kategorisera hur denna utveckling går till, ofta i faser som “ska genomgå” för att uppnå nästa, högre fas på väg mot vuxenvärlden.

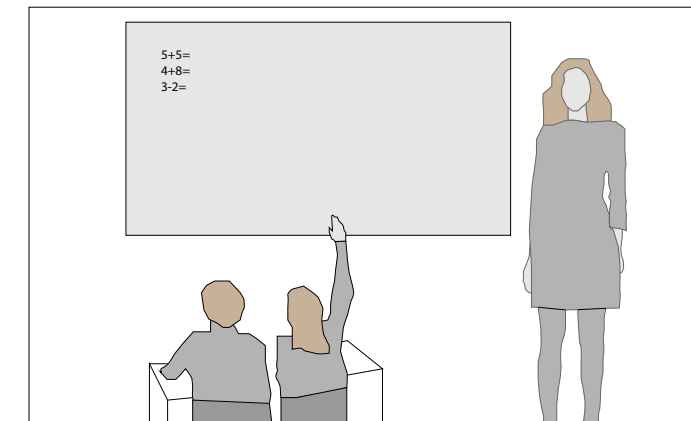
Egidius, 2008/2009 visar på hur barn och barndom värderats under olika tidsepoker. Rousseau talade på 1700-talet om “det naturliga barnet,” att barn skulle utvecklas utan att vuxna skulle störa den naturliga utvecklingen. Darwin, 1800-tal, poängterade likheter mellan barnstadier hos olika

djurarter. Freud, sekelskifte 18-1900-tal, tryckte på att barns naturliga behov inte ska förtryckas.

Under 90-talet när jag läste till förskollärare var Jean Piaget och Erich Homburger Eriksson utvecklingspsykologer som var nödvändiga att känna till. Norén-Björn, 1977, gör i boken *Lek, lekplatser, lekredskap* en utvecklingspsykologisk studie av lekplatser på uppdrag av Lekmiljörådet. I boken framhålls Jean Piagets tankegångar om barns utveckling, att lek och imitation är redskap för barn att utveckla sitt tänkande. Enligt Piaget är lek en nödvändig förutsättning att utvecklas till vuxen. Egidius, 2008/2009 beskriver Homburger Erikson som en psykoanalytiker som studerat under Freud. Homburger Erikson framhöll hur människan går igenom utvecklingsstadier och hur denna utveckling pågår hela livet. Stadierna har sin grund i de kriser människan upplever i livet.

Under senare delen av 1900-talet fram till nutid har utvecklingspsykologin kommit att handla om betydelsen av det sociala. Egidius, 2008/2009 beskriver olika teorier inom fältet, t ex ekologisk utvecklingsteori som söker påvisa hur den fysiska och sociala miljön påverkar barns utveckling. Objektrelationsteorin som behandlar behovet av nära anknytning barn och mor för barnets optimala utveckling är en annan social teori som fått stor betydelse. Teorin har senare ifrågasatts, om det är så nödvändigt att det är mor och barn som har den nära anknytningen. I förskola har teorin fått följder. På 90-talet när jag började arbeta på förskola var det självklara sättet att skola in barn (vänja barn att vara förskolemiljö utan sina föräldrar) att de skulle ha en nära person att knyta an till som övergångsobjekt från sina föräldrar. På senare år har denna teori blivit starkt ifrågasatt. Trenden är idag att barn ska skolas in i en miljö med alla de människor som finns i denna, att det är miljön i sig som skapar trygghet, inte så mycket en enskild person. Lev Vygotskij, socialpsykolog, är enligt Egidius, 2008/2009, förespråkare för konstruktivismen, en teori som visar på hur den sociala interaktionen förändrar barns tankemönster och beteenden.

Pedagogik

Hur kunskap förmedlas från vuxen till barn.

“vetande och metoder som tillämpas i uppfostran, undervisning och utbildning” (NE).

Till en början utgick pedagogik från utvecklingspsykologi. Det fanns en föreställning fram till 1970-talet att pedagogik var tillämpningen av utvecklingspsykologi. Från 80-talet har pedagogik utvecklats mer till en egen disciplin som utgår från lärandeprocesser som ser olika ut för olika sammanhang och åldrar (Egidius, 2008/2009). Fram till 1962 fanns olika pedagogiska utbildningar för att arbeta som pedagog med de yngre barnen. Fröbelseminariet i Norrköping var ett, Stockholms socialpedagogiska seminarium i Stockholm ett annat. 1962 skedde ett förstatligande av utbildningarna för att säkerställa kvalitet (Läraryrket, 2010).

Friedrich Fröbel, verksam under 1800-talet, trodde på att ge barn verktyg att utforska i stället för färdiga lösningar. Natur, miljö och upplevelser är väsentliga för barn för att förstå sammanhang. Att skapa en god miljö är pedagogens uppdrag. Frøbels tankegångar ligger till grund för Kindergarten/barnträdgårdsrörelsen och svensk förskola (Heiland, 1993).

Maria Montessori var en italiensk läkare och pedagog, verksam under sekelskiftet 18-1900-tal, som ansåg att all onödig hjälp hämmar barns lärande. Barn lär sig själv genom att få tillfälle till övning (Pedagogikens giganter,

2008). I Lund finns ett flertal Montessoriförskolor; Lingua, Rosa tornet, Barnens hus, Lekloftet, Lilla kuben, Lillskolan, Tellus och Östra Torns montessoriförskola. Svenska montessoriförbundet ger utbildningar för lärare att få kompetens att undervisa enligt montessori.

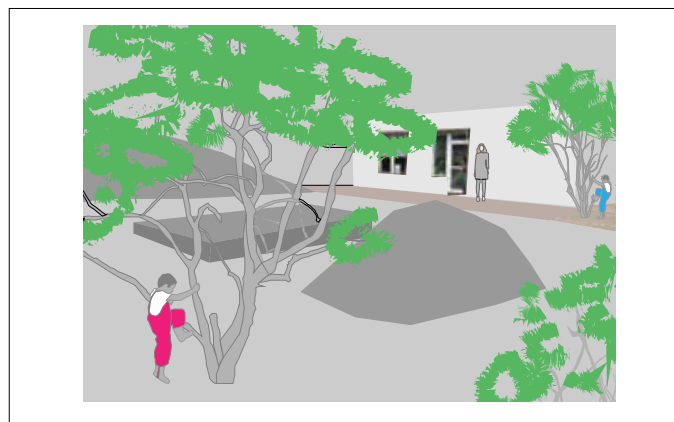
Waldorfpedagogiken, grundad av Rudolf Steiner 18-1900-tal menade att en blandning av teoretiskt/praktiskt/konstnärligt arbete ligger till grund för inläring. Naturupplevelser är viktiga och att få fantisera (Pedagogikens giganter, 2008). I Lund finns Rudolf Steinerlekskolan i Hardeberga, förskolan Solvinden och Äppellunden som arbetar enligt Waldorfpedagogiken. Det finns flera sätt att utbilda sig till Waldorflärare i Sverige, bland annat via Waldorf-lärarhögskolan, Waldorfseminariet i Göteborg eller Waldorf-skolefederationen.

Reggio Emilia är en pedagogik grundad av Loris Malaguzzi i Italien under andra halvan av 1900-talet. Pedagogiken framhåller att barn har 100 språk men berövas 99. Malaguzzi ville skapa en skolform där barns kreativitet tas till vara; att måla och skapa, utforska med hela kroppen och uttrycka sig på många fler sätt än det verbala ligger till grund för hans tankegångar. I Lund finns många förskolor som är inspirerade av Reggio Emilia-pedagogik. Löneberga, Kobjer, Holken, Plåstret, Snorre är några exempel. Flera högskolor i landet, bland andra Luleå, Malmö och Linnéuniversitetet ger kurser i Reggio Emilia-inspirerat arbetssätt.

Skillnaden mellan ovanstående tre är att Montessori ges som en vidareutbildning på en redan avlagd lärarexamen, Reggio Emilia ingår som en del av kurspaketet på lärarutbildningar på flera högskolor i Sverige, medan Waldorfpedagoger utbildas helt och hållet på Waldorfskolor.

Mårtensson (2004) menar att barn sågs som mottagare av fostran fram till 80-talet inom utvecklingspsykologi, medan barnsyn idag präglas av barnet som självständig aktör.

Miljöpsykologi

Barn, aktörer i förskolemiljöer?

“forskningsområde som studerar människors psykologiska anpassning till fysiska bebyggelsemiljöer och naturmiljöer med syfte att förbättra sådana miljöer eller att påverka människor att agera miljövänligt” (NE).

Ämnet kallades till en början för arkitekturpsykologi. Det uppstod i brytningspunkten mellan arkitektur och psykologi och växte fram under 60-talet via samarbeten mellan psykologer och arkitekter. 1981 bildades ett internationellt miljöpsykologiskt sällskap och sedan detta år är miljöpsykologi ett forskarämne vid LTH (Lunds tekniska högskola, 2012). Inom miljöpsykologi betonas sambandet mellan människans upplevelse, beteende och utveckling i relation till miljöns utformning (Grahn, 1997).

Det finns två inriktningar på miljöpsykologi; den ena undersöker de direkta effekterna miljön har på individen och den andra fokuserar på individens upplevelse av miljön. Den sistnämnda har gett upphov till ett strävande efter att människor själv ska vara med och skapa sina miljöer (Egidius, 2008/2009).

Patrik Grahn, miljöpsykolog och forskare vid SLU, Alnarp, påtalar att studier påvisar att barn som är ute ofta har ett mer harmoniskt och lugnt beteende än barn som vistas mer inomhus. Han menar också att utemiljöer oftast erbjuder fler möjligheter än inomhusmiljöer (Grahn, 1997).

Ellen Sandseter (2011), professor i psykologi på Queen Mauds universitet, Trondheim, Norge, har studerat barns lek avseende “risky play,” riskabel lek. Klättring ingår som del i “risky play” och tränar många aspekter enligt Sandseter; motorisk/fysisk skicklighet, perception och spatial orientering. Sandseter beskriver “risky play” som ett sätt att träna sig att klara av större och större svårigheter. Barn är motiverade att tänja på gränsen för sin förmåga. När en förmåga uppnåtts försvinner rädsla och fascination för denna och barn antar nya utmaningar. Sandseter framhåller att det är viktigt att ge barn åldersadekvata utmaningar. Om barn hindras att utmana sina rädslor kommer de som vuxna att få psykopatologiska besvär.

Susan Herrington, professor i landskapsarkitektur vid University of British Columbia ledde ett 5-årigt projekt 2003-2005 på förskolor med 2-5-åringar i Kanada. Projektet visade att färdigfabricerade lekredskap, de dyraste elementen på gårdarna såsom klätterställningar, stod öde 87% av tiden. Herrington poängterar (Chan, 2010) att barn lär sig genom att aktivt manipulera saker i sin omgivning och att de paradoxalt nog beskyddas från att göra just det. Miljöer för barn behöver fokusera på att göras utvecklande för barn i stället för säkra. Herrington (1998), beskriver hur vegetation helt kan ändra förutsättningar för lek och rörelse på förskolegårdar genom att skapa ny rumslighet. Fredrika Mårtensson, miljöpsykolog och forskare vid SLU, Alnarp beskriver att miljöer som är rika på innehåll kan tåla fler barn och hjälper till att reglera den sociala samvaron barn emellan (Mårtensson, 2004).

Grahn (1997) konstaterar i en jämförande studie mellan barns lekmiljö på en stadsförskola och en landsbygdsförskola i en gammal gård att barn får hålla tillgodo med den miljö som erbjuds; “en miljö som oftast är filtrerad genom vuxnas föreställningar om hur barns behov ser ut” (Grahn, 1997 s 95). På stadsförskolan där lekmiljön skapats av vuxna formades möjlighet till lek i de material som kunde plockas fram ur förråd, medan möjligheter till lek i oändlig variation fanns i själva miljön på den gamla gården.

Pilotstudie

För att kunna göra en pilotstudie krävdes att jag reflekterade över de olika förskolorna i Lund, hur jag skulle gå tillväga vid en urvalsprocess.

Urvalsprocess

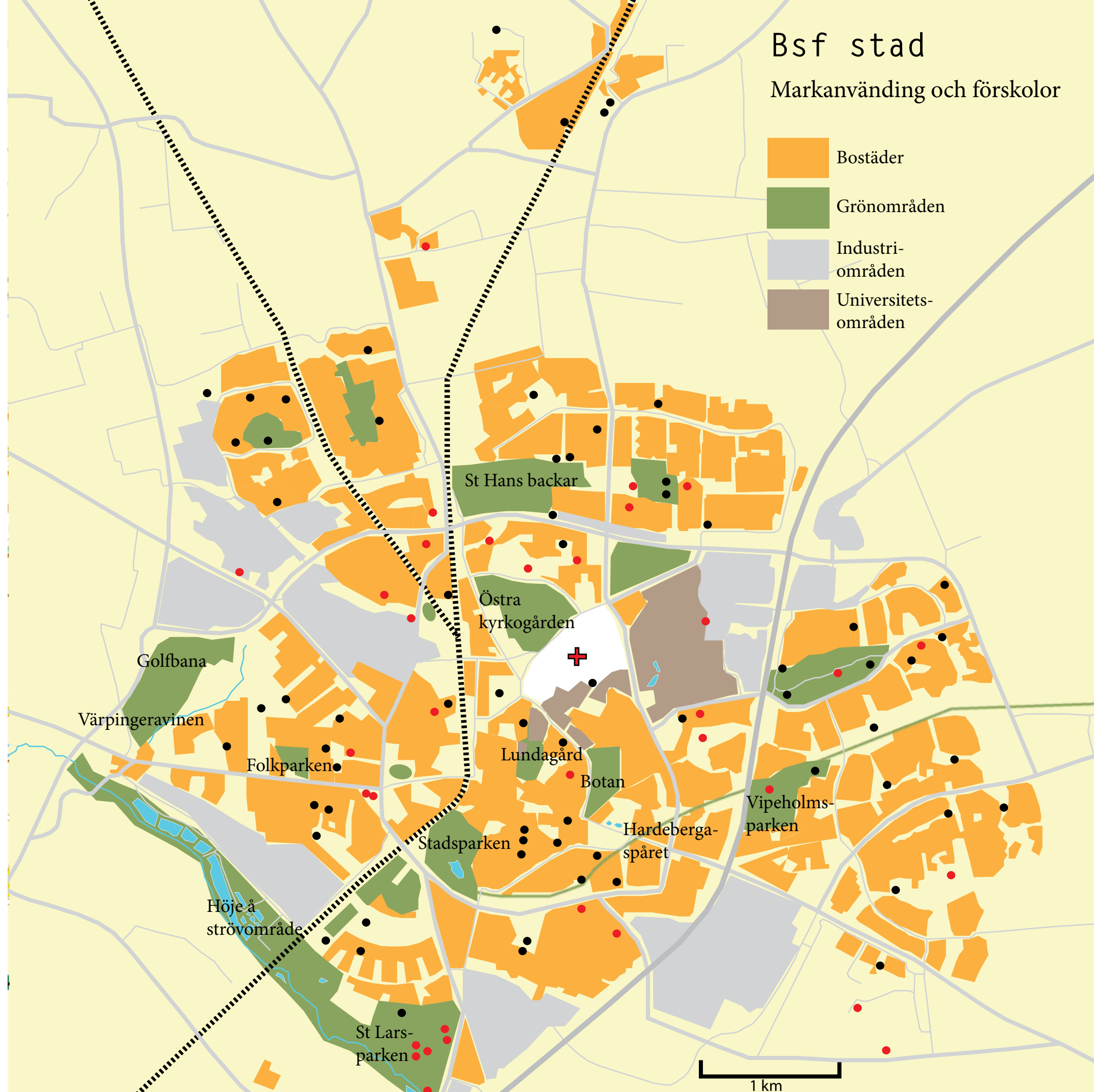
På kartan till höger är olika markanvändning förevisad som utgör referenspunkter för att förstå var förskolor är belägna. Kartan visar kommunala förskolor (svarta prickar) och fristående förskolor (röda prickar).

Hur bär man sig åt för att inventera förskolor i en kommun?
Hur bestämmer man sig för ett urval?
Vad hinner man med att inventera inom loppet av 5 veckor?

Lunds kommun har två barn- och skolförvaltningar (se bilaga 1) staden och byarna utanför staden Lund. Inom Lunds stad är förskolorna belägna tätt, vilket gör det rimligt att anta att det går att inventera flera förskolor på en dag utan att det tar lång tid att förflytta sig mellan dem. Därav följde beslutet att välja bort förskolor belägna i Bsf Öster.

För att slippa funderingar kring skötsel aspekter som skulle kunna variera mellan kommunala och fristående förskolor, valde jag bort förskolor som drivs i enskild regi, 34 stycken inom Lunds stad (röda prickar på kartan till höger).

För att få kunskap om vilka kommunala förskolor som finns i Lunds stad kontaktade jag Mats Jönsson, skolchef för Bsn Stad. Han mailade mig en inaktuell lista, eftersom det skett en omorganisation inom förvaltningen, men kanske kunde den fungera som underlag? Listan innehöll 66 förskolor, en hög siffra att hantera att inventera. Jag beslöt mig för att pricka ut dessa på kartan för att se var de var belägna.

66 förskolor?

Jag har funnit både fler och färre kommunala förskolor i tätorten än de som uppgavs finnas. Av de 66 har Håstad, Lilla Järnåkra och Ugglebo upphört och ingår numer i olika skolor (Håstad skola, Järnåkraskolan och Vårfru-skolan). Solens flyktingförskola delar utemiljö med Forsbergs minne, vilket medför att dessa, av mig, räknas som en enhet. Munspelet, Humlebo och Sagostunden är rivna pga mögelproblem och utemiljön är så demolerad att det inte går att inventera den. Stångby paviljongförskola har bytt namn till Stormhatten. Daggmasken fanns inte med (öppnade hösten- 2011), inte heller Orkesterparken och Ängslyckan (nystartade förskolor mars-2012) i den statistik jag fått. Tågets förskola i Stångby är delad i två separerade byggnader med olika utemiljöer, varför de räknas som två separata enheter.

Många aspekter förändrar utbudet av förskolor, bl a andelen 1-5 åringar kontra andelen 6-12 åringar i olika stadsdelar. Babyboomarna följs av ett ökat behov av förskoleplatser och några år senare ett ökat behov av skolplatser. Lokaler och utemiljöer behöver följaktligen vara föränderliga, alltså kunna fungera för olika åldrar. När det byggs många nya bostäder i en kommun (i Lund är Stångby ett exempel) behöver behovet av nya förskoleavdelningar tillgodoses. Några år senare är det dags för dessa barn att börja skolan, varför lokaler och utemiljöer kan behöva ändra åldersgrupp. Det är alltså viktigt att bygga flexibla utemiljöer som fungerar för barn i ett vitt åldersspann. Ofta verkar det vara de små enheterna på 1 avdelning som slukas av en större. Dock verkar en del nya förskolor byggas flexibla för att kunna svara mot varierande åldersgrupper, t ex Stormhatten i Stångby.

Förskolor omvandlas till till skolor, men vad händer med miljön? Vad bör en förskolemiljö innehålla??

Skolor omvandlas till till förskolor, men vad händer med miljön? Vad bör en skolmiljö innehålla??

Januari – 2011: 66 förskolor —

Minus nedanstående förskolor:

- Håstad nedlagd sommaren 2012
- Lilla Järnåkra stängde juli 2010
- Ugglebo höst 2010 flytt till Prenneelvan
- Solen delar utemiljö m Forsbergs minne
- Munspelet rivin pga mögel
- Humblebo rivin pga mögel
- Sagostunden rivin pga mögel
- Lärkan privat, heter numer Jollen

September – 2012: 65 förskolor +

Plus nedanstående förskolor:

- +Daggmasken ny hösten 2011
- +Orkesterparken ny mars 2012
- +Ängslyckan ny mars 2012
- +Prenneelvan ny hösten 2010
- +Gåsatofte ny 2011, ersatte Munspelet
- +Lill-Trollet Statistik med Trollet
- + Tåget Norra Statistik med Tåget Södra

Lunds kommunala förskolor

Till höger en karta över alla förskolor inom Lunds stad (sep - 2012) och inom vilka barn- och skolområden de är placerade. Tidigare bestod Lunds stad av åtta skolområden (Kloster och Lerbäck/Stångby var tidigare egna skolområden), men från och med hösten 2012 är de omorganiserade till sex. Skolområdena har varsin chef som ansvarar för sina respektive grundskolor och förskolor.

Centrum/Väster + Kloster

Skolområdeschef: Peter Nyberg

Gunnesbo/Nöbbelöv + Lerbäck/Stångby

Skolområdeschef: Katarina Kristiansson

Järnåkra/Klostergården

Skolområdeschef: Birgitta Finnman

Norra Fäladen

Skolområdeschef: Kerstin Fors

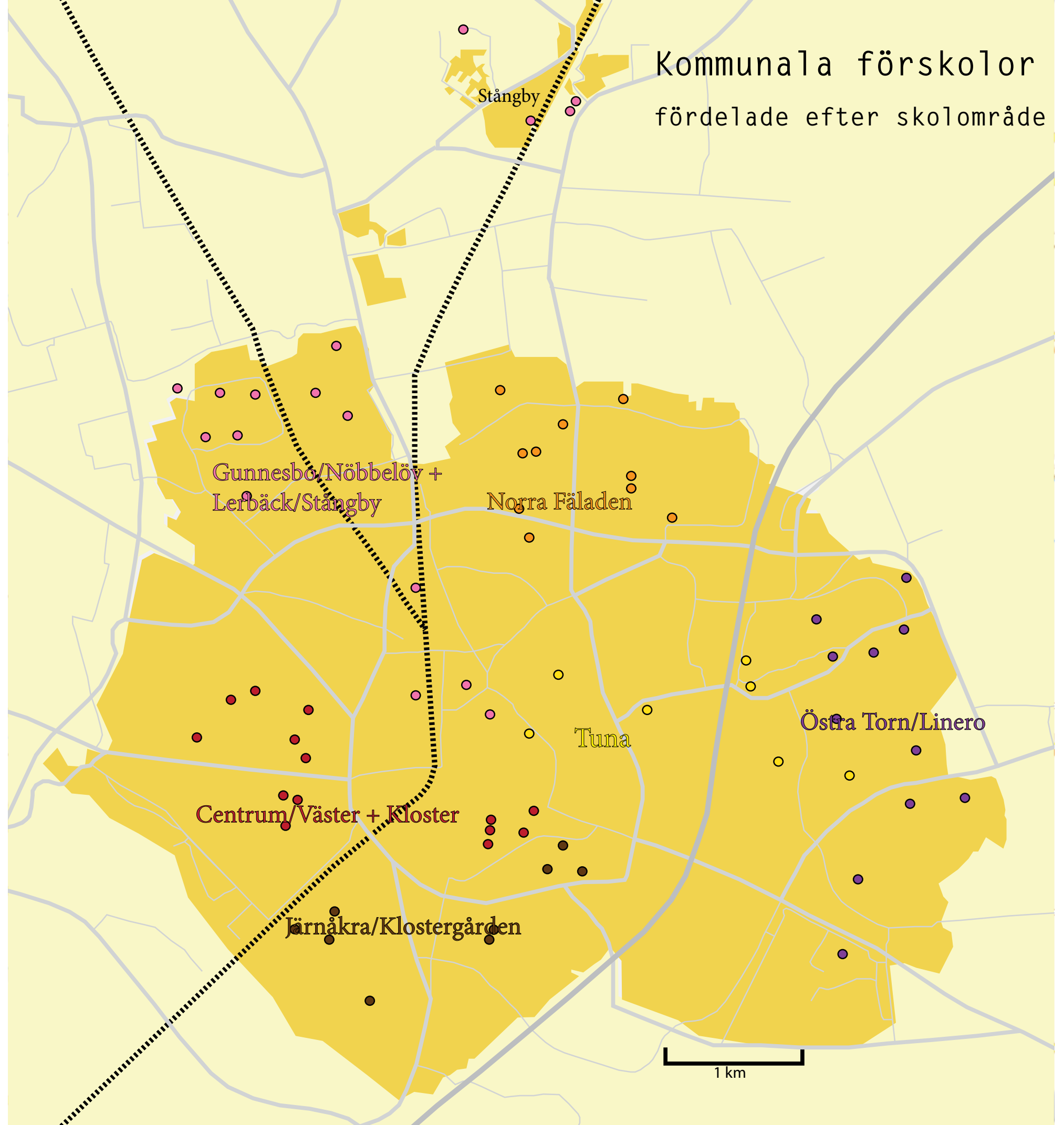
Tuna

Skolområdeschef: Anders Aldrin

Östra Torn/Linero

Skolområdeschef: Tommy Möller

För att förstå hur lång tid alla dessa förskolor skulle ta att inventera beslöt jag mig för att göra en pilotstudie över förskolorna inom ett skolområde i Lunds stad. Valet föll på Gunnesbo/Nöbbelöv + Lerbäck/Stångby, skolområdet där min anställning varit som förskollärare. Jag har kännedom kring förskolorna i området som jag tänkte kunde vara till användning och jag har sett mycket på dessa förskolegårdar som jag undrat över vad gäller växternas förmåga att klara barns klättring och slitage. En tanke med att välja ett skolområde att inventera var att detta kunde vara ett urval att följa och använda som fördjupning.

Studiens område

Pilotstudien ägde rum en vecka månadskiftet augusti/ september 2012 och omfattade 12 förskolor (rosa prickar på kartan till höger), inom Gunnesbo/Nöbbelöv, Lerbäck/Stångby skolområde med undantag av de belägna i Stångby, samt en, Daggmasken (rosa prick utan nr) som jag upptäckte av en slump senare under arbetet.

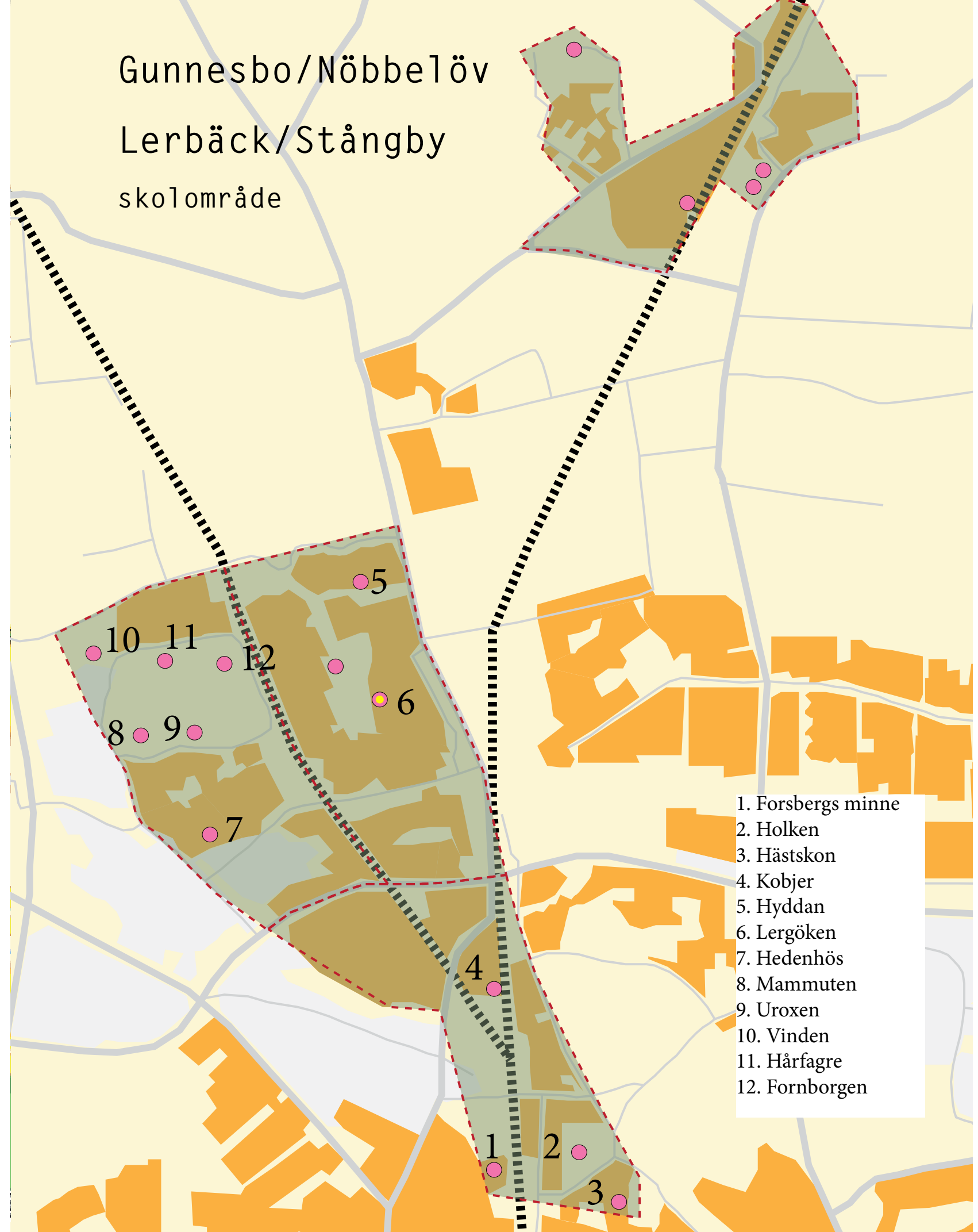
Följande sidor är uppdelade i fyra delar. Jag visar exempel på de anteckningar jag gjorde och det bildmaterial jag tog. Jag visar också slutsatser av en intervju som genomfördes som del av pilotstudien. Slutligen sammanställs de erfarenheter pilotstudien ledde fram till i en metodutveckling jag använt mig av under själva den stora studien i arbetet.

Metod

Efter att många gånger som förskollärare noterat någontans i bakhuvudet att växter blir hårt slitna av barns lek beslöt jag mig att med öppna ögon besöka förskolegårdar, denna gång för att notera slitaget. För att förstå hur jag skulle gå tillväga vid en studie av växtmaterial på förskolor behövde jag ge mig ut och testa hur det skulle fungera att titta på klätterskador. Jag ville dokumentera vilka arter som utsattes för klättring och antal för varje art, samt fotodokumentera det jag såg. Efter avslutad pilotstudie skulle materialet skärskådas för att komma fram till:

- exakt vad som skulle inventeras i ett vidare arbete
- hur många förskolor som skulle ingå i inventeringen

Vad metoden skulle ge och hur informationen skulle hanteras beslöt jag mig för att fundera på efter avslutad pilotstudie. Det är viktigt att se studien som en öppning för själva projektet och att detta skulle utgöra ett avstamp för det senare arbetet. Jag ville utgå från verkligheten och se vart detta ledde mig vidare. Pilotstudien är på så sätt en öppen empirisk metod för att få en ingång till arbetet.

Utfall

Anteckningar

När jag under en veckas tid tittat på växtmaterialet på de 12 förskolorna i pilotstudien ställde jag mig frågorna: Vad är det jag har antecknat? Vad ger mig denna information?

Till höger en bild av hur det såg ut i blocket efter en första inventering med ett exempel från Vindens förskolan, nr 10 på kartan föregående sida.

Förskolans namn måste finnas med, men platsen måste märkas ut på en karta och egentligen ges en adress för att visa exakt var studien ägt rum. På nr 6, Lergöken (se karta föregående sida) var verksamheten förflyttad pga att förskolan drabbats av mögel. Utemiljön stod dock kvar intakt varför jag beslöt mig för att ha med den i studien. Det är viktigt att exakt plats framgår i studien, annars skulle det kunna antas att utemiljön till Lergökens nya provisoriska lokaler hade inventerats. Genom pilotstudien beslöts att de förskolor som evakuerats pga mögelproblematik där utemiljöerna stod kvar intakta skulle ingå i studien.

Artnamn uppskrivet på svenska.

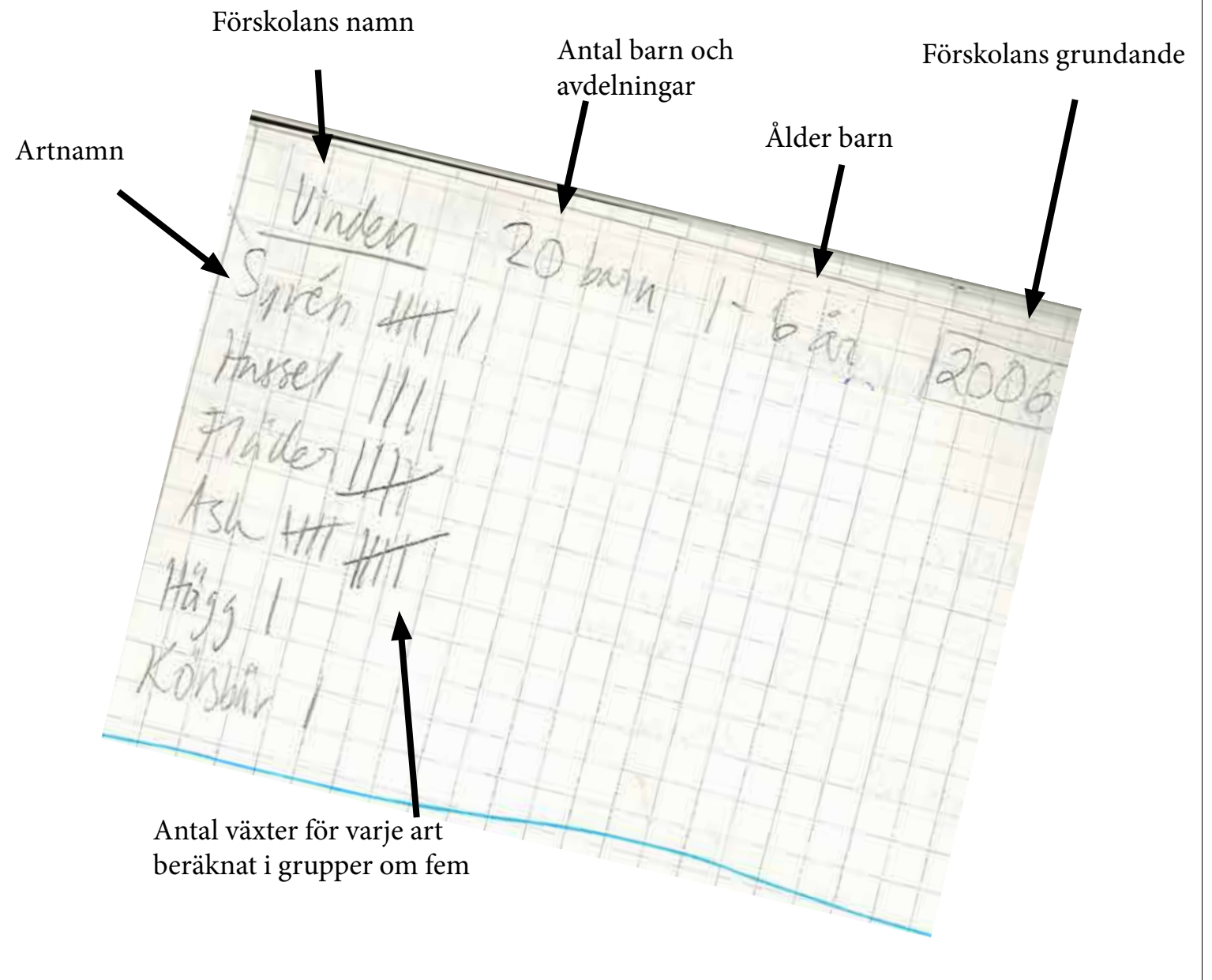
Genom pilotstudien blev jag varse att artnamn behöver skrivas upp på latin för att få rätt art. Körsbär kan vara vilken *Prunus* som helst...

Uppräkning av antal växter för varje art säger ingenting om hur olika de ser ut - vissa växter mår bättre än andra inom samma art. Här blev jag tvungen att fundera över om jag skulle hitta något sätt att värdera växternas utseende. (se s 29).

Antal barn och avdelningar ger en uppskattning på hur många barn som utnyttjar utemiljön men säger ingenting om hur stor yta är totalt sätt. Jag beslöt mig för att leta rätt på siffror på hur stor yta/barn det var på de olika förskolorna.

Förskolans grundande säger en del om vegetationens varaktighet på plats, men vad händer om gården använts för andra ändamål innan och redan hade vegetation när

Exemplet Vinden

förskolan grundades? Så var fallet här på förskolan Vinden som är en lantbruksfastighet där en del omvandlats till förskola. Jag beslöt därför att notera dels när förskolan tagits i bruk, men också om fastigheten använts för andra ändamål tidigare och i så fall när tänkbart anläggningsdatum för äldsta vegetation kunde vara.

Sammanställa noteringar i ett block måste göras, helst samma dag inventeringen äger rum, för att inte viktig information ska gå förlorad, likaså måste ett bildmaterial sammanställas, förses med titel till resp bild för att inte vik-

tig information ska försvinna.

Jag reflekterade också att en sådan här studie inte förmedlar någonting om känslan på platsen, gestaltningen, rumsligheten och höjdskillnader. Den förmedlar heller ingenting om hur barnen rör sig över ytan, eller vilka ytor som är mest frekvent utnyttjade. Jag tänker att en studie över växtmaterial har sina begränsningar men ingår som en del i en heltäckande undersökning av förskolegårdar som miljöer.

Bildmaterial

Äppleträd Forsbergs minne

Äppleträdet ovan ledde till tankar kring hur högt barn når när de klättrar. Det finns en anledning till att barnen har dragit fram en back att klättra upp på för att få tillträde till grenklykan i trädet. Hur lågt måste grenarna vara satta?

Hasseldunge Uroxen

Uroxens förskolegård var mycket stor till ytan. Många buskar/träd användes inte för klättring trots att de inbjöd till det. Varför? Var utbudet så stort att slitaget blev mindre sett till alla växter?

Cypress Hedenhös

Två stora cypresser på småbarnsgården lektes det frekvent i. Personalen ville ha bort dem och återopade närhet till fasad, men framförallt det onyttiga frömjölet som pudrade barnen alldeles på vårarna. Hur mycket spelar pedagogernas attityd roll för växtmaterialet?

Blandbuskage Kobjer

Det snåriga buskaget ovan leker barnen och klättrar i mycket frekvent, men hur länge håller sådana här buskage för ett så tungt slitage? När planterades det? Sköter någon det? Vad finns det för alternativ för barnen att klättra här?

Schersmin Hästskon

Liten förskolegård med få växter att klättra i. Är ytan och utbudet så litet att det som går att klättra i klättras sönder?

Äppleträd Fornborgen

Hur kommer det sig att två äppleträd med grenar i bästa höjd inte har tecken på klättring? Fredas vissa träd såsom fruktträd? Är detta en attityd hos personal som påverkar var barn klättrar?

Gruppintervju barn 30/8-2012

Jag gjorde intervjuer i grupp för att få en ingång till hur barn ser på klättring i växtmaterial. Intervjuerna gjordes med barn på den förskola jag har min anställning. Jag samlade de äldsta barnen, 5-åringar som känner mig väl, i två små grupper att samtala med utomhus på Holkens förskola. Det hela tog ungefär en kvart/grupp. Intervjuerna gjordes torsdag 30 augusti på förmiddagen. Barnen var fyra till antalet i varje grupp, i grupp 1 fanns två flickor och två pojkar, i grupp 2 en flicka och tre pojkar. Intervjun gjordes i "Skogen," (naturmark med anor från sent 1800-tal då förskolegården tidigare var en del av sjukhusparken till Ribbingska sjukhemmet) en med staket avskild gård från där övriga barn var. Barnen hade inga möjligheter att meddela sig med varandra mellan intervjutillfällena, dvs påverka vad nästa barngrupp skulle säga eftersom de inte träffades förrän efter båda intervjuer var gjorda. Planerat sedan tidigare var hur jag skulle presentera mig, vad jag skulle säga. Med blyertspenna och block antecknade jag vad barnen sa så mycket jag hann med. Hela intervjuer presenteras inte i denna studie utan en sammanfattning av barnens åsikter. Jag kan ha misstolkat vad barn sa och har förmodligen inte fått med allt. Gester och ansiktsuttryck förmedlas inte av en skriven text. Jag tror jag fått med det huvudsakliga innehållet. Intervjun hölls inledningsvis i en dunge på stubbar på marken omringade av buskage och träd av varierande slag. Jag inledde med att presentera mig och berätta vad jag skriver om. På frågan om de tycker om att klättra och om de kan visa mig var fick jag svare:

F1: Här kan man inte klättra!

Pernilla: Hur vet man det då?

F1: Du förstår ju (visar på en gren med tunna, tunna grenar) här går det ju inte, måste liksom vara tjockare (visar med händerna).

P1: Och sen fastnar man ju ibland om de är såhär (visar på sin arm en låtsasgren som går längs med stammen), liksom med foten och så kommer man inte loss, måste kalla på fröken...

F1: Ja, de måste liksom vara mer såhär (visar med handen en låtsasgren som går rakt ut från armen.)

Stubbe av nedsågad bondsyrén, förskolan Holken

P1: Ja, då är de bra.

Pernilla: Finns det nästans bra här att klättra?

Barnen ser lite fundersamma ut. De tar med mig bort till stubbarna av ett buskage (se bild ovan).

F2: Jag vet, kolla här!

P1: Ja, kolla, minns ni, här var det bästaste stället. Här gick liksom grenar såhär, minns du, till P2, här brukade du va, och jag va här och så hängde man såhär och där skulle man klättra upp.

P2: De bara kom och tog bort alltihopa.

F1: Så taskigt! Här lekte vi jämt. Bästa stället.

F2: Nu är det borta.

F1 och P2 står på stubben av det som finns kvar av det "bästaste" klätterträdet. Jag var på förskolan när det sågades ner två år tidigare, en gammal bondsyrén, Syringa vulgaris som knäckts av det frekventa klättrandet. Då var dessa barn bara 2,5-3,5 år gamla. Ändå lever minnet kvar

över orättvisan i att det fälldes. Intressant att notera är att den andra barngruppen nämner samma träd och visar på samma sätt som grupp 1 sin besvikelse över vuxenvärldens ingripande i att såga ner. Barngrupperna gjorde detta oberoende av varandra, vilket jag tolkar som att detta gjort ett oerhört starkt intryck på dem.

Gruppintervjun fick mig att förstå flera saker:

- Jag tror att vuxna utgår från sin vuxna övertygelse om vad som är bäst för barn. Många gånger underlåter man att involvera barn i den miljö som faktiskt är deras.

- Växtmaterial har stor betydelse för barn. De kan ha starka personliga relationer till växter som är viktiga att ta med i beaktande när förändringar ska göras i utemiljöer.

- Barn har kapacitet att reflektera och funderar över hur det går till att klättra - även om de inte är äldre än fem år! Vuxna förstår inte att använda sig av denna kapacitet!

Metodutveckling

Efter avslutad pilotstudie funderade jag mycket kring vad denna första studie gav mig för information. Hur skulle jag utveckla en metod för mina vidare studier? Skulle jag nöja mig med att inventera i ett skolområde? Räckte det för vad jag ville uppnå? Vad var det egentligen jag ville undersöka? Jag ställde mig många frågor:

Vad ger mig informationen jag samlat in redan? Säger den något om:

- Hur stort slitaget är på varje växt?
- Hur växterna är placerade i relation till varandra?
- Vad barnen gör i växtmaterialet som orsakar slitage?
- Hur högt upp lägsta grenen får vara om barn ska kunna klättra? Hur högt upp barn når i förskoleåldern?
- Om barn får klättra?
- Pedagogernas attityd till växtmaterialet?

Jag beslöt mig att begränsa frågeställningarna. Det jag ville studera vidare var vilka växter som fungerar bra och dåligt och samtidigt söka svar på vad barn gör i växter som orsakar klätterslitage. Jag beslöt mig för att gå vidare med följande frågor:

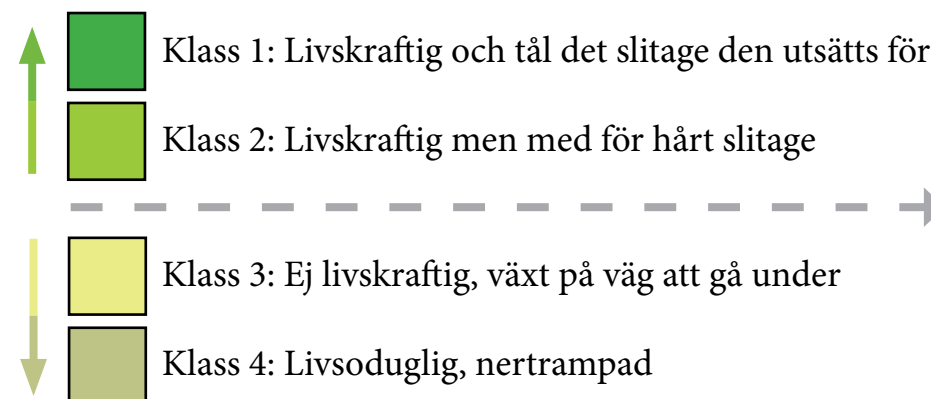
- Hur mår växterna barn klättrar i på förskolor?
- Vad gör barn som orsakar klätterskador?
- Hur lågt behöver grenar sitta för att barn ska kunna klättra upp i växtmaterialet?

Det mitt huvudsakliga intresse handlade om var att få fram vilka växter som bör användas på förskolegårdar om barn ska kunna klättra i dem. Jag insåg att det krävs ett stort underlag av undersökta växter för att hitta de arter som är bra. Att studera 12 förskolor i pilotstudien tog mig en vecka. Att studera alla kommunala förskolor i Lunds stad borde gå att klara av inom loppet av fem veckor, en rimlig tid för ett examensarbete som ska vara i tjugo veckor. Därför bestämde jag mig för att studera alla utemiljöer på de kommunala förskolorna i Lunds stad.

För att besvara de frågor jag bestämt mig för att gå vidare med behövdes de brytas ner i mindre, mer konkreta, som gick att besvara.

Vitalitet - Vilka arter fungerar bra respektive dåligt?

Det går inte att fråga en växt hur den mår, däremot går det att värdera dem efter hur de ser ut. Därför omformulerades frågan till vilka arter som fungerar bra respektive dåligt. För att kunna besvara denna fråga gjorde jag ett system att inventera efter. Jag uppfann en 4-gradig skala för att mäta vitaliteten hos varje enskild växt. Anledningen till att ha en 4-gradig skala är att jag ville åt en mittlinje som skiljer livsdugliga individer från icke livsdugliga. Indelningen är gjord sådan att individer i klass 2 skulle kunna glida upp i klass 1 med vidtagna åtgärder medan individer i klass 3 kommer att glida ner i klass 4.

Klätterställningar - Kan klätterställningar väga upp en brist i växtmaterial?

För att kunna föra en diskussion runt slitage i växtmaterial respektive tillgång till klätterställningar beslöt jag mig också för att fotodokumentera de klätterställningar som fanns på respektive förskolegård. Detta material har jag inte hunnit bearbeta vidare. Dokumentationen är gjord, men materialet inte använt i detta arbete.

Grensättningshöjd - Hur lågt behöver grenar sitta för att barn ska kunna klättra upp i växtmaterialet?

Jag bestämde mig för att undersöka de träd som barnen klättrade i, vilken lägsta gren dessa hade för att kunna fungera att klättra upp i för förskolebarn. Genom att använda mitt anteckningsblock, 20 cm högt, som mätstock skulle jag mäta lägsta grenhöjden i de träd/buskar som uppvisade klätterskador.

Habitus - Vad gör barn som orsakar klätterskador?

Genom att fotografera många av växterna med tecken på klätterskador dokumenterades habitus, växtsätt, hos växtmaterialet. Denna dokumentation skulle användas för att diskutera vilka olika aktiviteter barnen ägnar sig åt som orsakar de olika utseendena. Genom att iaktta slit-skadorna samt vad barnen gjorde i växtmaterialet när jag inventerade, men också genom den samlade erfarenhet jag besitter av att ha arbetat som förskollärare i många år skulle frågan besvaras.

Flexibelt material - Hur mycket flexibelt material finns?

Jag bestämde mig också för att notera allt extra material som tas tillvara som lekmaterial på förskolor, i form av stubbar, stenar, slangvindor, slangar, presenningar, bildäck osv. Förekomsten av dessa material säger en del om hur pedagogerna ser på barnens förmåga att själv bygga sina platser att leka på. Detta material har jag inte hunnit bearbeta vidare. Dokumentationen är gjord, men materialet inte använt i detta arbete.

Vitalitet, grensättningshöjd och habitus är rubriknamn som används senare i arbetet i resultatdelen för att presentera vad frågeställningarna ledde fram till för resultat.

Studie

Förskolegårdar i studien

Urvalet baserades på:

- Tidsaspekten, att det skulle vara möjligt att genomföra en inventering inom loppet av ca 5 veckor
- Vegetationen skulle komma från olika tidsepoker för att avspegla olika trender i växtval, dvs ett stort antal olika arter
- Vegetationen skulle ha en lång kontinuitet för att se hur växter utvecklas under lång tid
- Skötseln skulle vara likvärdig på förskolorna

Under resans gång har jag insett att förskolorna sinsemellan har haft väldigt olika grundförutsättningar, alla är inte byggda för att vara förskolor utan har ett förflutet och kan på så vis ha vegetation som är långt äldre än när förskolan startades. Till höger en karta över de förskolor som besökts och inom vilka barn- och skolområden de är placerade.

Mögel

Av det totala antalet besökta förskolor är elva drabbade av mögel;

Blåtunga – lokaler tomma, miljön bevarad

Djings Khan – verksamheten ska förflyttas

(Humlebo – riven, utemiljön förstörd)

Lergöken – lokaler tomma, miljön bevarad

Lönneberga – lokaler delvis tomma, miljön bevarad

(Munspelet – riven, utemiljön förstörd)

Målarstugan – väntar på besked vad som ska göras

(Sagostunden – riven, utemiljön förstörd)

Slangbågen – lokaler tomma, miljön bevarad

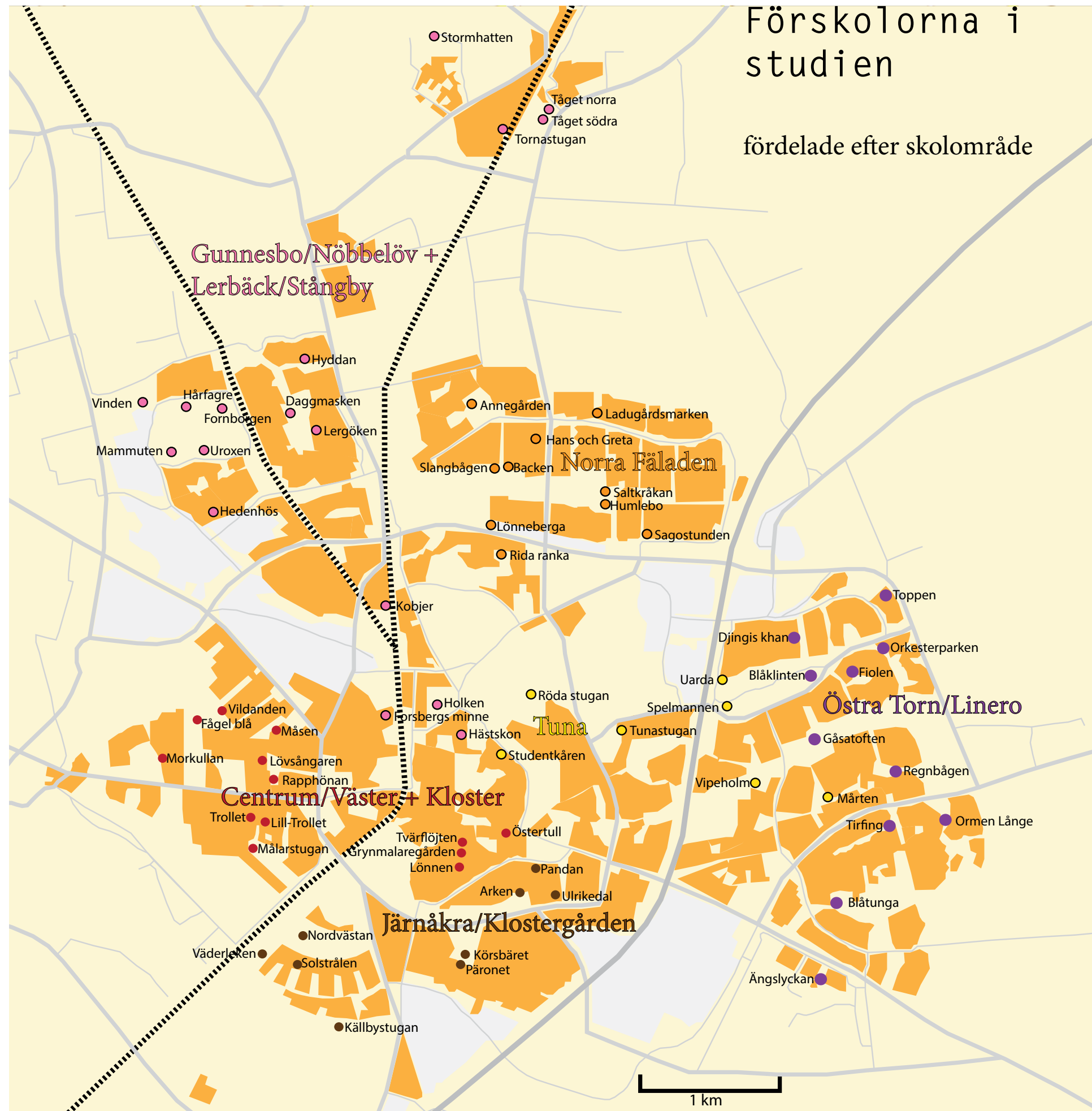
Tunastugan – lokaler tomma, miljön bevarad

Vildanden – verksamheten förflyttad månadsskiftet sep/okt 2012

Jag har valt att besöka de förskolor där lokalerna står tomma i väntan på sanering då utemiljöerna är intakta, dvs Blåtunga, Lergöken, Slangbågen och Tunastugan. Det var spöklikt att besöka miljöer där de viktigaste deltagarna, barnen, saknades. Slitaget på dessa förskolor har sjunkit eftersom utemiljön inte används dagligen utan besöks av förskolorna från deras nuvarande lokaler. Användandet blir på så vis inte lika frekvent som tidigare. Min upplevelse av utemiljöerna på dessa ställen var att de var fantastiska även om byggnaderna var utdömda. Särskilt Tunastugan och Lergöken upplevde jag som väl fungerande med stora kvaliteter för barnen. En tanke som slog mig är att vegetation kan hämta sig på kort tid.

Förskolorna i studien

fördelade efter skolområde

Metod

Liksom under pilotstudien beslöt jag mig för att använda mig av ett öppet empiriskt undersökningssätt. Förskolegårdarna skulle besökas efter vilka som var närmst belägna varandra, vilka det var närmst att cykla mellan i staden. Växterna skulle studeras med avseende på vad pilotstudien kommit fram till. Beslutet kring vad som skulle dokumenteras ledde till att vissa förskolor, de jag inledningsvis besökt i pilotstudien, behövde besökas en andra gång.

Tillvägagångssätt

Jag inledde mitt arbete med att försöka identifiera var alla förskolor var belägna. Jag gjorde en grundkarta med hitta.se som förlaga där jag prickade in förskolorna skolområdesvis. Jag gjorde en uppskattning över vilka förskolor som skulle besökas och när som jag sedan försökte följa. Tidsplanen över vilka och när baserades på var förskolorna var placerade rent geografiskt.

Jag skickade ut ett mail till berörda skolområdeschefer där jag presenterade mig och beskrev vad jag skulle göra och varför (se bilaga 2) för att underlätta för mig att få lov att fotografera växtmaterial trots att det fanns barn ute på gårdarna (restriktioner säger att inga barn får finnas på foto utan tillåtelse från deras föräldrar) och för att personalen skulle få kännedom om vem jag var från chefskäll i stället för bara genom mig i fält. Detta underlättade i viss mån mitt arbete. En del personal var väldigt suspekta mot mitt syfte och oroliga att jag inte skulle följa direktivet att låta bli att fotografera barnen. Många hade inte fått information om vem jag var trots utskick.

Väldigt många pedagoger var tillmötesgående och underlättade mitt arbete genom att berätta om gården och "tänket" bakom växtmaterial, förbud att klättra, mm som gjorde att jag kunde förstå förutsättningarna för deras arbete. Det går inte att förglömma att utemiljön är en viktig del av pedagogernas verktyg. Många hade åsikter om sin utemiljö, synpunkter väl värda att lyssna på vad gäller förutsättningar som var väl fungerande respektive mindre väl fungerande.

Jag har företrädesvis cyklat när jag besökt förskolorna, men även gått och använt mig av bil i några fall.

Ärtan, min trofasta lilla bil.

Maja, min fantastiska lilla cykel.

Tidsåtgång

Inventeringen ägde rum under sammanlagt 14 arbetsdagar mellan 30 augusti och 26 oktober. Vissa förskolor var svåra att hitta, det fanns inga adresser att gå efter så jag fick fråga mig fram på förskolor/skolor som var belägna i närheten, t ex i fallet med Daggmasken.

Det största antalet förskolor jag besökte under en dag uppgick till elva och det lägsta till en. Genomsnittsvärdet på antal besök/dag uppgick till 5. I efterhand har jag förstått att fler än 4 besök/dag är svårt att klara. Efterarbetet tar mycket tid och bör göras samma dag som besöken för att inte minnet ska svikta över vad som dokumenterats. Foton ska samlas i mappar och det gäller att komma ihåg vilken art som fotograferats och namnge alla bilderna. Statistiken på vitalitet behöver föras in i tabeller så att den går att sammanställa. Personalens erfarenheter som jag klottrat några rader kring vid samtal kan behöva renskrivas för att eventuellt kunna användas i arbetet. Det bästa är att möta pedagoger och barn på gården på fm och bara inventera 4 gårdar/ dag. När jag kommit på detta sätt att inventera inventerade jag på fm och renskrev och dokumenterade på em. Jag kommer ihåg dessa besök bäst där jag haft tid på mig att starta och slutföra dokumentation samma dag.

De dagar jag gjort många inventeringar har jag avsiktligt fotograferat gårdar när jag visste att pedagoger och barn var inne och åt lunch så att jag kunde få arbetsro. På de flesta ställen (utom till exempel de som står tomma pga mögelsanering) har jag hittat någon att presentera mig för.

Att ge ett personligt gott bemötande tar tid och ibland har jag upplevt att om jag ska presentera vad jag sysslar med för många gånger på en dag så uttrycker jag mig slarvigt. Den jag möter ska få ett bra bemötande och det går inte om jag känner att jag blir som en papegoja och säger samma saker för många gånger/dag. För mig är det kanske femte gången samma dag jag förklarar vad jag gör och varför men för personen jag möter är det första gången.

Tidsmässigt har besöken tagit mellan 5 minuter och 90 minuter.

Pedagoger och barn

På en del ställen jag besökt har pedagogerna varit väldigt intresserade och berättat mycket för mig om verksamheten och utemiljön. De har svarat utförligt på frågor jag ställt (se bilaga 4). Jag har på intet vis haft samma frågor på alla ställen utan bilagan visar exempel på frågor jag ställt. Samtal har haft som mål att pedagogerna ska tycka att det är helt ok att jag rör mig runt på förskolegården och fotograferar. Ofta har pedagogerna velat diskutera växter, möjligheter att förnya gården och de kompletteringar de skulle vilja göra. Allt som diskuterats berör inte detta arbete, men att ta sig tid att ge något tillbaka för det man själv får är viktigt, på så vis visas respekt för andras tid. Viktigt är också att klargöra när det är dags att bryta så att inte besöket upptar alltför mycket tid.

På många ställen har även barnen visat intresse för vad jag gör och vem jag är. ”Vem ska du hämta? Vems mamma är du?” är frågor jag fått höra ofta. På en del ställen har jag haft en svans av barn efter mig som velat visa mig runt och verkat tycka det var mycket intressant att jag visade intresse för deras miljö. Att ge barnen tid och visa dem respekt för deras erfarenheter är lika viktigt som att ta sig tid att lyssna på pedagogerna. En del upptäckter jag gjort hade inte varit möjliga utan barnens samverkan. Många gånger tillförde kontakten med barn och pedagoger extra information som gjorde att jag fick större förståelse för utseendet på utemiljön, vad som gjorts och varför.

Anteckna

Vitalitet

Allt växtmaterial med tecken på klätterskador skulle antecknas ner i mitt block; artnamn och grad av slitage för varje individ. Antal växter skulle antecknas med enkla streck för varje växt. I rutnätet till höger i bild syns vilken av raderna varje klass fördes in i. Som ett exempel går det att utläsa att Röda Stugan hade 5 Amelanchier lamarckii i klass 1 och 1 i klass 2. På Röda Stugan fanns inga växter i klass 3 och 4.

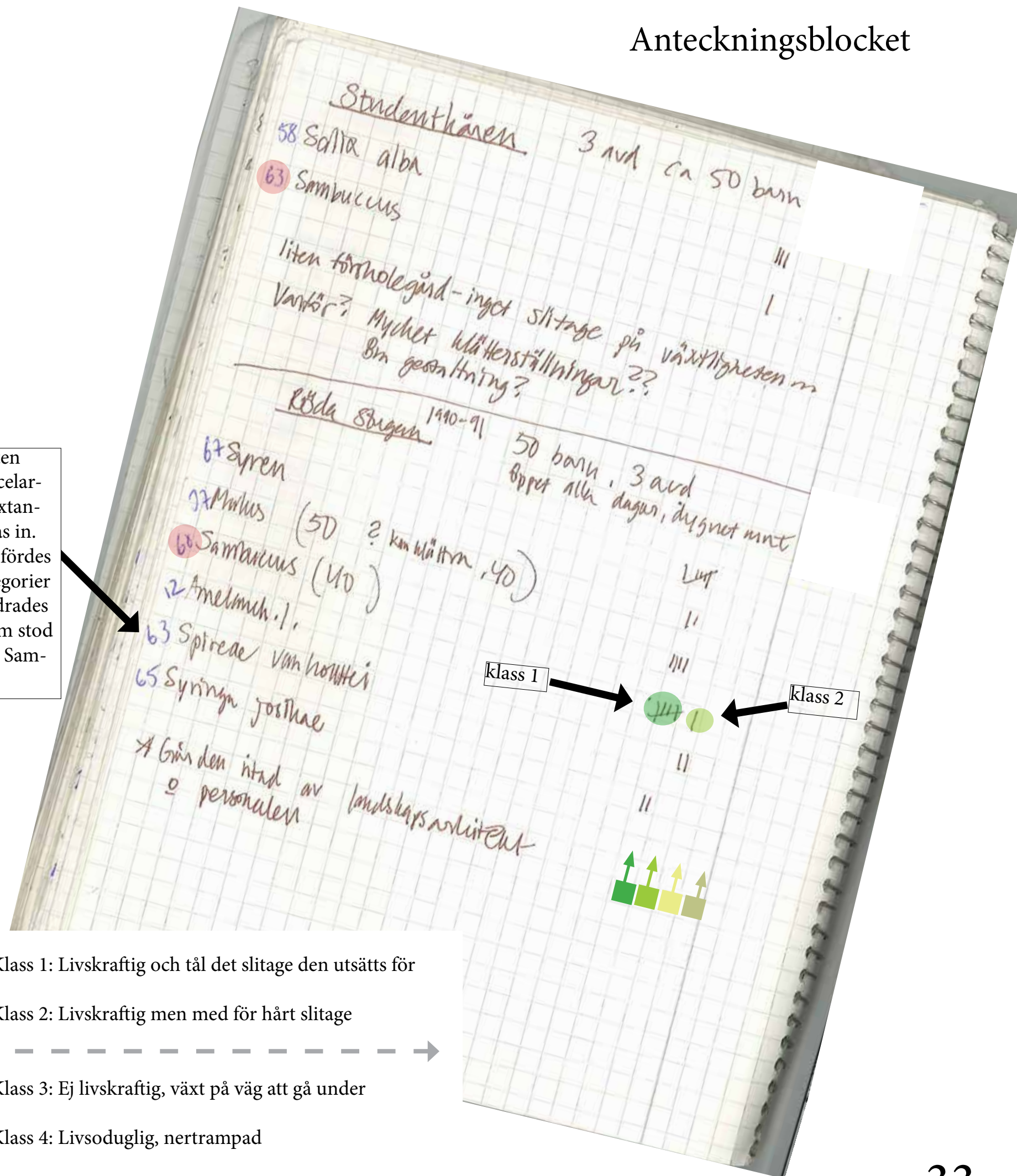
Grensättningshöjd

Träd som det gick att mäta lägsta grenhöjd för klättring skulle dokumenteras med hjälp av mitt block (15x20 cm) som måttstock. Lägsta höjd markerad inom parentes efter arten. På Röda Stugan fanns en Malus med lägstagren 50 cm över marken, och en med lägstagren 40 cm över marken.

Habitus

Dokumentationen av växtmaterialet skulle kompletteras med foton. Mycket växtmaterial har fotodokumenterats - dock inte allt. Ibland gjordes avvägningen på plats att ett streck i blocket på rätt plats var tillräcklig dokumentation, detta för att fotomaterialet inte skulle bli så omfattande att det vore omöjligt att hantera. Denna rationalisering bedömde jag vara nödvändig för att hinna med att se och sammanställa material från så många som 65 förskolegårdar. Fotona skulle dokumentera helheten på växten - habitus - och närbild på klätterskador.

Siffrorna i kanten relaterar till excelarkets rad där växtantalet skulle föras in. När fler växter fördes in och nya kategorier bildades förändrades vilken siffra som stod för varje art, se Sambucus (rött).

- Klass 1: Livskraftig och tål det slitage den utsätts för
- Klass 2: Livskraftig men med för hårt slitage
- Klass 3: Ej livskraftig, växt på väg att gå under
- Klass 4: Livsoduglig, nertrampad

Systematisera

Förskolor	mögel	1. Annegården	2. Arken	3. Blåklinten	4. Blåtunga	5. Daggmasken	6. Djingis khan	7. Fiolen						
Byggår "vegetationsgrundläggning"		2007	1988	1982	1970-tal		1976	1971/72?						
					mögelsaneras									
Klätterställningar företag				Hags	Hags	saknar		Kompan						
Klätterställning hemmabygge		Båt		Nej!	Nej!	Båt, farkost		Nej!						
Naturmaterial att klättra i el på: stock, stenar, däck, träbitar, lastpallar, rep, trädstam, plaströr, stubbar, plastbac kar		Däck, sten, rep		Trädstam, träbitar, stenar	Nej!	stock, stenar, däck, träbitar, lastpallar, rep, trädstam, plaströr, takpannor	Stock, sten, trädstam, stubbar							
Byggmaterial				Ja!		Ja!	Nej!	Nej!						
Antal avdelningar (små,syskon)		6a	5a	5a	4 avd(2,2)		3a							
Antal barn 2011-maj, 2012-sep		99	100	82	? 83	84	63	0	9	16	50	53	13	?
Växtmaterial														
Acer campestre	Naverlönn													
Acer platanoides	Lönn			2	1		2							
Aesculus hippocastanum	Hästkastanj													
Ailanthus altissima	Gudaträd													
Amelanchier lamarckii	Häggmispel													
Aronia arbutifolia	Röd aronia													
Aronia melanocarpa	Svart aronia													
Betula pendula	Björk													
Betula pubescens	Glasbjörk		7											
Carpinus betulus	Avenbok	5	1											
Chamaecyparis	Cypress													
Chamaecyparis pisifera	Trådcypress													
Cornus alba 'Sibirica'	Korallkornell		2											
Cornus alba 'Variegata'	Vitbrokig kornell		1											
Cornus mas	Körbärskornell												1	
Cornus stolonifera 'Flaviramea'	Gullkornell													
Corylus avellana	Hassel				2									
Cotoneaster lucidus	Häckoxbär							2						
Crataegus monogyna	Hagtorn		1					1						
Crataegus x media 'Paul's scarlet'	Rosenhagtorn													

De olika färgerna på siffrorna för varje art indikerar olika slitage på växterna, se beskrivning s 29.

- Klass 1
- Klass 2
- Klass 3
- Klass 4

Innan den stora studien inleddes beslöt jag mig för att sammanställa materialet i ett excel-ark. Jag tänkte att det skulle underlätta sammanställningen av materialet i resultatdelen av arbetet. Allt som behövde sammanställas infördes i excelarket. Det innehåller en stor mängd information, bland annat om antal barn och avdelningar på respektive förskola, info om klätterställningar, flexibelt

byggbart material, växtmaterial, mögelproblematik mm. Varje förskola fick en rubrik och kolumnspalt där variabeln fylldes i. Varje individ fördes in färgkoordinerat enligt inventeringsprincipen för vitalitet. Till exempel syns att Annegården har 5 individer avenbok i klass 1 och 1 i klass 4. Allteftersom inventeringen fortskred fördes fler och fler

arter in. Materialet blev mer och mer komplext och allt svårare att få en övergripande bild över. Siffror på antal m² friyta/barn finns inte tillgängligt och färdigt i kommunen och ingår därför inte i materialet. Det fanns inte tid att ta reda på denna information. Det hade varit för tidskrävande att räkna ut på egen hand.

Sammanställa bildmaterial

Exempel Ladugårdsmarken

Det totala bildmaterialet uppgår till 5 GB bilder från 65 förskolor. Denna sida försöker visa hur jag systematiserade mina bilder i kataloger och underkataloger.

Varje förskola fick en egen mapp. I denna mapp finns dels bilder av alla växter som fotograferats namngivna, samt mappar med bilder från speciella företeelser på varje förskola. Alla förskolor har en mapp för klätterställningar och en för flexibelt material, dvs material som barnen kan släpa runt och bygga sina egna lekar med. En del förskolor har en mapp som kallas konst eftersom det ett tag var populärt att låta konstnärer göra lekskulpturer på Lunds förskolor.

Exemplet ovan är taget från Ladugårdsmarkens förskola med de underkategorier som finns representerade för just denna förskola. Här fanns en mycket fin grillplats som därför fått en egen kategori. Här fanns också armeringstrådar satta i odlingslådor så det bildats en sfär av luft under trädarna, vilket gav en mycket speciell platskänsla i sfären. En del förskolor hade sådana här speciella platser som jag upplevde som högkvalitativa. Jag valde att fotodokumentera dem även om jag inte visste hur de skulle användas eller ens om de skulle användas i detta arbete. Det var lika bra att få med allt av intresse som skulle kunna användas på något sätt när jag ändå var ute och tittade på för-

skolemiljöer.

Det var viktigt att sammanställa bildmaterialet samma dag som inventeringen ägde rum för att inte glömma viktig information från plats. Oftast skedde sammanställningen av bildmaterialet direkt vid hemkomst från fältstudien.

Resultat

I resultatkapitlet ingår två delar; den första presenterar övergripande samband kring växtmaterialet. Dessa redovisas med hjälp av cirkeldiagram som förklarar andelen växter efter vitalitetsklass samt hur materialet fördelar sig om det delas upp i andel träd respektive buskar.

Den andra delen går igenom resultaten från de tre kriterierna från pilotstudien. Sist i kapitlet om vitalitet finns en sammanställning av de mest frekvent använda träden och buskarna som jämförs med en sammanställning av växterna i denna studie med bäst förutsättningar att klara av barns slitage av klättring. Sist i delen om habitus finns en reflektion om skala och yta som framkommit med hjälp av studien. I bilaga 5 finns en sammanställning över allt växtmaterial.

Övergripande presentation av materialet

Statistik och cirkeldiagram över:

- helheten på växtmaterialet
- andel träd
- andel buskar

Hur bör växtmaterial vara för att tåla barns klättring?

Arbetets huvudsakliga frågeställning ovan, besvaras genom att det bryts ner i ett flertal delfrågeställningar som presenteras i resultat-delen av detta arbete.

Delfrågeställningar:

Hur fungerande är växtmaterialet som helhet på Lunds förskolor? Fördelat på träd/buskar?

Genomgång av de tre kriterierna från pilotstudien:

Vitalitet

- Slitage fördelat på 4 klasser

Grensättning

- Redogörelse för lägsthöjd grenverk på inventerade träd

Habitus

- Genomgång av barnens användande av växtmaterialet

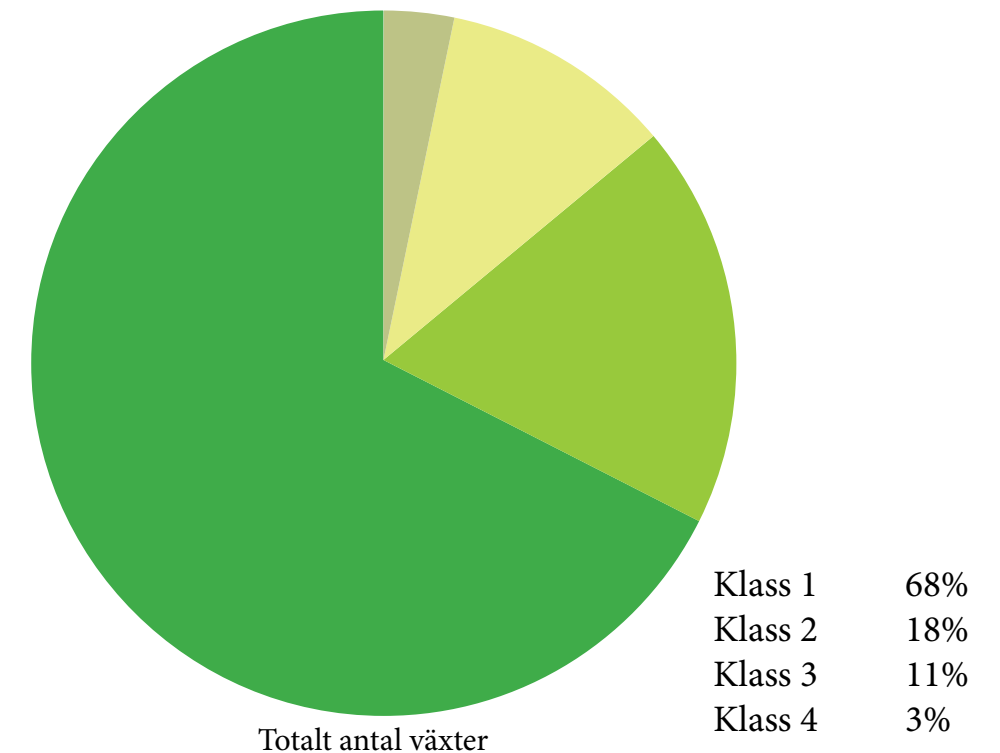
Vilket växtmaterial ur mitt inventeringsmaterial bör man använda på förskolor?

Hur hög bör lägsta grenhöjden vara om barn ska kunna klättra?

Vad är det barnen gör som orsakar klätterskador i växter?

Övergripande statistik

Växter med klättringsskador - 1326 stycken

Totalt har jag sett 1326 växter med klätterskador på Lunds 65 kommunala förskolor. Drygt 2/3 av växterna mår bra, tillhör klass 1, knappt 1/5 tillhör klass 2 och resterande tillhör klass 3 och 4.

86% av växterna barn klättrar i har det alltså ganska bra. De tål barnens framfart och fungerar på förskolegården. Tar jag bort de svårbedömda salix som härrör från pilekobjor (152 stycken) klättras det i:

461 träd och 713 buskar, med ett genomsnittsvärde på 18 växter/ förskola, 7 träd och 11 buskar.

Träd eller buske?

Jag har sett 70 arter av träd och buskar som barn klättrar i under min inventering. Alla fel som kan ha uppstått vid artbestämning och inventering står jag för.

Av de 70 arterna kategoriserar jag hälften som träd (mörkgrå i tabellen, bilaga 4) och den andra hälften som buskar. I några fall har klätterskador upptäckts i små exemplar av t ex *Acer platanoides*. Dessa har då kategoriserats som buskar och inte som träd. I något fall har ett träd fått vara buske eftersom det i denna inventering är blott en buske (ljusgrå i tabellen, bilaga 4). Det rör sig om två arter; *Chamaecyparis* och *Prunus sargentii*.

De tre exemplar av *Chamaecyparis* i denna inventering används att leka i, snarare än att klättra upp i därför tillhör de buskarna. Det enda exemplaret av *Prunus sargentii* är litet och ingår därför i kategorin buskar.

Tamarix ssp. har ett helt annat växtsätt, habitus än *Chamaecyparis* och sorteras under träd, se bilder nedan, eftersom barnen klättrar upp i dem. De lär vara mycket invasiva, varför de bör användas med försiktighet så de inte tar över på en förskolegård.

Tamarix ssp. - träd (Fågel blå)

Chamaecyparis - buske (Lergöken)

Prunus sargentii i buskstorlek, eller ungräd. I denna inventering tillhörande kategorin buske.

Prunus sargentii, Ormen länge

Förväxt pilekoja, Studentkåren

Salix

Olika sorters *Salix* har varit svåra att artbestämna. Jag har därför benämnt de som jag är säker på, övriga går under samlingsnamnet *Salix*. Ett stort antal har en egen kategori nämligen pilekojor som blivit förväxta och delvis används att klättra i (se utdrag ur tabell, bilaga 4 nedan).

Pilekojor:

Totalt antal	Klass 1	Klass 2	Klass 3	Klass 4
152	120	25	5	2

Pilekojor

Intressant att notera är att det finns pilekojor på flera förskolor och att de inte nödvändigtvis används som kojor. Kanske blir de i framtiden pilträd att klättra i!?

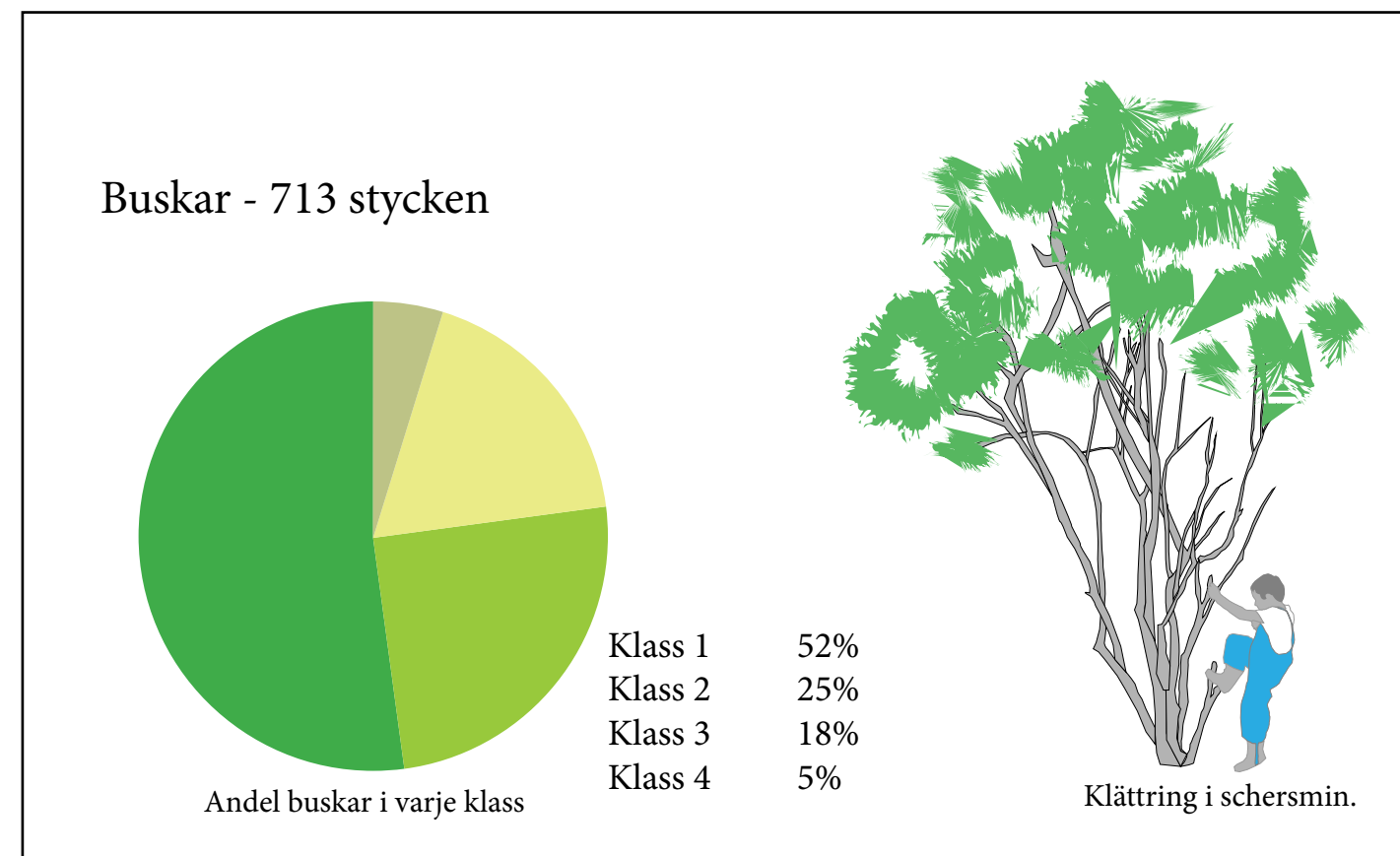
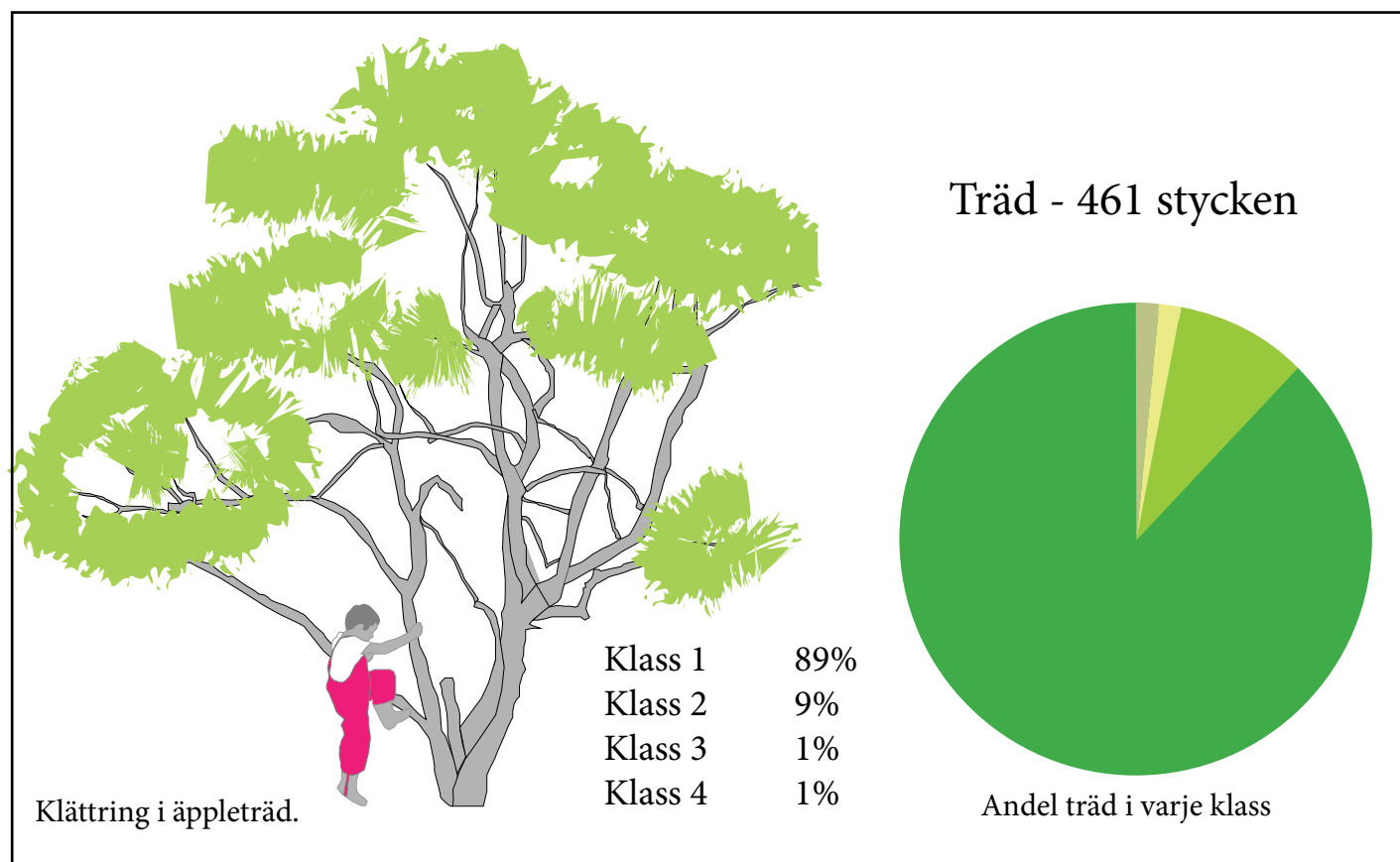
I denna inventering har jag fört in de *salix* som utgör del av pilekoja i en helt egen kategori, kovan. Anledningen till detta är att det är svårt att avgöra var gränsen går mellan när en del av en pilekoja övergår till att vara ett träd i stället för en del av en koja. Det går inte heller att dra någon tydlig gräns mellan när en del av kovan är buske eller träd. därav den egna kategorin.

Delar av pilekojorna kommer förmodligen att tas bort när de inte längre har funktionen som koja. Ofta beskärs nämligen pilekojorna inte tillräckligt utan får ett utseende som bilderna nedan visar.

Förväxt pilekoja, Lill-trollet

Salix-exemplaren i pilekojan i mitten har blivit mer som små träd där några klättras i. De utgör inte längre täta väggar i en kojkonstruktion, medan pilekojan till ovan är en koja, om ock en väldigt hög sådan som håller på att förväxa (jämför höjden på gungställningen bredvid).

Träd - buskar

Andelen träd det klättras i som mår bra är hög, 89%, få träd tillhör klass 2, endast 9% och ännu färre tillhör klass 3-4, 2% totalt.

Andelen buskar det klättras i som mår bra är lägre än för träd, 52%. 25% tillhör gruppen klass 2 och nästan fjärdedelen av buskarna kommer att gå under, klass 3-4. Varför är det så?

- Värnas buskar mindre än träd?

Tillåter pedagogerna att buskar blir hårt ansatta i lek, medan de skyddar träd, dvs säger till barnen att värna träden? Så skulle det kunna vara.

- Skillnad på var buskar och träd är placerade på gården?

Buskage det klättras i är ofta i utkanter av gården, på så kallad naturmark, och barnen leker mer själva i sådana ytor. Pedagogerna ser inte vad barnen gör i dessa buskar på samma sätt som i träd. Träd det klättras i är ofta placerade

som solitärer, vid stigar eller sandlådor. För pedagoger syns mer "destruktiv" lek i dessa träd av den anledningen. Kanske värnas buskar mindre av den anledningen, att pedagoger inte ser leken som skadar buskar?

- Är det buskarnas svagare grenverk som gör att de har mer förslitningsskador än träd?

Denna förklaringsmodell är också trolig. Buskar har svagare grenverk än träd. Tyngden av barn som klättrar utsätter buskar för större slitage än klättring i träd med tjocka grenar.

- Är det typen av klättring som buskar utsätts för, leken som pågår i buskar som går hårdare åt växtmaterialet?

Senare i kapitlet behandlas vad barn gör i växtmaterialet. Kanske finns svaret på frågan där? Det förefaller troligt att barn leker olika lekar i växtmaterial som har olika egenskaper.

- Kan det vara så att det klättras i buskar när det inte finns tillräckligt med träd?

Går det att se att där det inte finns klätterträd är skadorna större på buskarna, och tvärtom, där det finns gott om klätterträd mår buskarna bättre? Denna hypotes förutsätter att klättring är något som barn måste göra, en tvingande handling. Är det så? Vad är det som lockar barn att klättra? Det borde gå att se en sorts gränsvärde för när det finns för få buskar och träd/barnantal så de som finns får för stora förslitningsskador.

- Varför blir vissa exemplar hårdare ansatta än andra?

Är det deras utsatta placering som gör det? Eller är träd/buskar som tidigare klättrats i mer ansatta för att de påvisar tecken på att vara bra lekmiljöer? En inbodd plats är nog något barn återkommer till... Jag tror att barn ser möjligheter i sin omgivning och bejakar dessa möjligheter. Har de kommit på en kul sysselsättning i en buske/träd så bejakar de den.

Vitalitet

Hur ser man att barn använder växtmaterial för klättring? Jag har inventerat allt växtmaterial som jag ser ett synligt slitage på som går att relatera till klättring. Ett vanligt tecken är brist på vegetation kring fästet växtmaterial mot mark (tramp), ett annat avbrutna kvistar eller stumpar som sitter kvar där barnen tar tag med händer eller sätter fötter för att komma upp, ett tredje hårt nedböjda grenar av frekvent hoppande eller gungande i växten.

Tecken på klättring:

- Upptrampad mark
- Stumpar som sitter kvar som handtag/fotsteg på växten
- Hårt nedböjda grenar

Fler faktorer än barns klättring spelar roll för växters vitalitet. Solförhållande, dvs hur mycket skugga och konkurrens en växt utsätts för påverkar. Jordmån påverkar, dvs hur mycket näring växten får från jorden. Tillgång till vatten är också en påverkande faktor. Beskärning och bevattning är exempel på skötselfaktorer som kan förekomma.

Andra påverkande faktorer:

- Ljus
- Jordmån
- Vattentillgång
- Skötsel

Bildmaterialet till höger exemplifierar de fyra klassningarna. I kapitlet följer sedan varje klass för sig med exempelbilder och kommentarer. Träd i fyra klasser presenteras först, därpå buskar. När enstaka arter presenteras finns ibland ett utdrag ur vitalitetsklassningen för arten med, exempelvis:

Totalantal	Klass 1	Klass 2	Klass 3	Klass 4
100	70	20	5	5

Ovan innebär det att art X har setts i 100 exemplar, varav 70 i klass 1, 20 i klass 2 och 5 vardera i klass 3 och 4.

Klass 1

Hårt upptrampad mark kring stammen av avenbok, *Carpinus betulus* (Nordvästan). På själva trädet syns gamla, läkta skador, "handtag" viktiga för att ta sig upp längs stammen. Trädet vitalt och välmående. Klass 1.

Klass 2

Hårt upptrampad mark kring stammen av bergskörsbär, *Prunus sargentii* (Ormen Långe). Förskolan anlagd 2008 - detta "träd" är ett av få exemplar det går att klättra i. Brytskador och hämmad tillväxt. Klass 2.

Klass 3

Snöbär, *Symphoricarpos* (Fågel Blå) med tydliga tecken på att barn gungar/hoppar i materialet; slitage i bark och tramp på marken nära busken. Vanligt förekommande slitage på buskage. Klass 3.

Klass 4

Måbär, *Ribes alpinum* (Rapphönan). Nedtrampat exemplar. Klass 4.

Björk, *Betula pendula*, Tåget södra, bra flerstamigt träd. Klass 1.

Pil, *Salix* (Djingis Khan) med skulpturalt formad stam det leks frekvent i. Klass 1.

Vingnöt, *Pterocarya fraxinifolia* (Rida ranka) ett av många exemplar. Fantastiska flerstammiga träd, ypperliga att klättra i. Klass 1.

Väklättrat exemplar av Äpple, *Malus domestica* (Hans och Greta). Barken avgnagd av många barns upprepade klättring så mycket att den känns välpolerad som om den var avslipad av sandpapper. Detaljbild och helhetsbild ovan. Klass 1.

Rönnsamak, *Rhus typhina* (Vipeholm) flerstamigt litet träd i gott skick. Klass 1.

Fågelbär, *Prunus avium* (Solstrålen) centralt belägen på öppen gårdsyta. Skänker skugga och klättringsmöjligheter. Klass 1.

Avenbok, *Carpinus betulus* (Ladugårdsmarken). Det knotiga växtsättet lämpar sig väl att klättra i. Ladugårdsmarken markerar tillåten klättring med vit ring kring stammen på träd. Klass 1.

Klass 1 - Träd

Som klass 1 räknas växtmaterial där förmågan att överleva inte är märkbart påverkad, dvs trädet mår bra och klarar den påfrestning det utsätts för. I denna kategori finns 87% av träden. De träd jag funnit på förskolegårdar delar jag in i tre kategorier: flerstammiga, träd med genomgående stam och bra grenvinklar samt lutande träd. Ett 30-tal träd går inte att entydigt säga att de ingår i någondera kategori.

Plommon, *Prunus domestica* (Hyddan). Väklättrat och välmående träd med plats för många barn samtidigt. Klass 1.

Lavendelvide, *Salix elaeagnos* (Arken). Väl utvecklad krona. Bark visar tecken på frekvent klättrande. Klass 1.

Svarttall, *Pinus nigra* (Tirfing). Kraftfull, välvuxen tall. Klass 1.

Klätterindex

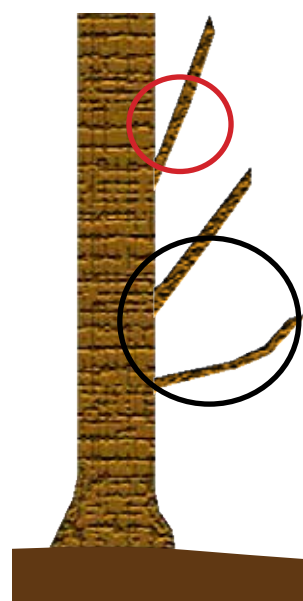
har jag valt att kalla indelningen av träd i kategorierna:

bra grenvinklar
flerstammiga träd
lutande träd

När en förskolegård ska planeras går det att utgå från klätterindex, dvs att planera arter på gården så att det finns en blandning av ovanstående kategorier som är väsentliga för barns förmåga att klättra. Finns alla kategorier på en förskolegård gynnas en mångfald av lekar - miljön får en hög lekbarhet.

Bra grenvinklar

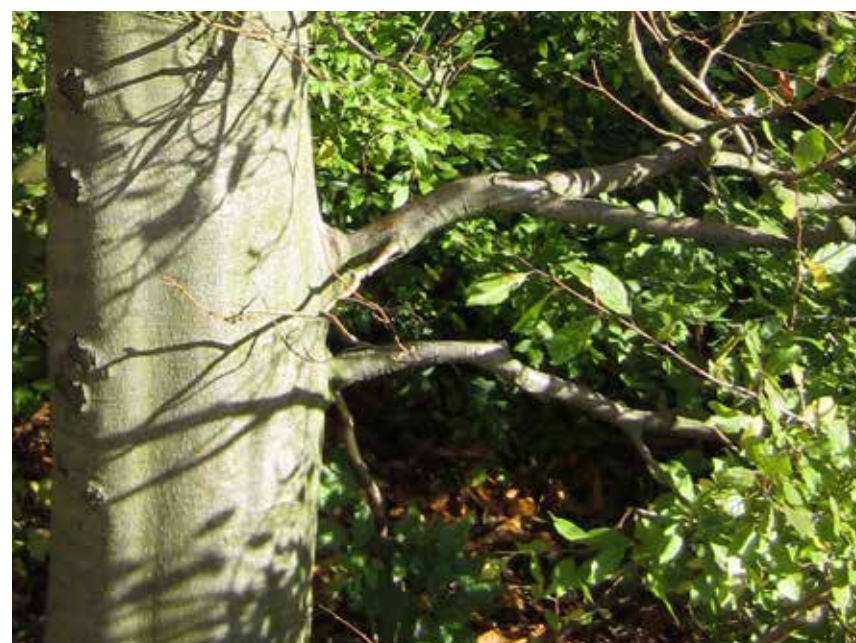
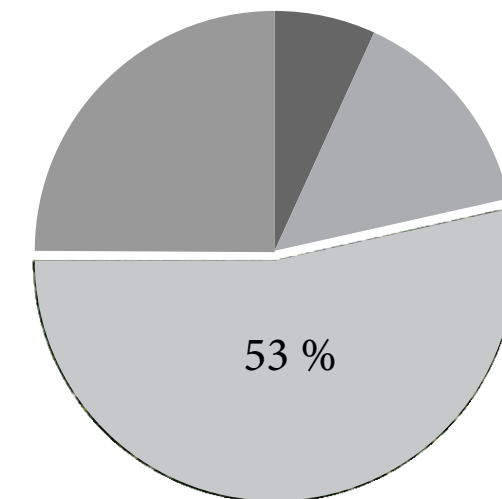
Träd med grenvinklar $> 45^\circ$ fungerar bra att klättra i. Det är svårt att uppge ett exakt antal för denna kategori, eftersom jag inte mätt graden av vinkling på alla träd. Genom att titta igenom mitt bildmaterial har jag kommit fram till att drygt hälften, 53% av träden, tillhör denna kategori. Det är lättare att klättra uppåt i ett träd med rakare grenar än vinklade. Här fastnar stövlar och skor mindre lätt. Otaliga gånger har jag hjälpt barn ner från träd där de fastnat med stövlar/skor för att grenens vinkel är för snäv mot stammen. I träd som *Fagus sylvatica* och *Pinus ssp.* är grenarna så raka att de nästan är som stegpinnar och blir då enkla att klättra uppför. Röd ring i bilden nedan visar för snäv vinkel, svart ring visar ok vinklar.

Nedanstående exempel är de träd i min inventering som har uttalat utåtriktade grenar. Det finns en hel del träd som har ganska utåtgående grenar men kanske inte lika mycket som nedanstående.

Carpinus betulus
Fagus sylvatica
Malus domestica
Pinus ssp.

Kategorin gynnar lekar av karaktär "Utmana," "Kojan" och "Ligga på lur" (se s 55 ff) Det går att klättra högt och utmana kompisar att våga mer höjd i träd med bra grenvinklar. I trädet får flera barn plats och kan använda det som koja. Det går att sitta på en favoritplats och överblicka omgivningen - "Ligga på lur."

Bok, *Fagus sylvatica* (Hedenhös)

Äpple, *Malus domestica* (Hyddan)

Svarttall, *Pinus nigra* (Tirfing)

Flerstammiga träd

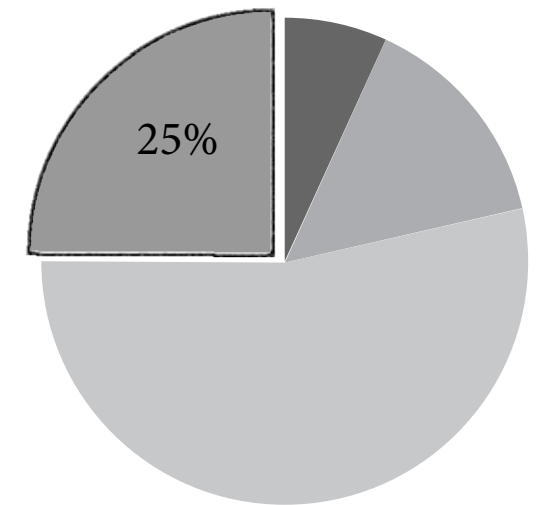
Många av de träd som fungerar bra är flerstammiga. Av de 34 trädarternas räknar jag drygt 13 som flerstammiga, se exempel nedan. Dessa utgör 111 av de totalt 449 träden (om man räknar bort salix-pilekojorna barn klättrar på/i). De flerstammiga träden är på så vis ungefär 25% av alla träd det klättras i på de kommunala förskolorna i Lund.

En fördel för trädet kan vara att flera stammar delar på bördan att bli klättrade på och då tål trädet slitage väl. I min inventering har jag funnit många bra exempel:

Acer campestre
Acer platanoides
Betula pendula
Betula pubescens
Carpinus betulus 'Fastigiata'
Crataegus
Fraxinus excelsior
Prunus padus
Pterocarya fraxinifolia
Quercus robur 'Fastigiata'
Rhus typhina
Salix ssp.
Tilia cordata

I ett flerstammit träd kan flera barn gemensamt leka och befinna sig i samma höjd. Det finns utrymme för många att delta i leken.

Kategorin gynnar lekar av karaktär "Kojan", (se s 55 ff) att vara social tillsammans i de stora klykorna som de flerstammiga träden ofta bildar. Men flerstammiga träd kan också fungera exkluderande. Det finns inte plats för mer än 3 barn i klykan, alltså kan inte fler barn vara med. Det går också att "Ligga på lur" i flerstammiga träd. Ofta står barn på en gren i klykan för att få uppsikt. Även denna kategori av träd fungerar bra för de äldre skolbarnen. Klykor är bra ställen att hänga på och sitta och snacka "hemlisar."

Pil, Salix (Tåget södra)

Rönnsamak, Rhus typhina (Källbystugan)

Avenbok, Carpinus betulus 'Fastigiata' (Annegården)

Lutande träd

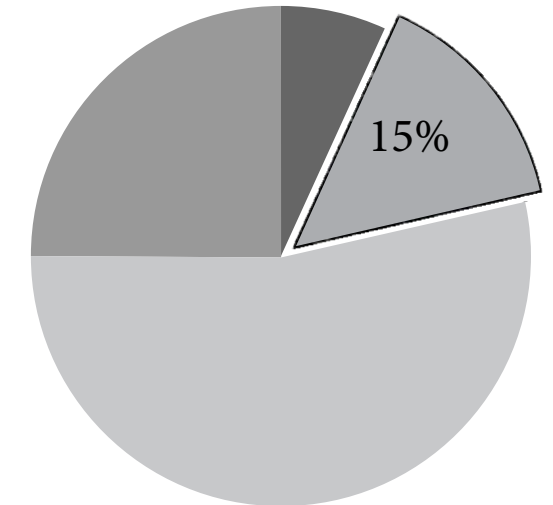
Ungefär 15% av träden ingår i kategorin lutande träd vilket är ett uppskattat antal vid genomgång av bildmaterialet. Till höger tydliga exempel på stor lutning i form av *Malus domestica*, *Prunus domestica* och *Salix elaeagnos*. Givetvis kan det handla om mindre lutning än såhär. *Carpinus betulus* kan ofta få ett trolskt, lutande utseende såsom i fallet från Tunastugan.

I lutande träd hjälper gravitationen till med klättringen. Att klättra långt blir här inte en fråga om att komma högt upp utan att balansera längre och längre bort från stammens fäste i marken. Om ett träd blir lutande eller ej beror på slitage, vind eller mekaniska skador där t ex ett annat träd fallit över ett träd som då får ett lutande växtsätt. På så vis kan ett lutande träd komma från många olika kategorier av träd. De 66 träd som ingår i den här undersökningen kommer från nedanstående arter:

- Prunus domestica*
- Salix ssp.*
- Salix elaeagnos*
- Carpinus betulus*
- Malus domestica*

En fördel på förskolegårdar vore om man kunde beställa träd som har fått växa snett eftersom de fungerar så bra för barns klättring. Dessutom har de ett intressant formspråk och tilltalar barns fantasi och kreativitet.

Kategorin gynnar lekar av karaktär "Utmana," "Kojan," "Ligga på lur," "Gunga på grenen," och "Tarzan" - alltså är detta en användbar kategori som ger möjlighet till väldigt varierande lekar (se s 55 ff). Det går att utmana varandra att klättra långt ut i smalare grenverk. Under trädet eller i det finns möjlighet att skapa rum/kojor i klykor. Det liggande utseendet gynnar att verkligen "Ligga på lur." Delar av grenverket hänger på ett sådant sätt att det går att gunga i det sittande. När träd lutar så de ligger parallellt över marken finns goda möjligheter för barn att stå under, hitta favoritgrenar att hänga och dingla i. Det går också att klättra upp i trädet, sätta sig ner på grenen, ta tag i en övre gren och svinga sig ner.

Äpple, *Malus domestica* (Daggmasken)

Plommon, *Prunus domestica* (Hyddan)

Avenbok, *Carpinus betulus* (Tunastugan)

Lavendelvide, *Salix elaeagnos* (Arken)

Övriga träd

30 träd av de totalt 449, ca 7% går inte att placera in i tidigare nämnda kategorier. De är inte uttalat flerstammiga, har inte specifikt bra grenvinklar och lutar inte nämnvärt. Jag har ett väldigt stort bildmaterial så det finns mycket att gå vidare med. Hade jag kategoriserat annorlunda hade resultatet kunnat bli ett helt annat och slutsatserna andra.

Om jag i stället fördelar träden i undersökningen i två kategorier, nämligen de som står som solitärer och de som står som del av naturmark skulle fördelningen och frågeställningarna se annorlunda ut.

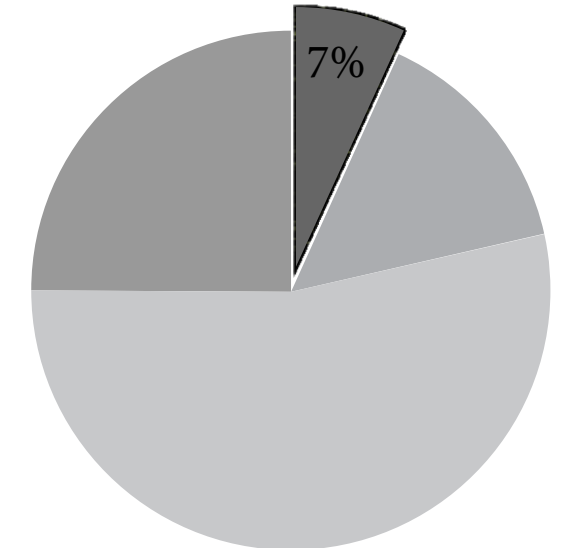
Solitära träd

- Vilka används och fungerar bra?
- I vilken kategori är solitärträden? Genomgående stam med bra grenvinklar, flerstammiga eller lutande?
- Finns det fler arter som skulle kunna fungera som solitära träd men inte används på förskolegårdar?

Träd som del i naturmark

- Vilken blandning av träd/buskar fungerar bra som lek- miljöer gestaltningsmässigt för barn?
- Vilka blandningar tål barns slitage mest?
- Vilka blandningar kräver minst andel skötsel och vilka kräver mest?

Förskolorna Blåklinten, Gåsatoften, Hedenhös, Holken, Hyddan, Körsbäret, Ladugårdsmarken, Päronet, Regnbågen, Tunastugan, Uroxen, Vildanden och Vinden har alla andelar naturmark (övriga förskolor i min undersökning är mer gestaltade som trädgårdar med olika växtelement i). Dessa hade varit intressanta att gå vidare med; t ex att mäta upp ytstorleken på, titta på gestaltningen, dvs hur mixen är gjord och fördelad över ytorna samt om ytorna är kuperade och om det påverkar lekförhållandena på plats.

Solitärträd, Körsbär: *Prunus avium*, Regnbågen

Solitärträd, Äpple: *Malus domestica*, Hedenhös

Naturmark, Hedenhös

Naturmark, Vinden

De träd som befinner sig i klass 2-4 kommer från många olika arter:

Acer platanoides	lönn
Ailanthus altissima	gudaträd
Betula pendula	vårtbjörk
Carpinus betulus	avenbok
Crataegus ssp.	hagtorn
Malus ssp.	äppleträd
Prunus ssp.	körsbärsträd
Prunus padus	hagg
Prunus spinosa	slån
Salix ssp.	pilar
Sorbus aucuparia	rönn

Anledningen till att träd mår dåligt är flera. En stor andel mår dåligt för att det klättras i dem innan de blivit stora nog.

Till vänster, hängbjörk som är för klen och liten för att tåla klättring men som ändå klättras i (Rapphönan).

Acer platanoides, lönn, som varit för klen för att tåla klättring.

Klass 2-4 Träd

De äppleträd och körsbärsträd som finns med i klass 2-4, tillhör de som blivit klättrade i som för små. Vad gäller de exemplar av rönn och hagg som finns representerade här är de klena och flerstammiga och har även de blivit klättrade i när de var för små, vilket lett till knäckta grenar.

Mest intressanta för denna uppsats är vilka arter som inte tål klättring.

Lätt-knäckta grenar

Ailanthus altissima - gudaträd

Det finns bara en Ailanthus med i inventeringen, vilket kanske är för lite att dra generella slutsatser av, men av vad jag kunde se verkar Ailanthus vara lätt att knäcka. Att placera Ailanthus där det finns få andra växter att klättra i blir då ett dåligt val eftersom trädet går sönder och helst ska stå ifred.

Knäckt gudaträdgren.

Längst upp, kvaliteter med Salix fragilis 'Bullata', bollpil, nedan exempel på det lättknäckta grenverket.

Salix fragilis 'Bullata' - Bollpil, knäckepil

Ett annat träd som knäcks lätt är Salix fragilis 'Bullata'. Detta träd finns representerat på två förskolor, Saltkråkan och Djingis Khan. Det är ett väldigt estetiskt tilltalande litet träd, i bra skala för förskolebarn, men om få andra klättringsmöjligheter gives, blir slitaget för stort och de estetiska kvaliteterna går förlorade. De estetiska kvaliteter som jag ser för barn, är att trädet formar som en låg skog i barnens skala. Det har formen av en fullvuxen pil, men i miniatyrformat. Under och i en sådan miniatyrskog finns väldigt god lekbarhet för barn.

14	2	11	1
----	---	----	---

För hårt slitage

Crataegus ssp. - hagtorn

20% av alla hagtorn befinner sig i klass 2, övriga 80% i klass 1. De hagtorn som finns med i klass 2 är gamla och står kvar som rester av t ex häckar när marken använts till något annat än förskola. Pedagogerna på Spelmannens förskola påtalade att det känns nervöst att låta barnen leka bland de mycket smala stubbarna från delar av häcken som plockats bort. Hon var rädd att de allra yngsta skulle snubbla och få stumpar i ögonen. Stubbarna var högt avsågade, så stumparna var ibland 20-25 cm höga. Längst ner, del av hagtornshäck med för hårt klätterslitage på, därav klassning i klass 2.

56	45	11		
----	----	----	--	--

Hagtorn, en rest av en häck som lämnats kvar när gården gjordes om till förskola (Spelmannen).

Hagtorn, rest av häck med för hårt slitage och klättring i (Slangbågen).

Carpinus betulus - avenbok

Merparten av all avenbok jag sett, 95% befinner sig i klass 1, övriga knappt 5%, är i klass 2-3. De har utsatts för ett hårt slitage på en förskolegård där avenbok är den art som finns mest representerad att klättra i. På gården finns många individer som tål klättring. Jag skulle vilja påstå att avenbok är ett utmärkt träd att klättra i. Det är skuggtåligt och har ett segt grenverk som står emot tramp och tryck på veden.

112	107	4	1	
-----	-----	---	---	--

Avenbok, här hårt ansatt av klättring på förskolan Tunastugan.

Malus domestica - äppleträd

Merparten av alla äppleträd jag sett befinner sig i klass 1, med några undantag som även de hör hemma i att de utsatts för för hårt slitage. I tabellen nedan syns prydnadsaplar överst och fruktträd nederst. Av prydnadsplarna tillhör hälften, 3 av 6 sådana det klättras för mycket i, medan fruktträden endast har 7% som tillhör en lägre klass än 1.

6	3	1	2	
67	63	2	2	

Äppleträd med för hårt slitage. Många grenar har fått sågas av efterhand som de slitits av klättring. Trädets vitalitet är tydligt påverkat av de många beskärningarna. Sjukdomstecken såsom bladförlust, konstig bladfärg visar på att trädet är på väg att gå under.

Prydnadsapel med ett något konstigt växtsätt, påverkat starkt av för hård klättring i individ- en. Trädet är nästan förvandlat till en buske.

Unger sk syrén, *Syringa josikae* (Röda stugan). Skulptural, bredväxande buske. Klass 1.

Liguster, *Ligustrum vulgare* (Målarstugan). Visste inte att friväxande liguster är bra att klättra i! Klass 1.

Hägg, *Prunus padus* ((Vinden). Bra klätterbuske. Klass 1.

Lagerhägg, *Prunus laurocerasus* (Solstrålen). Grov bra klättringsbuske. Klass 1.

Klass 1- Buskar

Bondsyrén, *Syringa vulgaris* (Djingis khan). Mycket vanligt förekommande buske på förskolor. Klass 1.

Fläder, *Sambucus nigra* (Vinden). Litet, bra buskträd att klättra i. Klass 1.

Häggmispel, *Amelanchier lamarckii* (Regnbågen). Flerstammig buske. Klass 1.

Hassel, *Corylus avellana* (Ladugårdsmarken). Bra buskmaterial, förnyelsebart genom beskärning. Klass 1.

Grenar utåt eller uppåt

Buskar som är bra att klättra i sammanfaller i två kategorier, de som har förgreningssätt uppåt eller utåt. En del buskar kan sägas ingå i båda kategorier, men det finns ändå en skillnad som gör det värt att göra denna distinktion. Om busken är bra eller dålig att klättra i beror sedan på styrkan i grenverket, om den håller för påfrestning.

Ovan nämnda sätt att beskriva förgreningssätt är min egen och baseras på utseendet på de buskar jag sett med klättringsskador. Det finns även ett annat sätt att beskriva grensättning, nämligen efter hur buskar anlägger nya grenskott.

Basiton, akroton eller mesoton förgrening

Nilsson, 1985 beskriver förgrening, hur nya grenskott anläggs och ger varje buske ett karaktäristiskt utseende. Många buskar anlägger nya grenar genom att kombinera de olika sätten. Det finns tre sätt för en buske att anlägga nya grenskott:

Basitont - från marken

De flesta buskar bildar nya grenskott så här, men rikligheten på skott varierar från buske till buske. Exempelvis hassel har stark skottbildning från marken.

Akrotont - i toppen av äldre skott

Det är mest träd som har akroton förgrening. Några buskar som till exempel häggmispel hör dock hemma här.

Mesotont - mitt på äldre grenar

Grenskott bildas i mitten på äldre grenar vilket leder till att buskar i denna kategori blir ganska vida. Ett exempel är schersmin (Nilsson, 1985).

Förgreningssättet skapar olika förutsättningar för klättring. Det har betydelse för busken och dess vitalitet hur de nya grenskotten anläggs, om busken kan hämta sig och skapa nya grenar även när den slits av klättring.

Grenar utåt - klättring utåt

Vida buskar som har likheter med träd med bra grenvinklar. Grenarna lutar utåt och busken blir successivt allt bredare. Grenverket kan bli grovt i sidled.

Forsythia	forsythia
Ligustrum vulgaris (om friväxande)	liguster
Sambucus nigra	fläder
Aronia sp.	aronia
Cornus ssp.	kornell
Prunus laurocerasus	lagerhägg
Syringa josikae	ungersk syrén
Syringa vulgaris	bondsyrén
Symphoricarpos ssp.	snöbär
Ribes ssp.	måbär
Weigela hybrida	prakttry

Grenar uppåt - klätting uppåt

Upprättväxande buskar med likheter med flerstammiga träd. Många buskar får ett utseende som ovan av klättring. Det bildas inte nya skott nerifrån marken eftersom marken trampas hårt runt stammen på buskarna. Det enda sättet för buskarna att bryta nya skott är att göra det i topparna på busken.

Amelanchier lamarckii	häggmispel
Philadelphus coronarius	schersmin
Corylus avellana	hassel
Kolkwitzia amabilis	paradisbuske
Syringa vulgaris (i jmf med ungersk syrén)	bondsyrén
Spiraea ssp.	spiraea
Sambucus nigra	fläder

Syringa josikae - ungersk syren

Ungersk syren har jag funnit på 7 olika förskolor, samtliga i mycket gott skick. Därför bör den användas mer än idag!

17	17			
----	----	--	--	--

Den ungerska syrenen har till skillnad från bondsyrenen ett grövre grenverk där grenarna är mer utåtgående från stammen än uppåtsträvande. Detta verkar gynna barns klättring, eftersom de då undgår att fastna med skor.

Syringa josikae, Röda stugan

Den ungerska syrenen borde användas mer än hittills eftersom den, enligt vad jag sett, har ett väldigt fördelaktigt växtsätt i förhållande till hur barn klättrar. Den är även slitstark och tålig, egenskaper den delar med bondsyrenen.

Syringa josikae, Arkens förskola

Syringa vulgaris - bondsyren

Bondsyren finns representerad på 27 förskolor. Det är den vanligast förekommande busken i min inventering. Ett stort antal är i gott skick men 23% befinner sig i klass 2-4.

137	106	16	10	5
-----	-----	----	----	---

Jag tror att den ofta används slentrianmässigt för att det är en tålig, billig växt som traditionellt använts i barnmiljöer.

Syringa vulgaris, Hedenhös

Syren dukar under för riktigt hårt slitage, vilket är synligt på bilden ovan och till vänster. De fall jag sett där den haft svårigheter är på nyanlagda förskolor där bondsyren i små kvaliteter planterats i buskage. Buskarna utsätts här för ett hårt slitage av tramp-kompaktering så att de inte tillväxer, bild höger.

Sambucus nigra - fläder

Fläder har jag funnit på 11 förskolor. Merparten, 70%, är av god kvalitet och lämpar sig väl för klättring. Fläder är en ljusart och bör därför inte beskuggas, då förtvinar den. För den stå ljust blir den ett buskträd som går att klättra i på höjden med ett grovt och bra grenverk att klättra i.

27	19	7	1	
----	----	---	---	--

Sambucus nigra, Vinden

Nyplanterad bondsyren, Mäsen

Liksom pil används bondsyren slentrianmässigt vilket är tråkigt. Det ger dålig variation i barns miljöer.

Amelanchier lamarckii - häggmispel

Häggmispel är en bra klätterväxt för förskolebarn med nästan 100% i klass 1. Den är som ett träd i miniformat med muskulösa, tåliga, slanka grenar. Grenar uppåt, klättring ner-till i busken.

71	68	3		
----	----	---	--	--

Amelanchier lamarckii, Östertull

Amelanchier lamarckii, Regnbågen

Den tål inte hur mycket slitage som helst, men om den planteras i grupper fördelas slitaget över många individer.

Cornus mas - körsbärskornell

Körsbärskornell har jag funnit på fyra förskolor. Dessa kan fungera bra som klätterbuskar/små buskträd pga sina grova utåtgående grenar, grenverk utåt vilket ger en klättring på låg höjd - gynnsamt för förskolebarn, då fallhöjden blir liten. Den finns representerad i både klass 1 och 2 från inventeringen och flertalet individer tillhör klass 1.

9	6	3		
---	---	---	--	--

Den är lite av en chansning för få exemplar jag sett kan mäta sig med nedanstående. Kanske kan den bli riktigt bra om den beskärs för att gynna barns klättring, dvs grensättningshöjd kunde formas utifrån gynnsamhet för barn?

Cornus mas, Djingis khan

Det är dock viktigt att kornellen får växa ifred till tillräcklig grovlek. Slitaget blir för stort om barn klättrar i den när den är nyetablerad. De exemplar som hamnat i klass 2 är sådana som blivit klättrade i för mycket vid ung ålder.

Några andra bra buskar för klättring som tillhör klass 1 är hassel, lagerhägg och cypress. Fördelarna med dessa buskar står beskrivna i kapitlet om habitus.

Ligustrum vulgare - liguster

Liguster finns på fyra av de inventerade förskolorna. Som tabellen nedan visar är den förekommande i alla 4 klasser. De gånger jag sett den och den varit i klass 1 har den haft ett grovt grenverk som varit bra att klättra i. Den har då fått stå länge orörd och växa fritt, vilket skapat ett habitus som främjar klättring.

17	6	6	4	1
----	---	---	---	---

Den är dock ett lite osäkert kort eftersom den många gånger bara används som formklippta häckar. Det behöver provas ut i större skala om den tål barns klättring bra.

Ligustrum vulgare, Tvärflöjten

Nedan diskuteras växter som har en majoritet av antal i klass 2-3. Här kan man fråga sig vad det betyder. Finns för få växter att klättra i så slitaget blir stort på det befintliga materialet? Eller är det så att växten inte lämpar sig att klättra i?

Philadelphus coronarius (Schersmin)

Philadelphus coronarius, förskolan Holken

Philadelphus coronarius är en typisk buske som hamnar i alla 4 klasser. Av totalantalet 29 fördelar sig mängden:

29	6	9	12	2
----	---	---	----	---

Hälften av buskarna befinner sig i klass 1-2, den andra hälften i klass 3-4. Av de totalt 29 växterna befinner sig 21 i klass 2-3. Arten används som klättringsväxt på 6 förskolor.

Klass 2/3 - Buskar

På förskolan Holken finns inte så mycket mer att klättra i än just Philadelphus (10 stycken). Av de klätterträd (fruktträd) som fanns är många borttagna pga ålder, getingbon, personalens attityd - säkerhetsaspekten med fallfrukt i sandlådan som lett till getingsting på barnen. Kanske är det så att slitaget på dessa buskar är extremt stort eftersom det inte finns något annat att klättra i?

Äpple, Malus domestica utan klätterskador, Fornborgen

På förskolan Fornborgen är situationen liknande som på Holken. Här finns få träd att klättra i, och 10 schersminbuskar med klätterskador. Det egendömliga är att det finns 2 mindre äppleträd som inte alls bär tecken på klättringsskador - trots att deras grenar är i frestande höjd för förskolebarn. Får barnen inte klättra här? Har personalen en attityd att träden är för små och klena och fredar dem?

Prunus spinosa - slån

På förskolan Hedenhös planterades slån när gården anlades. Detta har lett till förtret många gånger för pedagogerna, bl a har ett barn fått en torn i ögat och många barn har fått sina kläder sönderrivna under årens lopp. Pedagogerna har vid flera tillfällen försökt gräva bort all slån, men inte lyckats fullständigt. De slånbuskar som står kvar klättras det i, men buskarna tål inte slitaget utan knäcks. De står också på en allt skuggigare slänt så det är en tidsfråga innan all slån försvunnit. Detta är ingen buske att plantera på förskolegårdar!

Slån, förskolan Hedenhös

Spiraea x cinerea 'Grefsheim' och Spiraea x Vanhoutteii är båda arter som inte tål att bli trampade på. De har svårt att återhämta sig. Grenverket blir aldrig så robust att det tål att klättras i. Då blir följden att buskar ser ut som i bilden ovan och till höger. Klass 3.

Ölandstok, Potentilla fruticosa är också extremt känslig för tramp. Den har glesa grenar som lätt stansas ner och då blir följden att de ser ut som i bilden ovan. Ingen bra växt att klättra i. Klass 3-4.

Växter att tänka sig för i vilket sammanhang de ska användas...

Klass 3/4 - Buskar

Philadelphus coronarius, schersmin, mycket vanlig på förskolor. Får gärna ovanstående utseende, dvs kala, långa stammar med vippor av grönt längst upp.

Kolkwitzia amabilis, paradisbuske, delar utseende med Philadelphus och får kala stammar med vippor av grönska upptill. Denna buske har dock klenare grenverk och känsligare bark.

Måbär, Ribes alpinum måste hållas nere i höjd med beskärning. Den har för tunt grenverk att klättra i!

Ribes rubrum, hallon, vanlig på förskolegårdar tål dåligt att bli klättrad i. Grenverket blir aldrig tillräckligt stabilt utan växten trampas ner.

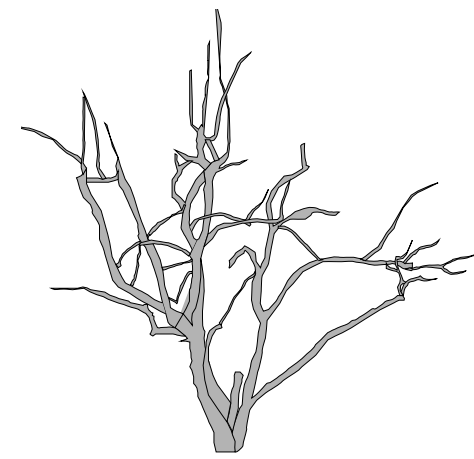
Forsythia har egentligen för klena grenar att klättras i. De blir aldrig starka och tjocka nog utan knäcks och buskens habitus blir som ovan.

Tunt grenverk

Växterna på denna sida får alla problem om barn klättrar i dem. Finns buskarna på förskolegården kommer barn att klättra i dem. Om de ändå ska användas bör alltså noga eftertanke ges till hur de placeras på förskolegården, alltså i gestaltningen av miljön. Om det finns ett riktigt annat material att klättra i ser jag inget problem i att använda även dessa. De har andra kvaliteter än klättringsbarhet.

Anledningen till att kala stammar kan anses som ett problem är att vuxna inte anser detta vara estetiskt. Buskar som är fula löper stor risk att tas bort av estetiska skäl, även om busken kunnat överleva...

Grensättningshöjd

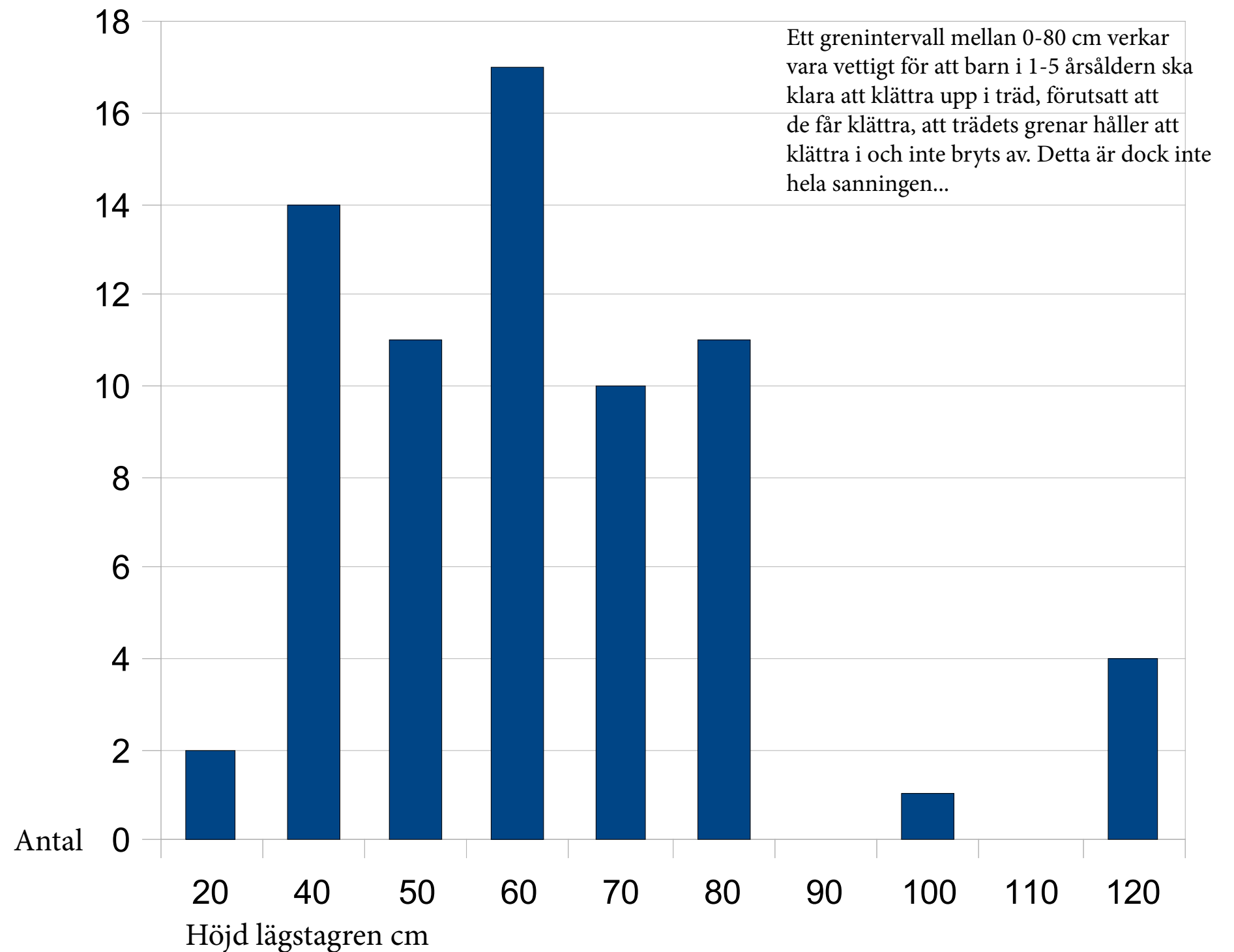

Grensättningshöjd har uppmätts på 70 träd, träd där jag på plats bedömde det som väsentligt att mäta höjd på lägstagren. Flerstammiga träd har inte uppmätts eftersom de är lätta att komma upp i pga sin flerstammighet, likaså har jag inte mätt lägstagren på lutande träd eftersom lutningen i sig gör det lätt att komma upp i dem - inte grensättningshöjden. De träd som uppmätts tillhör gruppen genomgående stam. Merparten av de uppmätta träden är *Malus domestica*, 44 stycken, övriga är:

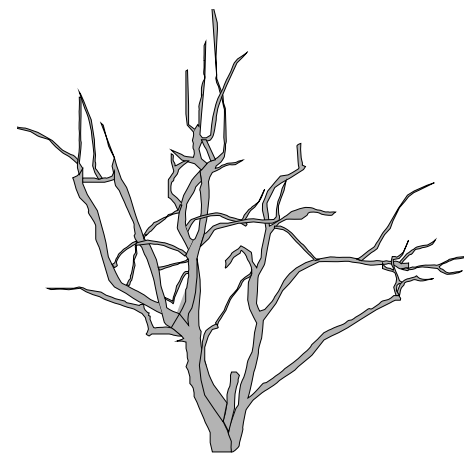
- Prunus domestica*
- Acer platanoides*
- Pyrus communis*
- Quercus robur* 'Fastigiata'
- Crataegus monogyna*
- Pinus nigra*
- Pinus mugo*
- Carpinus betulus*
- Sorbus aucuparia*
- Cornus mas*
- Salix ssp*
- Sambucus nigra*

Övervikten på 60 cm höjd kan förklaras av att detta är den höjd som *Malus domestica* ska ha på sin lägstagren enligt plantskolenorm. Enligt mina anteckningar i fält är det svårt för barnen att klättra upp i växter där lägstagrenen är > 70-80 cm hög. Denna reflektion har jag antecknat på flera förskolor jag varit på.

För att komma upp krävs givetvis förutom fotfäste på en lägstagren, att det finns grenar att hålla tag med händerna i. Dessa grenars höjd omfattas inte av studien.

Grensättningshöjd

Lönneberga förskola. Bildäck framsläpade så det går att klättra upp i Malus domestica. Lägstagren 80 cm, med bildäck 50 cm.

Anledningen till att det på föregående sida finns träd med en högre lägsthöjd än 80 cm är att barnen tar till hjälpande faktorer. På några förskolor har barnen släpat fram däck, lastpallar och bord för att komma upp i träd som har för hög lägsthöjd. Här spelar pedagogernas tillåtande attityd en avgörande roll. Tycker personalen att det är ok att ha lösa material som barnen kan skapa sina miljöer av eller är det bara "skräpigt"? Är det ok att ha en massa restmaterial såsom bildäck i barnens utemiljö?

Fornborgens förskola. Bord framsläpat så det går att klättra i Malus domestica. Lägsthöjd 80 cm, med bord 30 cm.

Ovan har det bildats en lekvrå med hjälp av ett bord och rumsligheten i och omkring trädet. Det tunga bordet kan barnen inte ha burit dit själv utan har fått hjälp av personalen. Återigen är det attityder hos personalen som avgör lekbarheten. Hur stort intresse visar olika pedagoger att underlätta för barn i leken? När blir det för obekvämt och tungt att underlätta?

Källbystugans förskola. Salix har fått påspikat brädor så att barnen kan klöttra upp i den stora klykan.

På en del förskolor har pedagoger snickrat upp stödpinnar att klättra upp på för att ge barnen fler lekställen såsom i trädet ovan, på andra har de inte sett möjligheten att göra så. Det handlar även här mycket om pedagogernas attityd att understödja barnen i leken.

Det finns alltså lösningar på svårigheter att klättra upp i träd så lägsthöjd behöver inte vara avgörande..

Habitus - vad barn gör i växter

Med habitus avses trädets/buskens utseende. Habitus påverkas av trädets/buskens sätt att växa. Växtsättet påverkas även av kompaktering av jorden (hämmad tillväxt), näringstillgång i jorden, vattentillgång och övriga skötselåtgärder såsom beskärning.

Växter utgör ett föränderligt material och används på många olika sätt av barn. De plockar blommor och blad, fröhängen, frukter mm och använder sig av som rekvisita i lekar. Grenar används som spakar och krokare. En grenstump kan förvandlas till växelspak i en bil, eller fungera som krok där en hink med "mat" hängs upp. Dessa beteenden påverkar i viss mån en växts habitus men i mindre utsträckning än klättring. Med växtens habitus i detta arbete avses växtens utseende när det är påverkat av barns klättring. Tecken på klättring:

- barkskador, avgnagd bark där fötter och händer frekvent sätts för att komma upp i växten
- hopp- och gungskador beroende på att barn studerar i växterna
- sträckskador på grenverk beroende på att barn hänger och kastar sig i grenar

På följande sidor kommer jag att gå igenom olika användningsätt barn har i växter som åsamkar ovanstående skador. Dessa användningsområden har jag studerat under de år jag varit verksam i förskola, ca 15 år, men jag vill inte göra gällande att de utgör en fullständig förteckning över alla användningsätt. Mitt arbete som förskollärare innebar så många andra arbetsuppgifter än att iaktta vad barnen gjorde i växterna. Detta var inte var min huvudsakliga arbetsuppgift. Därför kan kategorier som egentligen är viktiga att belysa ha förbigåtts.

Det finns alltså säkerligen fler sätt än de jag tar upp i detta arbete. Säkert är det också så att om studier hade gjorts för att verkligen se vad barn gör varje dag i växterna så hade fler användningsätt kommit fram.

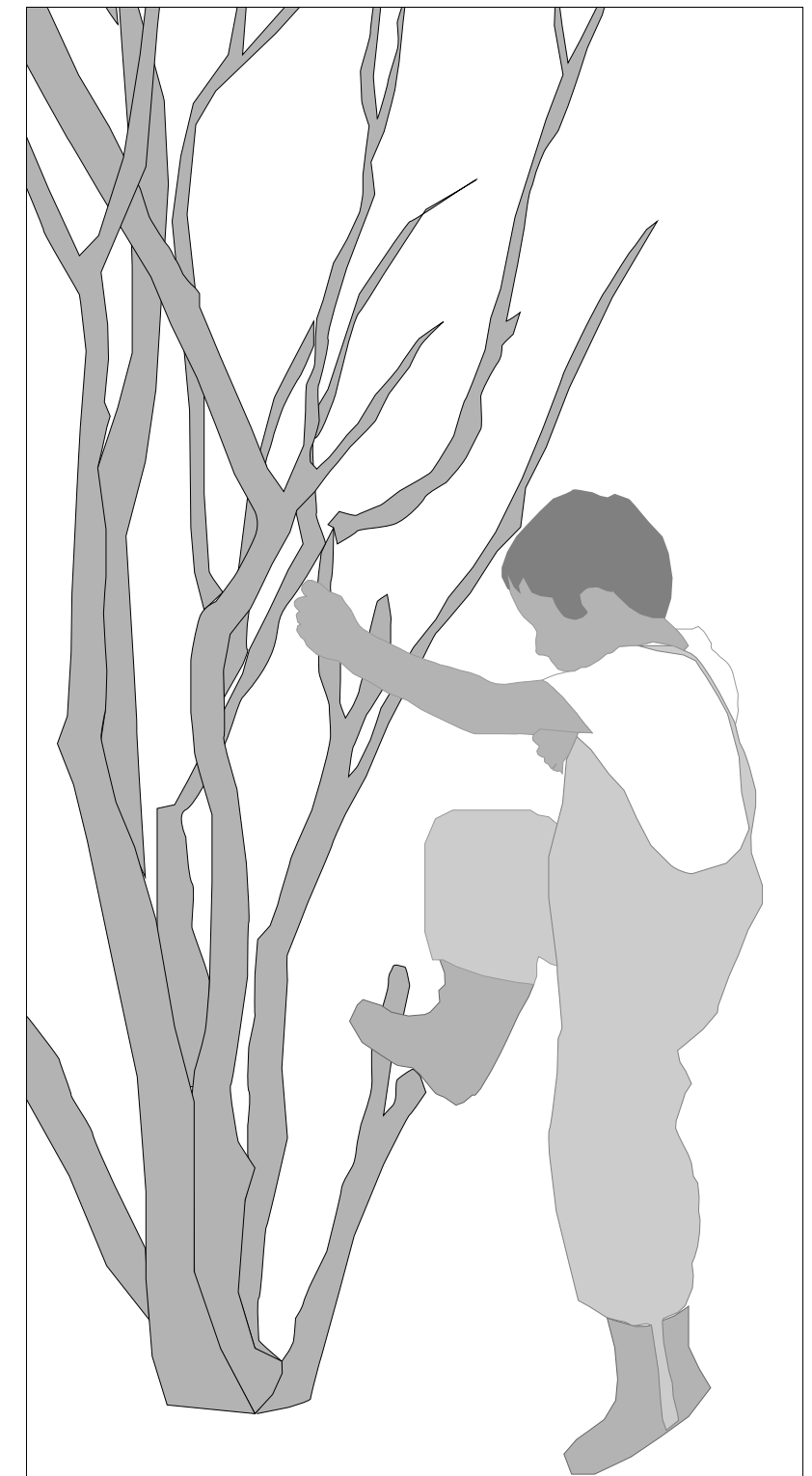
Följande kategorier belyses:

<u>Ligga på lur</u> -	klättring för att spana, skapa översikt (barkskador på grenverk)
<u>Utmana</u> -	klättring för att utmana varandra att klättra högt (barkskador på grenverk)
<u>Kojan</u> -	klättring till klykor som används som kojor, lek vid stammens fäste mot mark (barkskador på grenverk)
<u>Gunga på grenen</u> -	hoppa, gunga på grenar, testa svikten (hopp- och gungskador)
<u>Tarzan</u> -	slänga sig i grenar med armarna i buskar/träd (sträck- och knäckskador på grenar)

Träd används företrädesvis till att ligga på lur i, att utmana, som kojor och att leka tarzan i.

Buskar används mest för att gunga i, men även ligga på lur och utmana förekommer. Buskar kan förekomma som kojor, men då innuti flerstammiga buskar såsom hassel och cypresser där barn leker på marken mellan grenarna.

Avslutningsvis finns en reflektion om skala och yta och hur dessa faktorer påverkar barns klättring

Ligga på lur

Att själv klänga upp i trädet som fungerar som utsikspunkt är en härlig känsla för många barn. Att befinna sig där är att ha uppsikt över en större yta och att vara ifred, att få vila från leken. Ofta drar sig äldre barn undan, de som har färdigheten att kunna klättra upp till en gren högre upp, för att få avskildhet. De ligger och vilar sig, sträcker ut sig på en gren där de ser ut över en större yta, ligger liksom på lur för att se var de olika lekarna äger rum. Efter en stund klättrar de ner och tar sig in i den lek de bedömt som roligast. Många barn har en favoritklyka de gillar att vara i, som passar deras kropp.

Pil, Salix, Tvärflöjten

Bra, strategiska platser för sådana här träd, för det är oftast träd, är ridån som skiljer gräsyta från lekställning som ovan. Då har barnen överblick över stora ytor. Det är viktigt att inte ta bort träd som växer så här utan att ersätta dem med nya. De skapar rumslighet genom att fungera som tydliga väggar mellan olika ytor på förskolegården.

Äpple, Malus domestica, Hedenhös

Malus domestica är en vanligt förekommande rumsavdelare och "ligga på lur"-växt. Andra vanliga träd är övriga fruktträd som t ex plommon. Det förekommer att dessa fruktträd har tagits bort, eftersom fallfrukten trillar i sandlådan där barnen kan bli stungna av getingar. På många ställen har jag sett att där funnits träd, men de ersätts inte av något nytt vilket gör miljön fattigare.

Ett exempel är miljön i bilden ovan. Stigen utanför sandlådan används frekvent för cykling. Genom att trädet finns där fredas buskarna runtomkring samtidigt som trädet tydligt delar av det ena rummet från det andra. Att vara i trädet innebär att ha koll på vem som cyklar samtidigt som den sociala leken i det lilla huset kan inspekteras. För barn är detta oerhört viktigt! Det är vanligt att barn i ett "ligga på lur"-träd deltar i flera lekar samtidigt, slänger iväg en kommentar till någon som cyklar samtidigt som det är engagerat i leken i det lilla huset.

Plommon, Prunus domestica, Holken

Prunus-träd med samma funktion som föregående bild. Här är det extra svårt att ta sig upp. Bara de största barnen har förmåga att klänga upp på ryggstödet på bänken, ta spjörn och häva sig upp på grenen där de har utsikt över det öppna området till vänster utanför bilden, över sandlådan, gungor, klätterställning mm.

Träd i denna kategorin fungerar alltså som rumsliga avdelare mellan olika funktioner och lekar. De bildar väggar samtidigt som de väver samman miljön och lekarna.

Utmana

I förskoleåldern är barn inte så benägna att klättra väldigt högt upp i träd och buskar. Att befinna sig 1-2 meter över mark är högt för ett förskolebarn. Det är sällan att barn försöker klättra högre upp än 2 meter. Därför behöver växtmaterialet för förskolebarn inte vara höga träd. Träd och buskar med en totalhöjd på 5 meter är fullt tillräckligt, såvida man inte är ute efter andra variabler än klättringsbarhet.

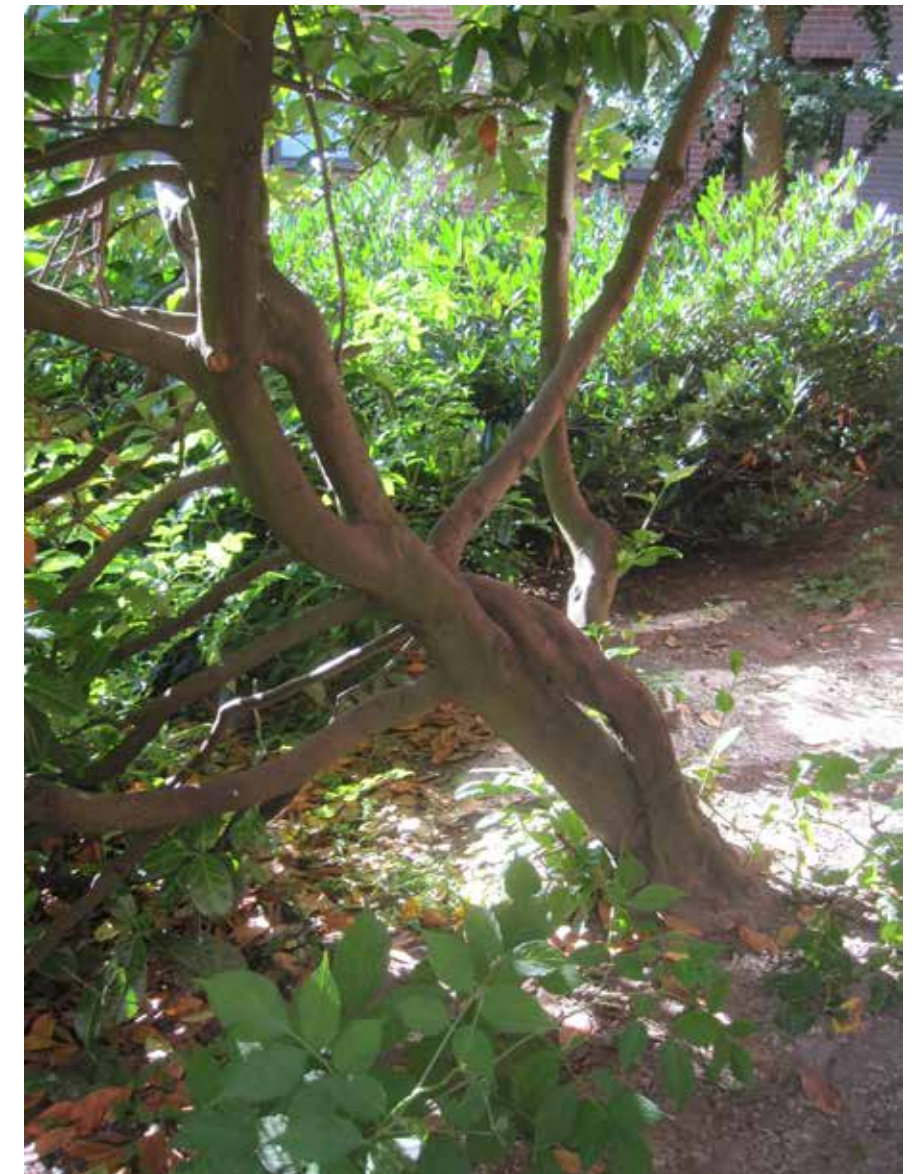
Denna kategori innebär när barn utmanar sig själva och andra att ta sig upp i träd, den rena färdighetsträningen det innebär att klättra. Många gånger har jag stått en bit bort och hört ett barn instruera ett annat och visa hur det går till att ta sig upp, var foten och handen finner bra stöd. På så vis har klätterträd en socialt tränande funktion. Barnen måste kommunicera med varandra, iaktta varandra för att lära sig knepen. På samma sätt går det till när ett barn är på gränsen att lära sig att ta sig upp i en klätterställning. Ofta förklarar ett äldre barn tålmodigt hur det ska gå till och det mindre barnet försöker och försöker för att till sist lyckas. Skillnaden mellan trädet och klätterställningen är att ställningen är mer förutsägbar. Samma avstånd ges mellan stegpinnar. Barnet vet att pinnen inte kommer att brista vilket skapar en oförsiktighet när de klättrar i det "färdiga" materialet, i prefab-ställningar. De behöver inte vara vaksamma på om pinnen håller eller ej.

För barnen är det alltså så att växtmaterialet har en större utmaning i sig än klätterställningen. Har väl ställningens svårighetsgrad bemästrats är den inte en så stor utmaning längre. Vid klättring i växtmaterial måste barnen alltid vara observanta på hållbarhet och svikt i varje fotsteg för att inte skada sig och trilla ner.

Svarttall, *Pinus nigra*, Tirfing

Tallar som *Pinus nigra* och *Pinus sylvestris* är egentligen för stora för förskolebarn. De passar mer för skolbarn i åldern 6-12 år. I dessa träd går det att klättra mycket högt upp och det gäller att vara säker så man inte trillar ner. En tall som är mer i de yngre barnens storlek är *Pinus mugo*.

Lagerhagg, *Prunus laurocerasus*, Solstrålen

Lagerhäggen ovan har ett bra växtsätt där klättring gynnas för de yngre barnen. Det går inte att komma alltför högt upp samtidigt som det finns utmaningar att nå lite högre än de allra lägsta grenarna. Detta är det svåra. Att vara lagom utmanande, inte för enkelt och inte för svårt och farligt...

Kojan

Barn har också kojor uppe i träd, t ex i grenklykor i träd. I förskoleåldern kan klykan sitta väldigt långt ner, i princip på marken. Ofta är det ett flerstammigt träd där det finns någon form av basiton förgrening som gynnar lek inuti.

Det kan också förekomma kojlek uppe i kronan på ett träd som i exemplet nedan.

Äpple, *Malus domestica*, Fornborgen

Hassel, *Corylus avellana*, Väderleken

I hassel är det bra att leka mellan grenarna omgärdad av grenar. Ofta bildas hålrum i mitten av äldre hassel. Grenar dör tillbaka pga brist på solljus. På så vis bildas en naturlig koja med väggar och tak.

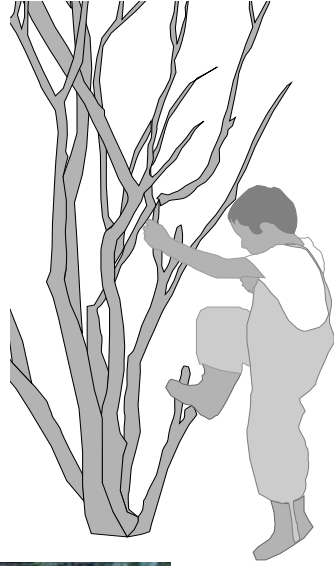

Cypress, *Chamaecyparis*, Hedenhös

I cypressen ovan har samma förutsättningar bildats som vid hasseln. Pedagoger berättade vid besök att det var populärt bland de små barnen att leka inne i cypressen, som för övrigt var en liten julgåva i röd kruka för en del år sedan som personalen planterat med barnen. Vid återbesök på förskolan hade cypressen sågats ner eftersom pedagogerna var rädda att frömjölet från dem var allergiframkallande.

Gunga på grenen

Gungskador är vanligare på buskar än på träd. Att gunga på växter förefaller vara ett stort behov som barnen har. När barn klättrar upp i ett träd/buske så testar de svikten. På ett sätt kan det vara att testa bärigheten i växten, om grenarna håller, men detta förklarar inte gungandet helt och hållet. Jag tror inte de hyser en önskan att knäcka busken. Det är bara härligt att gunga, känna hur kroppen studsar upp och ner. Eftersom beteendet är så frekvent förekommande och syns på buskar på alla förskolor förefaller det vara väldigt viktigt för barns utveckling. Detta är ett grundläggande behov barn har!

För att växter ska tåla gungning är det viktigt med slitstyrkan i dem, att de inte knäcks lätt.

Bollpil, *Salix fragilis* 'Bullata' Saltkråkan

Bollpilen ovan har ett underbart formspråk, har låg höjd - är i barnens skala ett träd - men knäcks lätt. Det är viktigt att använda sådana träd med urskiljning. Tillräckligt med annat klättringsbart material måste finnas så att inte slitaget av gungning blir för stort så att växten inte överlever.

Aronia arbutifolia - röd aronia, Vildanden

Olika sorters gungning förekommer. Barn står på buskens grenar, håller i sig i en stam bredvid och gungar, se bild ovan på aronia.

Barn sitter ner och gungar framåtlutade över busken, se enen, ovan till höger, alternativt sätter sig med rumpan i klykan till höger i bilden med benen neråt och gungar. Enen ifråga ska sågas ner berättade en pedagog när jag var på Trollet. Barren sliter sönder barnens kläder. Tidigare stod det som en berså av enar där barnen lekte "lekstuga," ett antal år senare övergick leken till att gunga i enarna. Nu hade de skurits ner så hårt och användes så flitigt att gunga i att personalen inte ville spara dem längre. I bilden nere till höger syns hur stående gungande lett till liggande habitus på busken.

Ett tredje gungbeteende är på täta buskar som måbär som används som "madrasser," se nästa sida.

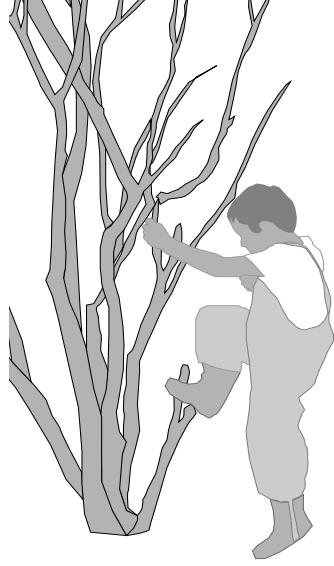

Juniperus communis - en, Trollet

Forsythia, Fågel blå

Gunga på grenen

Ribes alpinum - måbär

Ribes alpinum, Arken

Måbär förekommer ofta på förskolegårdar. Den används som häck innanför stängslet som inhägnar tomten och är då ofta inte alls klippt som troligen tanken var från början, utan den får växa fritt.

Den får ofta ett väldigt risigt utseende, men uppskattas mycket av barn att gunga i som på bilden från Gåsatoften till höger. Här har den använts som studsatta. Att hoppa på de sviktande grenarna är skoj. Ett annat beteende är att barn lägger sig på buskarna som sviktar tillbaka, se bild ovan mitten från Rapphönan. Busken blir som en madrass att ligga mot. Att formklippa måbär som ovan på Arken är sällsynt, men det borde kunna göras mer. Frågan är bara vem som ska stå för underhållet. Personalen har inte tid att klippa buskar och kommunen har inte råd (enligt min erfarenhet). Är det personalen som ska ringa till kommunen och begära skötselåtgärder?

Ribes alpinum, Rapphönan

Ribes alpinum, Gåsatoften

Salix - pil

Salix, Pil, Djingis khan

En mycket vanligt förekommande växt i förskolesammanhang är Salix. Den skjuter villigt nya skott, trots hård förslitning av många barns gungande. Det finns dock flera problem med att använda den. Pil lägger sig ner och skadar stängsel och staket som på bilden nedan. Den konkurrerar ut sina grannar och är svår att ta bort när den rotat sig pga dess aggressiva rotsystem. På t ex Stormhatten, nyanlagd förskola i Lund, har jag sett den användas ensartat över stora ytor, vilket skapar dålig variation i miljön.

Salix som lagt sig över förskolans staket, Blåklinten

Gunga på grenen

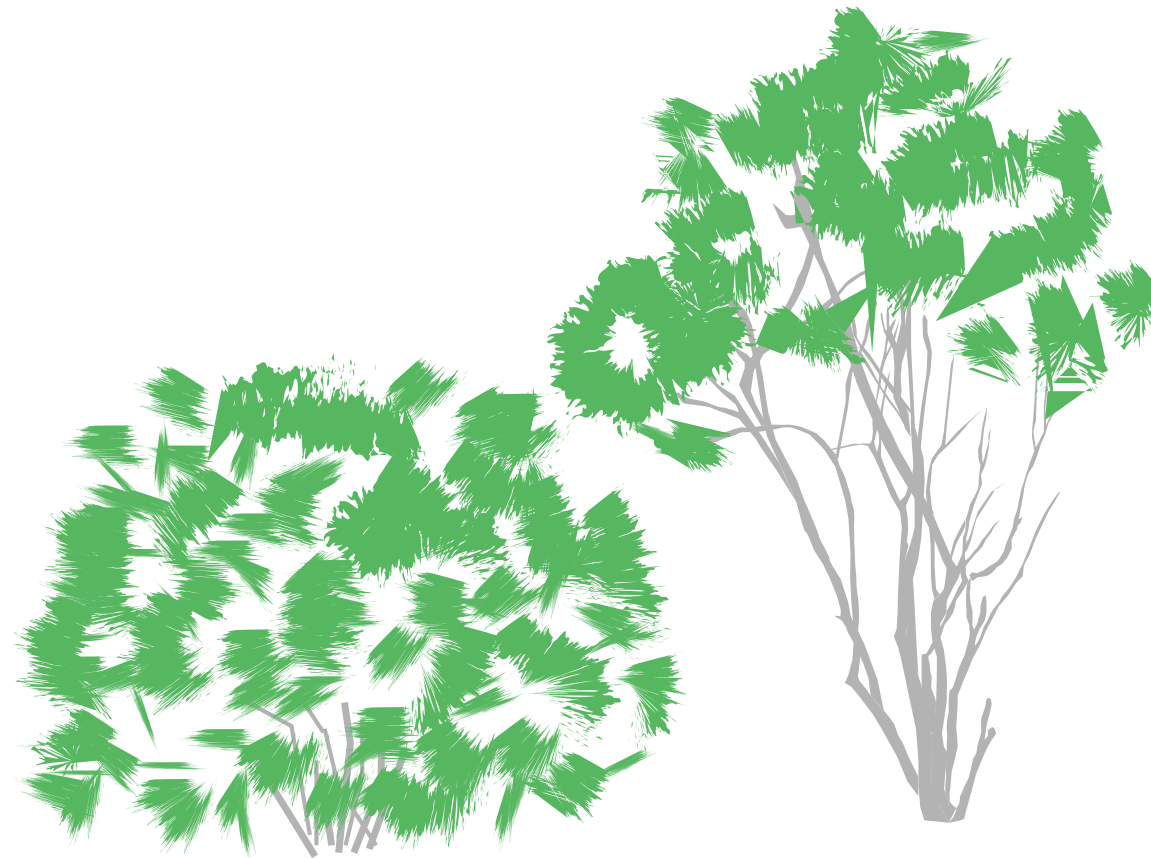

Philadelphus coronarius - schersmin

Schersmin skulle kunna vara en tålig gungväxt, men det krävs andra klätterträd som komplement till den annars blir slitaget för stort som nedan. Eftersom Philadelphus förgrenar sig både basitont och mesotont finns goda chanser för förnyelse av grenar om de inte står för mörkt eller utsätts för alltför stort slitage, vilket de gör nedan.

Philadelphus coronarius, Schersmin, Holken

Schersmin som fått växa enligt sin naturliga habitus

Schersmin som fått växa med påfrestning av barns frekventa klättring

Schersmin får ett väldigt intressant habitus av barns klättring som inte alls påminner om hur den ser ut naturligt, se illustration ovan. Vid frekvent klättring kan inte schersmin slå nya skott basitont därför att det trampas för hårt kring fästet buske-mark och de nya grenarna går förlorade. Den får också problem att slå nya skott mesotont eftersom skotten bryts av när barn klättrar. Av de totalt 29 buskarna i studien är många i klass 2-4. De får för hårt slitage av för frekvent klättrande.

29	6	9	12	2
----	---	---	----	---

Kolkwitzia amabilis - paradisbuske

Paradisbuske är en annan växt med liknande problematik som schersmin. Den uppvisar samma egendomliga habitus när den påfrestas av klättring. Skillnaden mot schersmin är dock att grenverket är klenare och lämpar sig mindre väl för klättring. Av de totalt 95 buskarna i studien är merparten i klass 2-4 som synes nedan. En stark övervikt ligger i klasserna 3-4, varför den borde användas med försiktighet.

95	8	29	41	17
----	---	----	----	----

Tarzan

I rätt liten utsträckning svingar sig barnen i grenar i träden, men det händer. Här är det viktigt med växtmaterial som inte knäcks lätt. Ofta svingar barn sig en liten bit nerför en kulle i en stor gren. Tål grenen detta syns inte någon åverkan. Det är när tyngden blir för stor och grenar knäcks som slitaget syns.

I exemplet nedan syns stort slitage i slänten under inringad gren. Det här är ett typiskt exempel på plats där barn svingar sig. De hoppar upp från kullen, tar tag med händerna i inringad gren och svingar sig ut över slänten.

Prunus domestica, Hyddan

Det är härligt att släppa taget och landa en bit ner. Då blir det extra bra gung i grenen barnet hänger i.

Ailanthus altissima, Grynmalaregården

Ovan har barnen svingat sig från lastpallen/sandlådan ner på marken. Gudaträdet är känsligt och har inte tålt detta slitage, se liten bild ovan. En förutsättning för detta träd att klara sig är att de två nedre grenarna kapas för att det inte ska bli stora fläxskador i barken när barn hänger i grenarna.

Syringa vulgaris, Hedenhös

Syréner är vanliga “Tarzan”-buskar. I exemplet ovan kan barn gå på räcket, sträcka upp händerna och hänga i syrérens gren och dunska upp och ner mot marken.

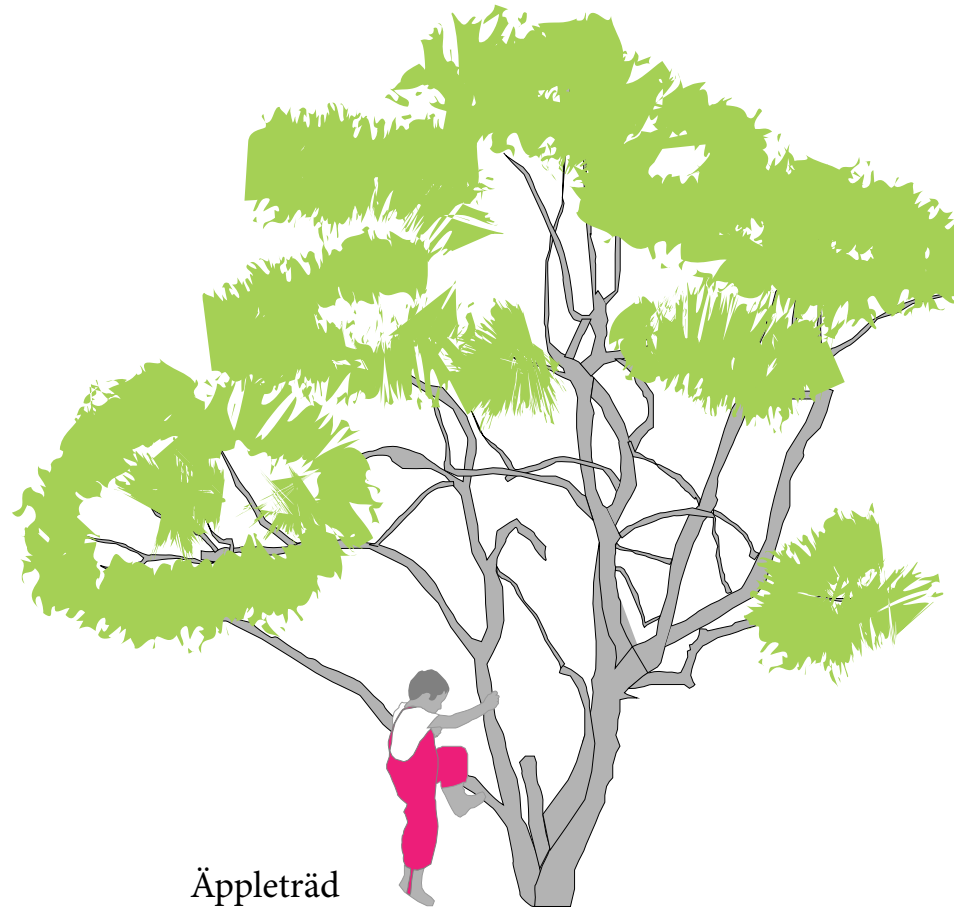
Det är lätt att förstå tjusningen med att hänga och dingla i grenar. Dinglandet är inte förutsägbart utan man dinglar ut och svänger i en annan riktning än den man föreställt sig. Det hisnar i magen och känns härligt.

Skala och yta

Trädet på bilden ovan och nedan är en flerstammig lönn.

Flergrenade träd från basen lämpar sig bra för de allra minsta barnen att klättra i. Att ta sig bara 10-20 cm upp är ett äventyr när man är 1-2 år gammal. Mellan stammarna skapas en värld, ett hus, en parkering. Det är intressant att luta sig mot stammarna, testa vad som händer om fötterna står på sned ovanpå en böjd stam.

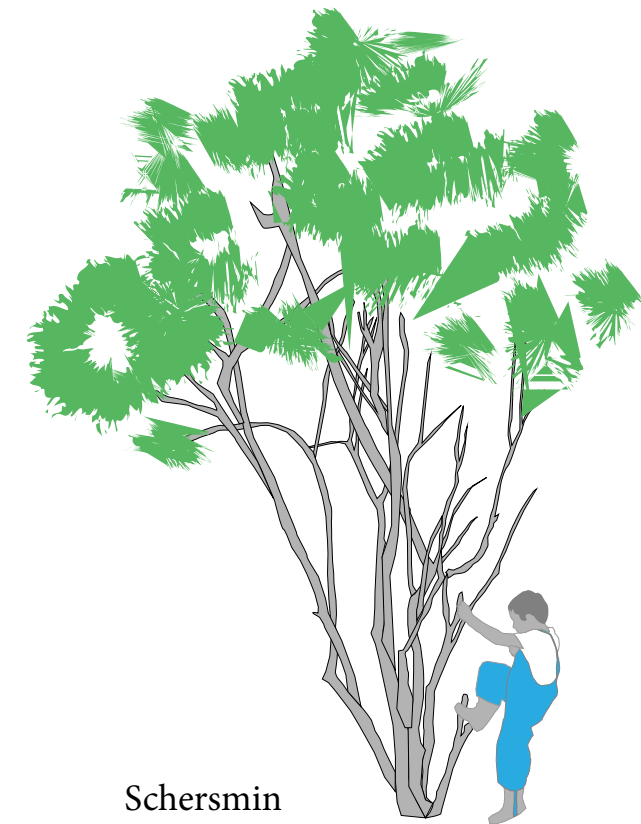
Äppleträd

Ett äppleträd kan vara lämpligt för hela åldersgruppen 1-6 år att klättra i om de nedersta klykorna är formade så att de går att vara i. De yngsta barnen sitter i de nedersta klykorna, njuter av att ha kunnat ta sig upp en liten bit. Vanligt är att de dragit fram en stubbe eller ett bildäck för att komma upp denna lilla bit. De äldre förskolebarnen klättrar högre upp i kronan på trädet.

Skala

När är ett träd ett träd och en buske en buske för små barn? Enligt min erfarenhet skiljer barn inte på träd och buskar. Allt är så mycket större än de själva och det gör att allt blir träd.

Barn är små till växten och upplever buskage och mindre buskträd som varande träd. Deras kroppslängd i förskoleåldern varierar från 80-120 cm. Ögonhöjden för barn i denna ålder befinner sig på hälften av höjden av en vuxens kroppslängd. Jag vill mena att om man utgår från att den vuxna människan är knappt 2 meter hög så uppfattar en vuxen sig som innesluten i vegetation om den är dubbel så hög som en själv, dvs knappt 4 m. För ett litet barn torde denna siffra med samma resonemang befinna sig kring 2 meters höjd.

Schersmin

Schersmin är lämplig för de äldre förskolebarnen, 3-5 åringarna eftersom det är lätt att fastna med skor och stövlar i klykorna. De yngsta har vanligen inte motorisk förmåga att komma upp i ett sådant grenverk. Ofta fastnar barn många gånger innan de lär sig att behärska tekniken hur de ska sätta fötterna för att klara trädets svårighetsgrad.

Yta

Mycket små dungar av träd/buskage utgör för förskolebarn skog. Med deras skala är några träd tillräckligt för att de ska benämnas som skog. Både på Ängslyckans förskola och Päronefs förskola poängterade personalen detta faktum.

Ängslyckan är en nybyggd förskola belägen vid Råby i östra Lund. När förskolan anlades sparades en liten, smal dunge i östra kanten på förskolegården längs med ett staket. Bredden är inte mer än 3 m och längden 8-10m. Denna "skog" på en annars nyanlagd förskolegård är väldigt viktig och används flitigt av barnen poängterade pedagoger.

Utanför Päronefs förskola i södra, centrala delen av Lund finns en dunge som av barnen kallas "fångefällan" vilken utgör bas för ett stort antal lekar. Denna lilla "skog", knappt 30 m² stor menade personalen är väsentlig för barnens lek. Även små ytor på knappt 30 m² benämns som skog av de yngre barnen.

Sammanfattning

De vanligaste träden och buskarna

Träd

Carpinus betulus (avenbok)	112
Malus domestica (äpple)	67
Crataegus (hagtorn)	56
Salix ssp. (pil)	50
Prunus domestica (plommon)	17
Salix elaeagnos 'Angustifolia' (pil)	17
Fraxinus excelsior (ask)	14
Salix fragilis 'Bullata' (pil)	14
Acer platanoides (lönn)	12
Pterocarya fraxinifolia (vingnöt)	10

Denna sida beskriver de 10 mest förekommande träden och buskarna. Längst till höger finns antal för varje växt. Arterna har fått färgkodning efter den klassning flest antal har, t ex har Carpinus betulus 107 av 112 individer inom klass 1 och hamnar då här. Syringa vulgaris har placerats i klass 2 eftersom den har drygt 20% av sina individer i andra klasser än klass 1.

Träd

Alla de vanligaste träden utom ett tillhör klass 1. Salix fragilis 'Bullata'. Denna bör användas med försiktighet som beskrivs på sidan 59.

Buskar

Av buskarna placerar sig 7 av arterna i lägre klasser än klass 1. Endast häggmispel, hassel och fläder tål slitaget av klättring. Den mest använda busken, syren, har 20% individer i lägre klasser än 1. Paradisbuske har över 60% av sina individer i klass 3 och 4 vilket betyder att mer än hälften av dem kommer att gå under. För schersmin är situationen liknande den för paradibusken, nästan hälften kommer att gå under. Måbär, spiraea, forsythia och aronia hamnar inte heller de bland buskar som verkar tåla klättring bra. Kan det vara så att de buskar som planteras i förskolemiljö inte är de som är mest lämpade att vara där? Eller blir slitaget så tungt på buskarna att de går under när träd saknas? Eller är det så att andelen friyta/barn och förskola är för liten, dvs att det finns för lite växtmaterial att klättra i för barn?

Buskar

Syringa vulgaris (bondsyrén)	137
Kolkwitzia amabilis (paradibuske)	95
Amelanchier lamarckii (häggmispel)	71
Corylus avellana (hassel)	59
Ribes alpinum (måbär)	44
Spiraea x cinerea 'Grefsheim'	34
Forsythia	29
Philadelphus coronarius (schersmin)	29
Sambucus nigra (fläder)	27
Aronia arbutifolia (röd aronia)	19

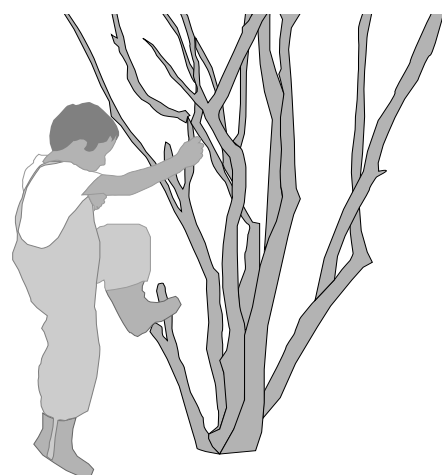
De bästa träden och buskarna enligt studien

Enligt studien finns många bra träd att använda i förskolemiljöer och exempel på användbara buskar (se bilaga 5). Denna sida framhåller de som enligt denna studie fungerar bäst. Det är viktigt att välja rätt individ, t ex behöver en björk inte vara flerstammig utan detta måste specificeras vid beställning. Förutom vilka arter som bör användas finns många andra aspekter som är viktiga att beakta.

Antal barn/kvadratmeteryta på förskolegården, artkomposition och placering är avgörande för om träd/buskar kommer att fungera för klättring. Avgörande är också tidsfaktorn, att beståndet när det utvecklas över tid har kvaliteter initialt såväl som när det nått ett mognare stadie. Att vegetationen fått tid på sig att etableras innan den nyttjas för klättring är mycket väsentligt.

Trots en omfattande studie - växtmaterial från 65 förskolegårdar - finns vissa arter representerade endast på ett fåtal platser, varför det är klokt att använda listorna som växtförslag hellre än som "säkra kort."

Träden och buskarna till höger är indelade efter klätterindex, kursivt understruken rubriker som hittats genom studien. Det är bra att välja träd och buskar från olika klätterindex för att gynna lekbarheten i miljön.

Träd

Bra grenvinklar

Carpinus betulus	(avenbok)
Crataegus ssp.	(hagtorn) obs - tornar!
Fagus sylvatica	(bok)
Malus domestica	(äpple)
Pinus mugo	(dvärg av bergstall)
Pinus nigra	(svarttall)
Prunus avium	(fågelbär)
Prunus domestica	(plommon)
Pyrus communis	(päron)

Flerstammiga:

Acer campestre	(naverlön)
Betula ssp.	(björk)
Carpinus betulus 'Fastigiata'	(pelaravenbok)
Fraxinus excelsior	(ask) obs - askskottsjuka!
Prunus padus	(hägg)
Pterocarya fraxinifolia	(vingnöt)
Quercus robur 'Fastigiata'	(pelarek)
Salix ssp.	(pil) obs - invasiv!

Lutande

Salix elaeagnos 'Angustifolia'	(lavendelvid)
Salix fragilis 'Bullata'	(bollpil)

Rhus typhina, rönnsumak, är inte användbar som klätterträd eftersom den är toxisk och kan ge upphov till allergiska hudreaktioner (trots fina resultat se bilaga 5). Tamarisk kan inte rekommenderas eftersom den är mycket invasiv. Även pil bör användas med försiktighet eftersom den skickar upp mycket rotskott vilket gör den invasiv.

Fastigiata-varianterna på avenbok och ek finns med i listan eftersom de nedre grenarna antar utseende mer av flerstammiga träd av barns klättring (de skulle också kunna hamna i klätterindex träd med bra grenvinklar).

Buskar

Klättring utåt

Syringa josikae	(ungersk syren)
Cornus mas	(körsbärskornell)
Prunus laurocerasus	(lagerhägg)
Ligustrum vulgare	(liguster)
Sambucus nigra	(fläder)
Syringa vulgaris	(bondsyrén)

Klättring uppåt

Amelanchier lamarckii	(häggmispel)
Corylus avellana	(hassel)
Chamaecyparis	(cypress)
Sambucus nigra	(fläder)
Philadelphus coronarius	(schersmin)

Att barn studsar eller gungar i buskar har konstaterats i denna studie. Värt att notera är att Ribes alpinum, måbär, hanterar gungning bättre än många andra buskar om den hålls tät genom beskärning.

Buskar utgör väggar och skapar rum i förskolemiljöer. De är självklart inte enbart objekt att klättra i, utan det finns utrymme att planera för många fler arter än de jag föreslagit ovan. Att ha i åtanke är att välja arter som är användbara för barn i lek till att klättra i, gömma sig bakom (välja höjd > 100 cm) eller som har frukt, blom eller grenverk som är fantasieggande.

Diskussion

Innehållet i diskussionen kommer att röra sig inom flera områden. Först kommer en inledande kommentar som relaterar övergripande sammanhang, hur bakgrund och resultat hänger samman. Sedan presenteras och diskuteras de olika delarna i resultatkapitlet. Därpå handlar det om pedagogers attityd, hur denna underlättar eller försvårar för barns lek. Avslutningsvis diskuteras vilka växter som bör användas på förskolor.

Inledning

Övergripande statistik

Vitalitet i relation till habitus - vad barn gör

Grensättningshöjd

Skala och yta

Pedagogers attityd

Vilka växter bör användas på förskolor?

Inledning

Förskolan och samhället

I min bakgrund försöker jag visa på de två parallella spår som fått förskola att växa fram. Förskola finns dels för att föräldrar har behov av tillsyn för sina barn när de arbetar - omsorg. Förskola har också vuxit fram ur övertygelsen att små barn behöver pedagogiska utmaningar för att stimuleras i sin utveckling. Det har varit en kamp för föräldrar under större delen av 1900-talet att få rätt till tillsyn. Idag är situationen en annan. Idag har alla barn rätt till förskola oavsett vad föräldrarna sysslar med, om de har behov av tillsyn eller ej. Förskola har gått från att vara en social angelägenhet som vilade under socialdepartementet till att vara en plats för lärande vilande under utbildningsdepartementet. Förskolan ses numer som en självklar plats, en fristad som är skapad specifikt för barns behov. Förskolan har

förskjutits från att vara en plats där barn är när föräldrarna arbetar, till en plats som är till för barnens skull. Man kan nästan tala om förskoleplikt för små barn precis som skoleplikt för skolbarn.

Från 60-talet och framåt har det funnits en politisk insikt att samhället tjänar på att alla människor, män som kvinnor ska arbeta så mycket som möjligt. Att få fler människor i sysselsättning är det huvudsakliga syftet för att bygga ut förskola. Maxtaxa och allmän förskola är reformer syftande till att få fler att lämna sina barn för att öka sysselsättningen i samhället. Genom dessa reformer betalar samhället merparten av förskoleavgiften. Avgiften står inte alls i proportion till vad verksamheten kostar/barn. Ett exempel från Lund: familj med 3 barn i förskola, 1, 3 och 5 år gamla där familjen är höginkomsttagare, dvs tjänar >42 000kr/mån sammanlagt.

Avgift/maxtaxa för familjen/mån:

<u>1-åring</u>	<u>3-åring</u>	<u>5-åring</u>	<u>Totalt/år</u>
1260 kr	672 kr	336 kr	27 216 kr/år

(Lund, 2012)

Vad förskola egentligen kostar/år:

<u>1-åring</u>	<u>3-åring</u>	<u>5-åring</u>	<u>Totalt/år</u>
120 000	120 000	120 000	360 000 kr/år

inräknat lönekostnad och lokalkostnad/barn

(Skolverket, 2012)

Samhället har tagit på sig rollen som insitution och uppfostrare av de yngsta. Samhällets värdering att barn ska gå i förskola från ett års ålder har blivit starkt vägledande, såpass att det är svårt för föräldrar idag att vara hemma med sina små barn. Många föräldrar idag tror inte på sin kapacitet som fostrare och förälder. Verksamheten presenteras som den som ger bäst möjligheter för de minsta att socialisera, utvecklas fysiskt/motoriskt och språkligt mm. Budskapet är att här finns det bäst lärandemöjligheter för de små barnen. Då tycker jag att det är essentiellt att det förs en debatt inte bara kring vilken utbildning pedagogerna har på förskola utan även om miljöns innehåll. Vad ska en god lärandemiljö innehålla? Vad tjänar barn på att

gå i förskola? Vad får de med sig? Hur ger samhället barnen del av vinsten av att föräldrarna arbetar?

De m² friyta/barn som Lunds kommun presenterar siffror på måste ges ett innehåll. Hur få buskar och träd kan utemiljön innehålla utan att dessa blir förslitna av för många barns brukande? Hur stor kan en förskolegård vara utan att pedagogerna, för att ha uppsikt, känner sig tvingade att dela gården med staket? Hur mycket av terrängen ska vara kuperad? Varför inte införa ett regelverk för hur stor andel av tomtmarken som ska vara naturmark, hur många träd respektive buskar det minst måste finnas? Malmös utvecklande av lekvärdesfaktor är ett uttryck för denna frustration över innehållet i barns miljöer. Det återstår att se hur stor genomslagskraft den får.

Finns det inte andra variabler än vilken ytstorlek som är optimal kostnadsmässigt som bör spela in för hur stora enheter varje förskola bör vara? Var går taket för hur många vuxna som kan dela miljö och samsas om regelverk för vad barn får och inte får göra? Är det inte så att det finns fler premisser än kostnadseffektivt utnyttjad yta? Kanske är det så att två 3 avd. förskolor med en yta på sammanlagt 5500m² har fler fördelar än en 6 avd. förskola som har en yta på 5000m²? Vinsten i mark på 500 m² är kanske inte så stor om andra variabler läggs till?

Vuxna har pauser i sitt arbete, men var finns pauserna för förskolebarn? Hur många barn får det finnas i en barngrupp? Hur många barngrupper kan dela på en yta utan att trängas? Min upplevelse är att det under 2000-talet har skett en effektivisering av hur stora barngrupper kan vara som tänjt på gränserna och stressar barnen. Barn har svårt att bygga upp något som inte raseras så fort de vänder ryggen till. Det här gör någonting med våra barn, hur de förhåller sig till varandra, hur de lär sig att armbåga sig fram. Jag undrar hur siffror på m²-friyta/barn räknas fram, vad är det som vägs in i dessa siffror, vad tas det hänsyn till? Framför allt är det så, tror jag, att slitaget på växterna på förskolor har ökat med ett ökat barnantal. Det finns gränser för hur mycket klättringsslitage den gröna miljön tål.

Vetenskapliga fält

Det finns många idéer och strömningar som fokuserar på barn och deras tillvaro, uppväxt och socialisering. Utvecklingspsykologi, pedagogik och miljöpsykologi är fält som har olika ingångar till vad ett barn är. Ska barndom ses som en psykisk/fysisk fas i livet på väg till vuxenhet? Ska barn ses som kärnl som ska fyllas med väsentlig information som samhället av imorgon kommer att dra nytta av? Ska barn ses som små människor, som i samspel med den miljö de befinner sig i utvecklas? Dessa olika synsätt präglar hur barnet betraktas, om det ses som mer eller mindre självständigt och kapabelt. Synsätten spelar roll för hur vi väljer att utforma platser för barn.

Idag finns en medvetenhet om barns utsatthet och svaghet. FNs konvention om barns rättigheter och skapandet av BKA, barnkonsekvensanalyser, visar på en medvetenhet om att barns behov inte beaktas när beslut fattas. Hur ska barn komma till tals? Vad ska de tillfrågas om och hur?

Det finns svårigheter med att ge barn stor bestämmanderätt. I att vara med och forma beslut ligger förmåga att ta ansvar. Jag tror liksom det står i BKA Göteborg, att dilemman ligger i att låta barns utgångspunkter vägleda utan att för den skull lägga över besluten på barnen. Det gäller att skapa en kreativ miljö där det finns rimliga ramar för barn, ramar som skapar trygghet. Det går inte att ställa väldigt öppna frågor till barn om hur och vad de vill ha för de kan inte se helheter som vuxna kan. Skulle man fråga barn vad de vill ha på sin skolgård/förskolegård kan svaret mycket väl bli ett stall med djur, karuseller och cirkus, förslag som det är omöjligt att verkställa.

Jag skulle vilja påstå att det är farligt för små barn att vara med och bestämma om allt, däremot är det viktigt att sätta på sig glasögonen som ser saker ur barns perspektiv och inte ur vad som är mest praktiskt för de vuxna, att våga fatta beslut som gynnar barn och deras möjlighet att innanför ramar ha mycket frihet att forma sin egen miljö.

Övergripande statistik

När jag fått resultatet 18 växter/förskola, 7 träd och 11 buskar, blev jag väldigt nyfiken på att gå vidare med denna statistik. Jag ville gå in på varje enskild förskola och utröna hur miljön var där. Hur många förskolor nådde upp till detta genomsnitt? Vilka förskolor hade genomsnittstalet och vilka hade det inte? Hur många träd och buskar innehåller en bra förskolemiljö? Är 7 träd och 11 buskar en riktlinje som är för snålt tilltagen eller tvärtom? Denna tanketråd hann jag inte med inom ramen för detta arbete. Det hade varit kul att komma fram till ett minimiantal som varje förskola borde ha i relation till antal barn, men så enkelt är det inte. Det handlar inte bara om hur många utan också om placering på gården, att se träden och buskarna som delar av en hel rumslig gestaltning.

Den övergripande statistiken visar att träden det klättras i på förskolegårdar mår bättre än buskarna. Att påvisa en enkel orsak till varför det är så är omöjligt. De olika förklaringar jag presenterar i resultatdelen är alla plausibla. Troligen ligger anledningen lite i dem alla.

Träd är bättre lämpade att klättra i helt enkelt för att deras grenverk är grövre än buskars. Jag tror också att träd värnas mer än buskar och har en högre status än buskage, dvs att pedagogerna är mer rädda om träden och säger till barnen om de hanterar dem ovarsamt. Träd ses mer som individer än buskar (som ofta utgör delar av en helhet) - därav den högre statusen. Det hade varit intressant att titta på om buskar som är placerade som solitärer värnas mer än när de utgör beståndsdelar av en naturmarksplantering.

Jag tror det pågår delvis olika slags lek i träd och buskar, men detta beror mer på hur vegetationen uppfattas av barnen. Barn gör ingen distinktion på vad som är en buske respektive ett träd. De ser möjligheter i sin omgivning och bejaktar dessa, begreppet affordance. De utnyttjar sin kreativitet på så många sätt de kan. De utmanar sig själva för att komma över rädsor - liksom Ronja Rövardotter som måste vara vid älven för att akta sig för att trilla i, begreppet "Risky play" som det beskrivs av Sandseter i kap om

Miljöpsykologi. Det finns en form av tvingande handling i att klättra och denna tvingande handling är det som Sandseter beskriver som "Risky play". Finns inga träd att utmana sig i används buskar. Jag tror alltså att det finns ett samband mellan för få träd och ett ökat slitage bland buskar. Det krävs förutsättningar att bli utmanad fysiskt i barns miljöer men också tillåtelse att bejaka denna utmaning.

Vitalitet

Klätterindex träd

Kategoriseringen av träd efter olika egenskaper som fungerar för klättring är mycket väsentlig. Jag har valt att kalla detta för klätterindex. Om barns klättring ska gynnas bör man använda arter som har dessa egenskaper. Motsatsen gäller också förstås - om barn inte ska kunna klättra, använd växter som saknar dessa egenskaper.

Bra grenvinklar

Träd som har bra grenvinklar gynnar helt klart barns klättring. Så mycket som 53% av alla träd i studien har denna egenskap. Det är alltså väldigt viktigt att grenarna fungerar att klättra upp på. Detta är en egenskap som lockar barn att klättra. Anmärkningsvärt är att det inte finns så många arter inom denna kategori, bara fyra stycken. Genom att identifiera egenskapen som viktig för klättringsbarhet, borde det gå att hitta fler arter som kan ingå här. En art som *Alnus glutinosa*, vanlig klibbal, borde kunna ingå. Den har extremt fina grenvinklar för klättring. De enda exemplaren jag sett av al på förskolegård är nyplanterade på Ängslyckan. Dessa träd kommer i framtiden att kunna utgöra bra klätterträd. Det är också av vikt att titta på hur lätt grenar knäcks i växtmaterial innan det går att säga att vissa arter är bra att klättra i. Det borde gå att utföra mekaniska undersökningar, liksom IKEA kör test på sina produkter innan de lanseras som godkända.

Picea abies har jag sett några exemplar det klättras i. Dessa är inte helt optimala, för står de skuggigt dör det

nedre grenverket och knäcks lätt av. Det är alltså inte bara en fråga om byggnation och egenskaper utan också av vikt att reflektera över placering av träd, skuggförhållande och inbördes relation när succession förändrar omständigheter över tid.

Kategorin gynnar lekar av karaktär "Utmana," "Kojan" och "Ligga på lur." Det går att klättra högt och utmana kompisar att våga mer höjd i träd med bra grenvinklar. I trädet får flera barn plats och kan använda det som koja. Det går att sitta på en favoritplats och överblicka omgivningen - "Ligga på lur."

En viktig aspekt att fundera över är att använda ett växtmaterial som är flexibelt och fungerar för fler åldrar än förskolebarn, eftersom min studie visar att byggnader som förskolor och skolor byter användare/innehåll och följaktligen ålder på barn som använder utemiljön. Det är bra att använda höga träd med bra grenvinklar. Om förskolan behöver användas som skolgård ger dessa träd utmaning även för de äldre barnen och tål att klättras i.

Ska man tänka säkerhet går det att måla en ring runt stammen där gränsen för hur högt det är tillåtet att klättra går. Jag är lite motståndare till sådana gränser, eftersom min erfarenhet säger att de flesta barn känner var gränsen för deras förmåga går. En sådan gräns kan få motsatt effekt, dvs man är feg om man inte vågar klättra så högt man får, eller att barn tror att det automatiskt är säkert att klättra upp till markeringen. Jag tror mer på att låta barnen själva ta ansvar och lära sig gränsen för sin förmåga.

Flerstammiga träd

25% av träden barn klättrar i tillhör kategorin flerstammiga träd. I denna kategori finns ett stort antal arter, 13 stycken. Det här är en egenskap jag tror många känner till är bra för barns klättring. På flera nya förskolegårdar i Lund fanns plantering av små *Pterocarya fraxinifolia*, vingnöt, ett träd jag annars endast sett i utemiljön på förskolan Rida ranka. Att de används och planteras i nya utemiljöer tyder på att gestaltare känner till deras goda egenskaper

i barns miljöer. Dessa små vingnötsträd kommer att bli fina klätterträd med tiden. Ska jag framhålla några andra arter som extra förtjänstfulla tycker jag 'Fastigiata'-varianterna på avenbok och ek är värda att användas mer. Det är bra att välja växter som förutom sin flerstammighet har andra positiva kvaliteter för barn. Vingnöt och hägg är bra träd, roliga för att de också har andra egenskaper än att de gynnar klättring. Vingnöt har häftiga hängande frukter som har ett stort lekvärde och häggens blomning drar till sig insekter som barnen på förskolan kan studera.

Kategorin gynnar lekar av karaktär "Kojan", att vara social tillsammans i de stora klykorna som de flerstammiga träden ofta bildar. Men flerstammiga träd kan också fungera exkluderande. Det finns inte plats för mer än 3 barn i klykan, alltså kan inte fler barn vara med. Det går också att "Ligga på lur" i flerstammiga träd. Ofta kan barnet stå på en gren i klykan för att få uppsikt. Även denna kategori av träd fungerar bra för de äldre skolbarnen. Klykor är bra ställen att hänga på och sitta och snacka "hemlisar."

Vad gäller säkerhet så är dessa träd bra, eftersom det leks lågt ner i trädet, och inte går att ta sig högre upp. Risken för fallskador är alltså minimal.

Lutande träd

I kategorin lutande träd finns 15% av träden i studien. I denna kategori finns ungefär lika få arter som för träd med bra grenvinklar. Det skulle kunna finnas många fler lutande träd på förskolor. Att de inte finns i större antal är för att de blivit lutande av en slump. Något har hänt under årens lopp, ett träd har fallit mot ett annat, toppskottet har blivit knäckt eller frusit bort. Någon form av skada har medfört att trädet fått ett lutande utseende. Här tänker jag att plantskolor kunde fått en ny kategori träd att sälja. Spara de träd som inte har förmåga att utgöra stamträd och utveckla dem till att få särskilda karaktärsdrag. Dessa kunde bli utmärkta parkträd eller lekträd på förskolor, där ett egenartat utseende är något som skapar karaktär åt platsen; ett perfekt träd är inte det som efterfrågas.

Kategorin gynnar lekar av karaktär "Utmana," "Kojan," "Ligga på lur," "Gunga på grenen," och "Tarzan" - alltså är detta en användbar kategori som ger möjlighet till väldigt varierande lekar. Det går att utmana varandra att klättra långt ut i smalare grenverk. Under trädet eller i det finns möjlighet att skapa rum i klykor, det blir som rum i det stora trädtrummet. Det liggande utseendet gynnar att verkligen "Ligga på lur." Delar av grenverket hänger på ett sådant sätt att det går att gunga i det sittande. När träd lutar så de ligger parallellt över marken finns goda möjligheter för barn att stå under, hitta favoritgrenar att hänga och dingla i. Det går också att klättra upp i trädet, sätta sig ner på grenen, ta tag i en övre gren och svinga sig ner.

Säkerhetsmässigt är dessa träd bra, eftersom de växer mer parallellt med marken så det inte går att komma så långt uppåt. Utmaningen blir snarare att balansera längs med och finna mod att ta sig långt ut på smalare grenar långt ut. Det är aldrig särskilt långt till marken.

Klätterindex buskar

Buskar har jag delat in efter egenskaperna klättring utåt eller uppåt. Buskar med klättring utåt har likheter med träd som har bra grenvinklar. Skillnaden mellan träden och buskarna är att det inte går att klättra så högt i buskar. Vad gäller buskar med grenverk uppåt påminner de om träd som är flerstammiga. En avgörande skillnad är här att grenvinklarna på uppåtriktade buskar är snävare än på träd vilket gör det svårt för de yngre barnen att klättra i buskarna (de fastnar lätt med skor/stövlar).

Avgörande för klättringsbarhet i buskar är segheten i materialet samt hur lätt de knäcks. Buskar används av barn på samma sätt som träd, skillnaden är att buskar ofta är klenare än träd även om de delvis kan inneha samma egenskaper. I en buske går det oftast inte att vara så många barn som i ett träd, dvs buskar är mindre sociala platser på ett vis, å andra sidan används mellanrum mellan buskar som kojor i stor utsträckning.

Det som buskar framför allt används till som inte träd duger till är att gunga/studsa i. Måbär är här en populär buske bland många andra. Det verkar som att barn har ett starkt behov av att svikta i växtmaterial. Kanske är detta ett av få områden som prefab-industrin i Sverige inte uppmärksammat? I Tyskland finns i många lekparker studsmattor i marknivå i ett riktigt grovt gummimaterial. Dessa används frekvent och är mycket populära. Kanske vore det idé att i större utsträckning erbjuda detta som ett alternativ till att hoppa i buskar på förskolegårdar?

Studsmatta, Berlin, park i Prenzlauerberg

Ett dilemma med att studsa/gunga i buskar är att de ser så risiga ut, vilket inte uppskattas av vuxna. Här blir det lätt tal om förstörelse och förbud. Många gånger blir även vitaliteten negativt påverkad om studsandet pågår för frekvent i ett och samma växtmaterial. Här är det åter läge att tala om affordance. Ett växtmaterial erbjuder en mångfald möjligheter medan en studsmatta i marknivå är till endast för att studsas på.

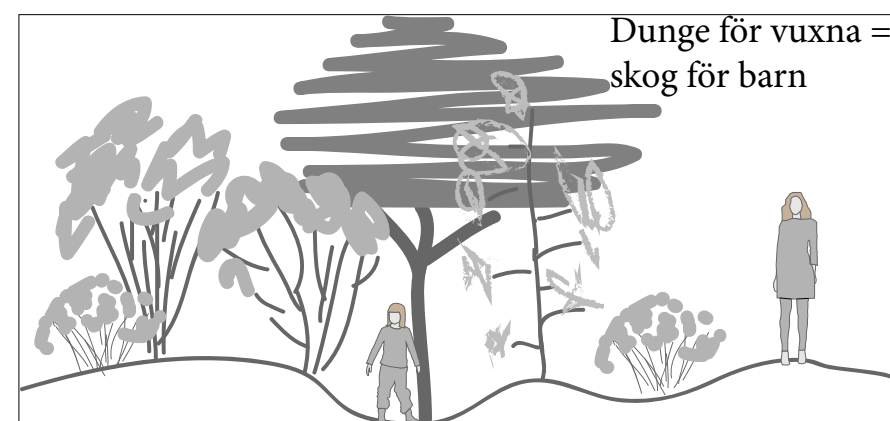
Grensättningshöjd

Om barn ska kunna klättra i träd bör grensättningshöjden inte vara för hög, max 80 cm, visar min undersökning. Om höjden är högre kan pedagoger underlätta genom att spika upp tvärpinnar så barn kan komma upp även om grenar saknas. Detta går bara om trädstammar är tillräckligt grova. Barn är bra på att se möjligheter, affordance, och drar flexibelt material till trädet de vill komma upp i för att kunna klättra. Om barn ska få klättra eller inte hänger på pedagogernas attityd till klättring.

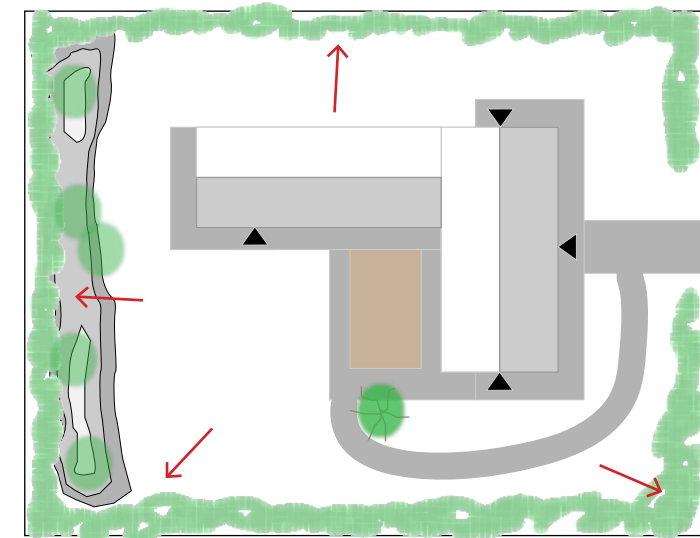
Ett effektivt sätt att hindra barn att klättra är att ta bort de nedre grenarna i trädet. På ett platsbesök vid Stångby plantskola förklarade de att man undviker vissa grenhöjder för att försvåra för barn att förstöra växtmaterialet. Jag önskar att man mer kunde skapa växtmaterial med grenverk i rätt höjder så att barn kan klättra i stället för att tänka tvärtom på att hindra dem. Det hade varit ett utmärkt sätt för plantskolor att hitta fler målgrupper att sälja sitt material till, att planera specifikt för barn i stället för mot dem.

Skala och yta

Med tanke på att barn är små till växten går det bra att skapa låga skogs/busklandskap för dem att leka i. Det räcker med t ex hassel, fläder, avenbok, måbärsbuskar i kombination med bollpil för att skapa höjder i vegetationen så att det känns som en skog för barnen. Lägre vegetation ger tillräcklig skugga och formar bra lekbara miljöer med goda möjligheter till klättring.

På många förskolegårdar i Lund är vegetationen placerad i kanterna runt förskolan med öppna ytor in mot huset, gärna med en kulle beklädd med vegetation i någon del av gården, se bild nedan. Tanken med kullen var nog från början att den skulle fungera som pulkabacke, och tanken med att ha en kransvegetation runt gården var nog att skapa vind- och insynsskydd så barnen skulle befinna sig inne i den skyddande förskolemiljön.

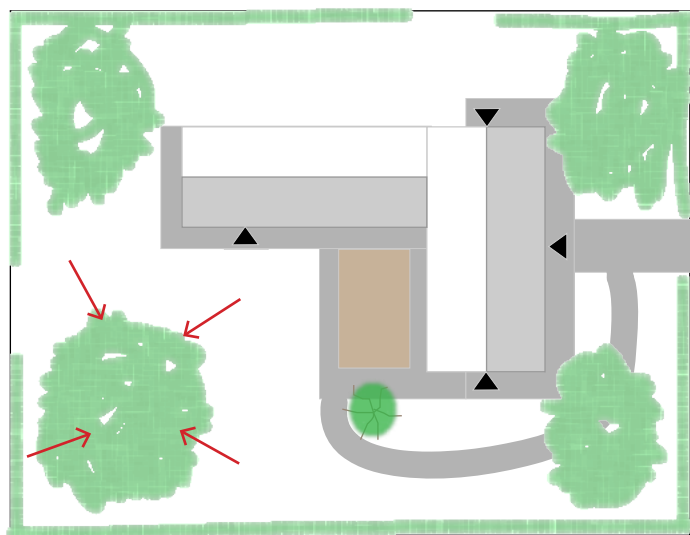

I dessa miljöer leker barnen längst bort från de vuxna, ofta i kanten mellan vegetation och staket, inte alls i den skyddade förskolemiljön utan så långt ut som möjligt för att få enskilda vrår att leka i. Avsikten med den vuxne tanken fick motsatt effekt, se röda pilar.

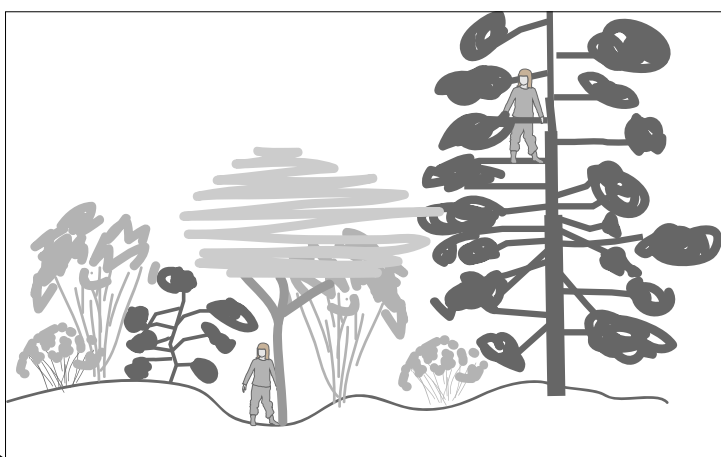

Bilderna ovan visar exempel från två lundaförskolor, Lergöken och Uroxen, där mycket lek pågår i kransvegetation utmed stängsel.

Med tanke på att även små vegetationsytor uppfattas som "skog" av barn borde det finnas goda förutsättningar att arbeta med att skapa dungar på gården av olika karaktär med bra buskar och träd att vara i. Genom att gestalta gården på detta sätt borde leken kunna ske mer inne i förskolemiljön än i dess utkanter, se röda pilar. En smal klippt häck runt gården borde ge skydd mot insyn och vind och gott om utrymme för enskilda vrår kunde stå att finna i dungarna.

Jag tror att det blir fel att sätta arter som är för specifika för en viss åldersgrupp eftersom tendensen finns att miljöer används av olika åldrar i perioder. Med avseende på detta borde det vara bäst att skapa miljöer som har en så stor mångfald att de fungerar för olika åldersgrupper. Ett exempel är att t ex plantera både Pinus mugo, bergtall i mindre storlek, men också Pinus nigra, svarttall som blir mycket högre. Då gynnas både äldre och yngre barns klättring.

Pedagogers attityd

Pedagogers attityd och erfarenhet har en väldigt stor påverkan på barns lek. De begränsningar som pedagoger ger barn i form av förbud, tillrättavisningar och avbrott i leken för vuxenplanerade aktiviteter påverkar i högsta grad lekbarheten för barn. Var attityder kommer ifrån kan bero på många olika orsaker, yrkesbakgrund men också vilken uppfostran man själv fått, samt alla andra omständigheter som formar människor under livets gång. Dessa olika erfarenheter utgör en starkt påverkande referensram till hur vuxna agerar mot barn i olika situationer.

Barnskötare och förskollärare

Barn behöver någonstans att vara när föräldrarna arbetar. Så har det varit under hela 1900-talet och tendensen fortsätter att vara så. Den diskurs som varit under 1900-talet är hur miljön ska vara som barnen vistas i, en miljö att bli passad i, eller en utvecklande miljö. Dessa båda synvinklar står att finna i de olika alternativen barnkrubba och barnträdgård. Barnkrubban stod för en miljö att vara i där det gavs tillsyn och mat - barn blev passade för att de inte skulle komma till skada när föräldrar arbetade, medan barnträdgården stod för en miljö med mycket innehåll, som dock inte motsvarade behovet av omsorgstid från föräldrarnas sida.

Dagens förskola har sina rötter i dessa båda institutioner och försöker ge en pedagogisk omsorg, dvs en kombination av tillsyn och pedagogisk verksamhet. De båda yrkeskategorier som arbetar i förskola idag har olika bakgrund. Barnskötare, en vård- och omsorgsutbildning, sprungen ur barnkrubbans vårdande tillsyn är en 3-årig gymnasieutbildning. Förskollärare, en pedagogisk utbildning sprungen ur barnträdgårdarnas ideologi är en 3,5-årig högskoleutbildning. Dessa båda yrkesutbildningar skapar spänningar mellan yrkesgrupper på förskolor.

Vilken tid på dagen är omsorgstid och vilken är pedagogisk tid? Ska förskollärare och barnskötare arbeta samtidigt, med samma saker? Gör de samma arbete? Ska de

ha samma lön? Behöver de lika mycket planeringstid? Alla dessa frågor är relevanta för de vuxna som arbetar på förskola, viktiga för yrkenas status och lön. Ett fruktbart sätt att undvika dessa diskussioner är att i stället fokusera på barnen. Hur ska små barn som tillbringar merparten av sin vakna tid på förskola få det de behöver? Vad behöver förskolan som miljö ge barnen?

Tid

På förskolor pågår verksamhet hela dagen med många barn under stora delar av dagen. Det saknas tid för de vuxna att dryfta vad och varför olika saker ska göras eller värnas, vad miljön saknar som den behöver kompletteras med. Det saknas framförallt tid att diskutera tillsammans alla vuxna eftersom någon alltid behöver vara med barnen.

Många vuxna

En ytterligare försvårande omständighet är att förskolor kan vara stora enheter med flera avdelningar och många vuxna. I Lund finns förskolor planerade för, eller redan använda av mellan 1-12 avdelningar. De flesta förskolor finns i intervallet 1-6 avdelningar, med flertalet i min undersökning på 2-4 avdelningar.

<u>Antal avdelningar</u>	<u>Antal förskolor</u>
1 avdelning	9
2 avdelningar	12
3 avdelningar	15
4 avdelningar	12
5 avdelningar	8
6 avdelningar	6
7 avdelningar	1
10 avdelningar	1
12 avdelningar	1 (flexibel lokal skola/ förskola)
Totalt	65

När kommunen satsar på att bygga nytt blir det med plats för 100 barn, vilket innebär förskolor om 6 avdelningar (se avsnitt om Lund s 16). På varje avdelning arbetar i

grunden 3 vuxna (kan finnas fler om det finns barn med behov av stöd). Det kan således finnas allt från 3-18 vuxna med olika prioriteringar och synsätt på vad som är rätt och fel, vad barn får och inte får göra på varje förskola. Ju fler vuxna, desto större svårighet att nå enighet och fatta beslut om vad barn får respektive inte får göra, hur miljön ska se ut eller inte, om ett träd eller buske ska finnas eller huggas ner. Nedanstående är exempel på frågor som pedagoger kan ha olika åsikter om och som påverkar barn i deras möjlighet att leka:

Hur hårt får ett växtmaterial användas (hoppas i, klänga i) innan de vuxna reagerar och säger ifrån?

Hur högt får barn klättra?

Ska allt material plockas undan efter varje lektillfälle ute eller får något stå kvar? Är det ok för barn att rasera andras byggen?

Ovanstående frågor kan synas triviala och lätta att fatta beslut kring, men så är inte fallet. Det är inte alltid det går att generalisera och bestämma att samma princip gäller alltid. Var går gränsen mellan att hoppa så att ett växtmaterial går sönder och att bara svikta lite i växten? Kalle kanske klarar att klättra högt, men Pelle har sämre balans och väljer bort att klättra för han vågar inte. Maja inser inte sin begränsning utan behöver ha en stödjande vuxen som hjälper henne hitta sina gränser. Ofta leder delade åsikter till totalförbud, snarare än flexibilitet. Totalförbud är lätta för vuxna att förhålla sig till, men för barn kan det vara helt omöjligt att förstå varför ett förbud finns, när de känner att de klarar något och vill något.

Det är oerhört svårt att nå en samsyn på vilken grad av tillåtande attityd som ska intas. Ofta är pedagoger präglade av tillbud som hänt som bildar som en referensram till varför en mer förbjudande attityd intas. På förskolan Solstrålen var barnen förbjudna att vara i ett klätterträd som låg någon meter från en betonggrill, bara för att betonggrillen kunde vara varm. Hellre totalförbjuda året om för att vara säker än att riskera att någon skulle kunna bränna sig. Personal är rädda för att behöva stå till svars för att ha orsakat tillbud.

På Ladugårdsmarkens förskola/skola finns en vit ring ritad kring alla träd det är tillåtet att klättra i. På frågan vem som värderat vad som får klättras i får jag svaret, att det är en pedagog som var särskilt intresserad av utemiljö. Ingen kunde riktigt besvara varför vissa träd var utvalda, vilka kriterier som legat till grund för besluten. Det fanns klätterslitage på fler växter än de med vit ring på, så uppenbarligen fungerar metoden halvbra. Den ger de vuxna en känsla av kontroll och visar att det finns ett säkerhetstänk, r ingen fungerar på så vis som en sorts kvalitetskontroll. Jag undrar vad som händer om ett träd blir för hårt klättrat i, målas den vita ringen över då?

Jag får en känsla av att pedagoger många gånger riktar fokus på att säkerställa miljön, mer än att lägga fokus på miljöns lekbarhet. Det är denna attityd de visar mig som landskapsarkitekt när jag kommer och pratar om utemiljön på deras förskola. Det ligger i tiden att vara säkerhetsmedveten. Sedan vet jag av egen erfarenhet att diskussionen är en helt annan internt på förskolor. Är det något som pedagoger är intresserade av så är det att skapa lekbara miljöer. Det är dock intressant att säkerhetsaspekter ligger närmst till hands att diskutera när jag kom på besök. Här kan man fråga sig hur jag uppfattades vid besök, om det verkade som att jag var ute efter att hitta fel.

Barnsäkerhetsdelegationens konsekvenser

Jag tror personligen att en starkt bidragande omständighet är Barnsäkerhetsdelegationens fokus på säkerhet och skadeförebyggande arbete (se s 15). Hade mer fokus lagts på barns rätt till lek i en utvecklande miljö hade situationen varit en annan.

Det finns många intressenter som tjänar på ett utökat fokus på säkerhet. Producenter av prefab tjänar mångmiljonbelopp på att föredömligt tillverka produkter som uppfyller lagmässigt stadgade säkerhetsaspekter. Jag anser att denna lagstiftning och fokus på säkerhet lägger stora hinder för lekbarhet i barns miljöer. Genom att så tydligt lägga fokus på säkerhet blir detta den faktor som entydigt får störst

effekt på miljöns utformande. Detta är förödande för barnen. Om lek i en tredimensionell verklighet ska kunna konkurrera med fantasilek i den virtuella världen måste miljöer vara intressanta och kreativa att vara i. Annars blir det mycket enkelt att bara sitta vid datorn för det är där det går att vara kreativ. Intellectuell kreativitet vid datorn är mycket bra men kan aldrig kompensera den flerdimensionalitet som finns i direktupplevelser av platser där sinnlighet inkluderas; dofter, smaker, känsel. Direktupplevelser är de viktigaste erfarenheterna barn behöver. Eftersom riktlinjer för lekbarhet saknas från statligt håll uppfinnar varje kommun - i bästa fall - sitt eget sätt för att komma till rätta med att försöka kvalitetssäkra lekmiljöer. Gröna skolgårdar i Lund och i Malmö och verktyget lekbarhetsfaktor från Malmö får ses som försök att säkerställa en miljöns lekbarhet. Skillnaden på dessa verktyg och normerna för säkra prefab-element är dock att verktygen inte är tvingande utan endast riktlinjer att arbeta utifrån.

Det barnsäkerhetsdelegationen har gjort för lekbarhet är att de har gett uppdrag åt Movium att samordna kunskapsutveckling och kunskapsspridning för utvecklandet av barns och ungas utemiljöer. Att sprida kunskap är en viktig aspekt i att förändra attityder men det är pengar som räknas. Så länge ekonomiska faktorer hårt begränsar verkligheten på förskolor finns inga pengar till att utveckla miljöer - hur god vilja det än finns. Jag tror alltså att det krävs en lagstiftning för att uppnå en minimistandard på utemiljöer på förskolor, en nationell samordning på vad en lekbar miljö har för innehåll.

Involvera pedagoger i planeringen

I konsten att skapa en lekbar miljö ingår att involvera pedagoger. Om inte planerare involverar pedagogers kompetens när de planerar miljöer kan de bli dåligt gestaltade. På nästa sida, en bild från den nyanlagda förskolan Orkesterparken, där den som gestaltat miljön lagt utrymme för vattenlek i form av ett lågt dike - precis utanför entréerna till småbarnsavdelningarna på förskolan. Ett sådant dike innebär en oerhörd risk för de små barnen. De har inte motorisk förmåga att klättra i och ur. Broarna längre bort

i bild i trä har en lutning som gör det omöjligt för en 1-2 åring att ta sig över om det är halt. Detta dike hade varit en härlig utmaning för barn i 3-6årsåldern! Nu kan gestaltningen inte utnyttjas. Brunnarna är sänkta så det blir aldrig vatten att leka i. Risken att ett barn drunknar är för stor. Personalens erfarenhet och planerarnas intentioner har inte integrerats. Intentionerna var goda, men förutsättningarna på plats förhindrar att gestaltningen kan utnyttjas som tanken var. Här finns det många frågetecken. Arkitekterna som ritade huset och de som ritade utemiljön, har de inte talats vid? Hur mycket kunskap har gestaltarna av utemiljön om små barn, deras begränsningar och förutsättningar? För att kunna gestalta en förskolegård som kombinerar behoven hos de små barnen med utmaningar som behövs för att tillgodose de äldre barnen krävs en väldig kunskap om hur små barn interagerar med sin omgivning, vilka utvecklingssteg de tar, vad de finner lekvärt, kort sagt vilka olika ingredienser som ger en lekbar miljö.

Orkesterparkens förskola, utrymme för vattenlek

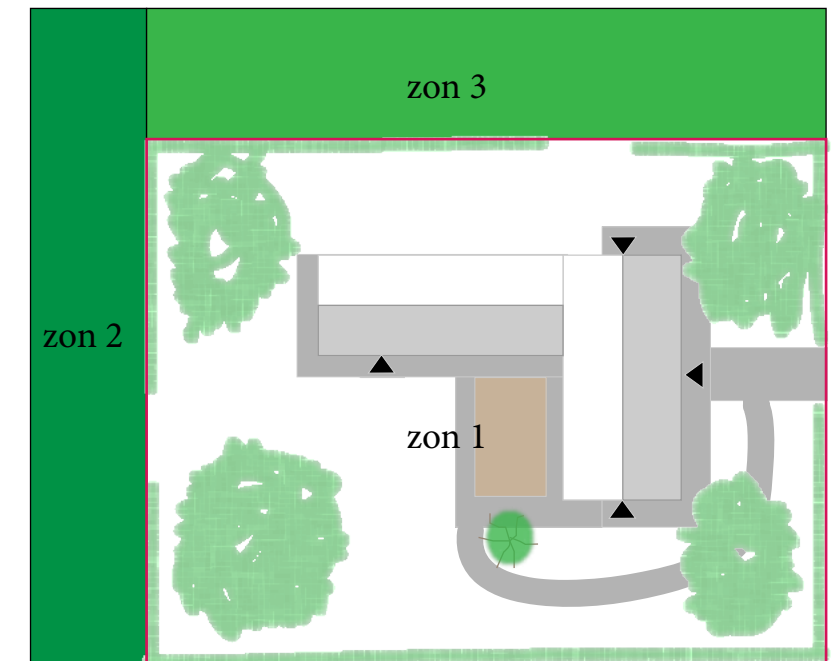
Växter på förskolan?

Det är svårt att ange vilka växter som bör användas på förskolor, utan en mer sammanhållen kontext. Det beror på terrängen och jordmånen på förskolegården. Det beror på sammanhanget förskolan finns i, vad som är runtomkring, skog eller stad, park, landsbygd, villamattor eller höghus. Det beror på hur växterna samspelar med varandra nyanlagda men också senare i successionen. Det beror på gestaltningen av ytorna, hur de spelar mot varandra. Alltså behövs ett grepp som är flexibelt. Det kan inte finnas en färdig mall som alltid används. Det ligger en fara i att beskriva ett fåtal arter som mycket bra. Risken är att dessa blir lika överanvända som de som används hela tiden idag. Miljöer bör ha variation för att skapa intresse och känsla för varje individuell plats.

Gårdens föränderlighet

Ska växtmaterial på en förskolegård bara vända sig till förskolebarn? Jag tror mer på att skapa platser som fungerar för fler ålderskategorier, dvs att inte utesluta större träd bara för att de inte är nödvändiga för de yngre barnen eftersom förskolor förvandlas till skolor och tvärtom. På sena eftermiddagar och helger används förskolegårdar desutom som offentliga lekplatser och fyller då en funktion även för andra användargrupper.

Det krävs utrymme och tid att ge växtlighet en chans att växa upp samtidigt som den används. Planen till höger försöker visa ett alternativt sätt att anlägga vegetation på förskolegårdar för att ge den en chans att etablera sig innan den utsätts för slitage. Det vore bra om den vegetation som barn först får tillgång till på en nyetablerad förskolegård är uppvuxen så den går att använda, dvs att det satsas på stora kvaliteter av buskar och träd i zon 1 (se planen). Zon 2 och 3 anläggs med mindre kvaliteter på växterna vilket är kostnadseffektivt. De planteras tätt för att genom konkurrens snabbt växa till. Efter några år är zon 2 möjlig att använda och då flyttas förskolans yttre gräns ut så gården även omfattar denna vegetation, efter ytterligare några år är zon 3 möjlig att använda.

Zonerna borde planteras med olika växtgrupperingar som gynnar varandras tillväxt, men som också ger olika upplevelse att vistas i och skapar en mångfald vilket gynnar barns lek. Genom att göra så här skapas förutsättningar för kvalitativ vegetation som tål slitage bättre än när allt anlagts samtidigt i små kvaliteter och börjar användas samtidigt.

Varför slits växterna?

Att allt fler barn går i förskola har fått konsekvenser för växterna. Jag tror ett utökande av barngruppers storlek under 2000-talet har gjort att förskolors vegetation idag är väldigt sliten. En annan, vanligt förekommande anledning, med samma konsekvens är att baracker placeras på befintliga gårdar i brist på lokaler. Jag tror att följande är de främsta anledningarna till att vegetation på förskolegårdar och skolegårdar uppvisar ett stort slitage:

- gården används av för många barn
- gården har en eftersatt skötsel som beror på att:
- det saknas kunskap om förvaltning av naturlika miljöer utsatta för hårt slitage av många barns lek
- gården anlades för 30-40 år sedan och vegetationen behöver förnyas, förnygras med jämna mellanrum

Genom att maximalt utnyttja ytor går det initialt att spara pengar - utöka barngrupperna. Det som faller utanför är att det krävs ett utökat underhåll för att klara ett större slitaget. Efter ett tag uppnås ingen effekt av besparingen utan det vänder och blir mycket dyrt om underhållet varit efterlämnat under lång tid. I slutändan blir vinsten av den initiala kostnadsbesparingen uppäten av fördyrat underhåll. Det finns inga helt underhållsfria växter!

Prefab - klättra i växter

Färdiga material - prefab är viktiga inslag på förskolegården. Klätterställningar fungerar som framträdande skulpturer som fångar allas uppmärksamhet trots att de är stumma och mindre flexibla som material än växtlighet. De är färgglada och påkallar uppmärksamhet. De vittnar om att platsen är till för lek, att den är trygg,

En anledning till deras popularitet är kanske för att de går att reglera i utformning? De kan kontrolleras och byggas med rätt avstånd mellan stegpinnar, säkerhetsmarginaler till sarger osv. Kanske är det därför prefab har fått en så framträdande roll? De är skapade av vuxna för barn och det finns kontrollverktyg att mäta de med.

Kan fler och bättre klätterställningar kompensera en avsaknad av träd och buskar? Det här känns som en allmän trend i samhället just nu. Gummiastfaltlandskap med pre-

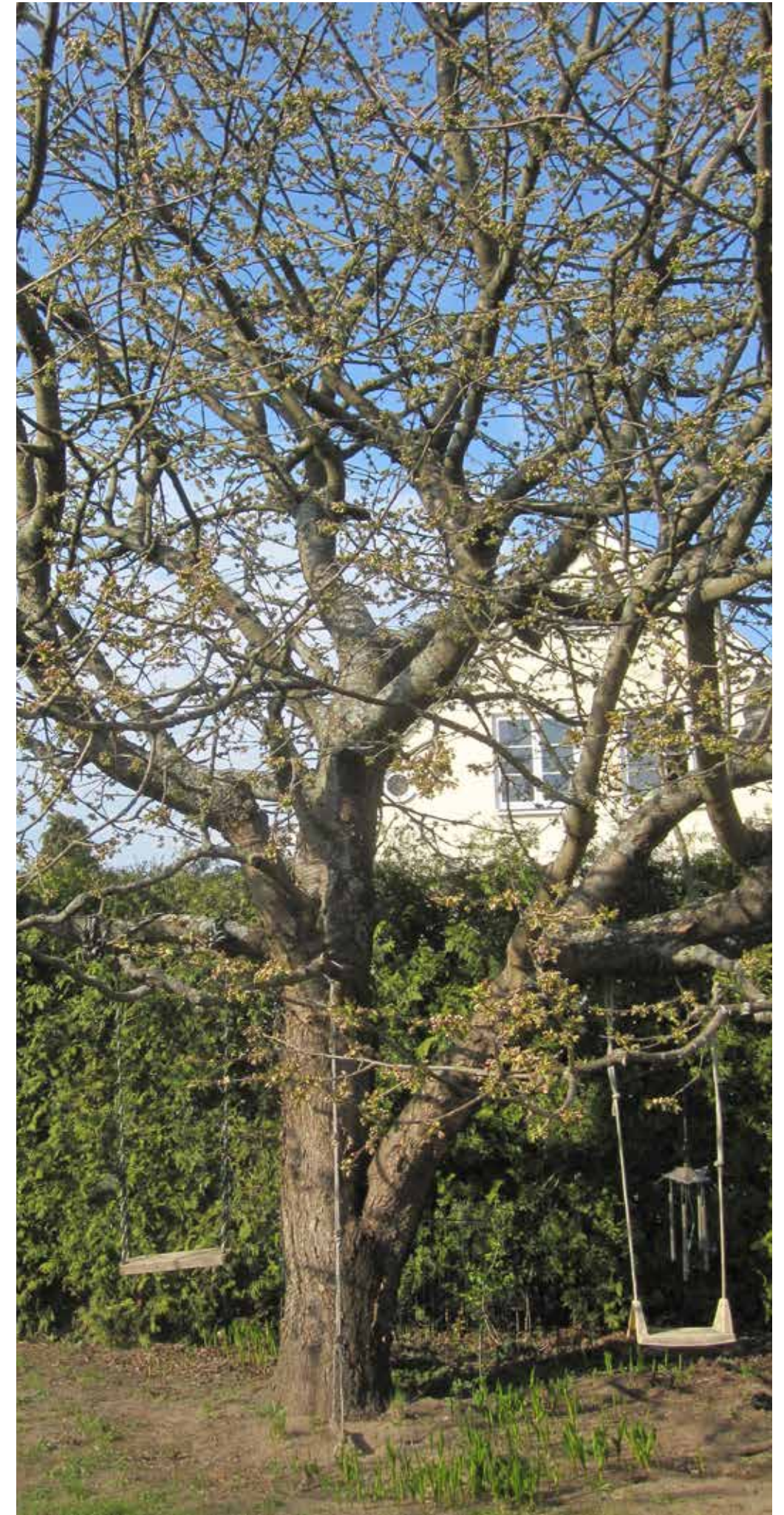
fabelement i klarrött, blått, gult och grönt utgör beståndsdelar på allt fler lekplatser och vegetationen tas bort. Hur kreativa är sådana landskap för barn? Kan barnen förvandla miljön? Finns flexibla material som är föränderliga? Jag tror att gummiastfaltlandskap är skapade för att slippa slitaget på växter, att årligen behöva klippa vegetation och rensa ogräs mellan buskar. All kreativitet gick åt till att skapa dem - föga blev kvar till barnen.

Ett träd/buske förändras över tid när det utvecklas till att bli allt grövre för att till sist uppnå ett moget stadie innan det förmultnar. Ett träd förvandlas med årstiderna och är aldrig detsamma från dag till dag, månad till månad.

Ett klätterträd/buske är inte bara till för barn och klättring utan fungerar som utsmyckning (lövens utsprick, blomning, frukt, höstfärg) skugga på sommaren och boplatser för insekter och fåglar. En klätterställning är till för barns lek och inte så mycket mer. Den tillför mycket mindre än växtlighet. En klätterställning signalerar vad som ska lekas, medan ett träd kan förvandlas och bli så mycket mer än bara ett träd...

En åldrande klätterställning är ingen skönhet. Den är som bäst som ny, medan det för ett klätterträd är tvärtom, allteftersom tiden går uppnås fler kvaliteter.

En bra förskolegård?

Vilka kriterier ska användas för att bedöma om en förskolegård är bra? Är lekvärdesfaktor ett bra sätt att mäta, eller kanske rätt antal träd/barn eller antal buskar/barn? Ständigt denna jakt på kvantifierbarhet för att värna värden som är kvalitativa och svåra att mäta.

Ska vuxnas rädslor för vad som skulle kunna hända styra utemiljöns gestaltning? Eller ska vad som är utvecklande för barnen vara det som styr i första hand? Måste alla faror undvikas? Bör de undvikas? När ska barnen akta sig för faror? När de själva är vuxna och inte har skaffat sig ett förstånd på vägen för att vuxna har hindrat dem!? Det är viktigt att barn får vara delaktiga i en process där de själva kan påverka sin utemiljö, beslut i det lilla inom ramar som är satta av vuxna, men ramarna får inte innebära att ta bort alla risker! Det är extremt viktigt att pedagoger ges gott om tillfälle att reflektera kring sina egna attityder så att det inte är rädsla som styr utan barnens behov.

Flexibelt material

Flexibelt material innebär löst material som går att flytta och bygga med, så det går att skapa och förändra miljön utifrån olika lekars behov. Detta material kan barnen själv använda och manipulera. Här ges möjlighet att påverka den egna miljön.

Tornastugan, Stångby

Denna tanke, med ursprung i parkleken och byggleken (se s 13 och 14) lever i allra högsta grad på förskolorna i Lund. 45 av de 65 förskolorna har flexibelt material på gårdarna som det går att bygga med; slangvindor, däck, trästubbar, plankor, plaströr, presenningar, plastbackar och rep är exempel på sådana material. Förskolorna i Stångby har till och med som målsättning att undvika prefab och i stället tillsammans med barnen bygga platser att leka på.

Naturmark

Jag menar att naturmark har förutsättningar att tillhandahålla ett rikt innehåll. I naturmark där det finns variation i terrängen, stor artrikedom, olika höjder på vegetation, ett slitstarkt växtmaterial som tål att klättras i har barnen goda förutsättningar att få lek, vila och fritid. Här stimuleras intellekt och motorik. Växtligheten spelar mot barnens fantasi och kan förvandlas i lek till vad som helst.

Växtmaterialet behöver gå att använda, vara slitstarkt och utvecklingsbart. Det behöver finnas förutsättningar för barn och pedagoger att utveckla miljön tillsammans. Det behövs en sammanställning av bra artkombinationer som gynnar varandras tillväxt, samtidigt som de har koden för klätterindex. Här finns uppslag för mer forskning. Vilka artkombinationer gynnar klätterindex för barn samt tillväxten hos varandra?

Klätterindex

Det min studie bidrar med är ett sätt att bedöma växters lekbarhet för klättring. Den ger också förslag på arter som fungerar att klättra i. Min studie visar exempel på många träd som är bra, men det skulle kunna finnas betydligt fler arter att välja på. Jag tror att klätterindex skulle fungera som verktyg att arbeta efter. Klätterindex innebär tre faktorer att ha i åtanke vid trädval:

- Hur ser grenvinklarna ut på arten som valts? Dåliga? Välj ett annat!
- Finns flerstammiga exemplar av arten? Välj detta!
- Efterfråga felväxta, lutande exemplar!

Det handlar om att skapa förutsättningar för lek, inte att bestämma vilka träd barn ska klättra i. Om träd planteras som det går att klättra i finns goda förutsättningar, planteras raka, höga stamträd saknas möjligheten.

Kreativa barn - kompetenta vuxna

Min teori är att världen vi lever i är så föränderlig att vi inte kan känna till förutsättningarna för morgondagens vuxna. Vi vet inte vilka kompetenser framtidens människor behöver. Det enda vi kan vara säkra på är att det är bra att vara kreativ och kunna hitta lösningar på problem. Barn behöver tillåtelse att förändra, experimentera och fantisera. Vi behöver visa tillit till barns förmåga och kapacitet - på så vis kommer de i framtiden att ha tillit till sig själva och sin kompetens och ha modet att vara kreativa. Kan vi ge barn denna tilltro och förmåga finns goda förutsättningar för framtiden.

Genom att ge barn rika miljöer att vistas i med ett stort utbud av träd och buskar, flexibla material som kan förändras vid olika lekar, trygga zoner och vilda zoner, olika material som gestaltats med fantasi och förutsättningslöshet finns goda möjligheter för barn att få den stimulans de behöver. Detta är det enda vi behöver göra.

Givetvis är detta en kraftig förenkling. Det krävs kunskap att veta hur en sådan miljö skapas och vilka element den bör innehålla. Det krävs också goda kunskaper hos pedagogerna som arbetar i en sådan miljö, kunskaper om hur barn bör bemötas, stimuleras till lek och social samvaro med sina kamrater. Det krävs förvaltare som utvecklar rika, fantastiska miljöer i samspel med pedagoger. Det krävs mod, kreativitet och visioner hos oss som är vuxna idag att våga möta barnens behov.

Referenser

Artiklar

Hernadi, A. (2008-07-01) Barn trängs bort. *Svenska dagbladet*.

Chan, L. (2010). Putting the play into playgrounds. *UBC Reports* Vol. 56, No. 9, Sep. 10, 2010.

Heiland, H. (1993). Friedrich Fröbel. *Prospects*, vol. XXIII, no. 3 / 4, 1993, s. 473–91.

Rasmusson, B. (2012). Barns plats i staden genom hundra år - attityden till barn, synen på barn och barndom. *Movium magasin*, 4:2012, ss. 42-44.

Sandseter, E. (2011). Children's Risky Play from an Evolutionary Perspective: The Anit-Phobic Effects of Thrilling Experience. *Evolutionary Psychology* 2011.9 (2): ss 257-284

Söderström, M; Mårtensson, F; Grahn, P; Blennow, M. (2004). Utomhusmiljön i förskolan betydelse för lek och utevistelse. *Ugeskrift for Laeger*, 166/36.

Uddenberg, N. (2009-02-03). Lena Hjortsjö: Startade kindergården i Lund. *Sydsvenska dagbladet*.

Yngvesson, B. (2009-03-24). För att få bo i barnrikehusen krävdes minst tre barn i familjen. *Sydsvenska dagbladet*.

Åkerblom, P. (2012). Leken i fara - vuxna största hotet. *Movium magasin*, 4:2012, ss. 48-49.

Åström, P-O. (2011). Rädda vuxna räddar inga barn. *Byggnadskultur*, 3:2011, ss 16-20.

Avhandlingar

Kylin, M. (2004). *Från koja till plan: Om barnperspektiv på utemiljön i planeringssammanhang*. Diss. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet.

Mårtensson, F. (2004). *Landskapet i leken: En studie av utomhuslek på förskolegården*. Diss. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet.

Böcker

Egidius, H. (2008/9). *Psykologilexikon*. :Natur & Kultur

Lenninger, A; Olsson, T. (2006). *Lek äger rum Planering för barn och ungdomar*. Stockholm: Formas.

Norén-Björn, E. (1977). *Lek, lekplatser, lekredskap*. Stockholm: Liber förlag.

Mårtensson, F. (2009). *Lek i verklighetens utmarker*. I: **Jensen, M; Harvard, Å. (red)**. *Leka för att lära*. Lund: Studentlitteratur.

Henschen, H. m fl ((1989). *Barn i stan*. Stockholm: Tidens förlag.

Film

Pedagogikens giganter (2008). <http://www.ur.se/Produkter/144892-Pedagogikens-giganter>

Icke publicerat material

Mail

Dalquist, E. Landskapsingenjör Markentreprenad Lund. (2012-09-20)

Jönsson, M. Barn- och skolchef Lunds stad. (2012-08-30)

Föreläsning

Åkerblom, P. Landskapsarkitekt, Universitetslektor, företrädare för Movium. (2013-02-26)

Offentliga dokument

Barnombudsmannen (?) Uppnå kvalitet i beslut som rör barn och unga. Stockholm: Barnombudsmannen (Barnkonsekvensbeskrivning).

Barnsäkerhetsdelegationen (2003). *Från barnolycksfall till barns rätt till säkerhet och utveckling*. Stockholm: Socialdepartementet. (SOU 2003:127)

Civildepartementet (1970). *Barns utemiljö*. Stockholm: AB Allmänna Förlaget. (SOU 1970:1)

Lund (2012). *Information och avgifter för den kommunala förskoleverksamheten, pedagogiska omsorgen och fritidsverksamheten*. Lund, 2012-08-01

Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö98 Reviderad 2010*. Stockholm: Skolverket. (Lpfö 98/2010)

Skolverket (2012). *Kostnader för förskolan 2011*. Stockholm: Skolverket. (Tabell 2A, spridningsmått för kommuner)

Malmö Stadskontor (2011). *Utemiljö vid förskolor i Malmö- ett verktyg för planering, utformning och bygglövgranskning*. Malmö: Stadsbyggnadskontoret

Socialutskottet (1993). *Barnombudsman*. Stockholm: Sveriges riksdag. (1992/93:SoU21)

Socialdepartementet (2003). *Barns rätt till säkra och utvecklande miljöer - framtida huvudman*. Stockholm: Socialdepartementet. (SOU 2003:19)

Stadsbyggnadskontoret (2006). *Grönstruktur- och naturvårdsprogram för Lunds kommun*. Lund: Tekniska förvaltningen

Sveriges riksdag (1973). *Kungl. Maj:ts proposition om förskoleverksamhetens utbyggnad och organisation*. Stockholm: Sveriges riksdag. (Proposition 1973:36)

Sveriges riksdag (1985). *Förskola för alla barn*. Stockholm: Sveriges riksdag. (Proposition 1985/86:209).

Utbildningsdepartementet (1999). *Maxtaxa och allmän förskola*. Stockholm: Utbildningsdepartementet. (Ds 1999:53)

Rapporter

Boverket (2007). *Bostadspolitiken - svensk politik för boende, planering och byggande under 130 år.* Karlskrona: Boverket.

Grahn, P. m fl (1997). *Ute på dagis.* Alnarp: Movium. (Stad & Land nr 145)

Lundquist, U. (2011). [BKA] *BARNKONSEKVENSAN-ALYS barn och unga i fokus 1.0.* Göteborg: Göteborg stad. (Barn och Unga I Fokus 1.0 2011)

Läraryrskommittén (1993). *Minnen ur förskolans historia.* TBV förlag, Stockholm

Skolverket (2003). *Information om allmän förskola.* Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2011). *PM - Barn och personal i förskolan hösten 2011.* Stockholm: Skolverket

Åkerblom, P. (2006). *Ut och lek! KREATIVA UTEMILJÖER FÖR BARN OCH UNGA.* Alnarp: Movium (Rapport 2:2006)

Åström, P-O. (2006). *Parklek - ingen barnlek.* Karlstad: Värmlands museum. (Rapport nr. 2006.25)

Webbsidor

Fjellborg, A (2012-12-17). *Nätverket Barn, unga och byggd miljö.* <http://www.kultgeog.uu.se/Lankar/natverket-barn--unga-och-byggd-miljo/> [2013-03-13]

4H (?). *Sveriges 4H.* <http://www.4h.se/index.php?linkref=startsida> [2012-11-07]

Lund (2012-11-19). *Befolkningsprognos.* <http://www.lund.se/Medborgare/Kommun--politik/Kommunfakta/Statistik/Befolkningsprognos/> [2012-11-25]

Lund (2011-03-31). *Gärdet.* <http://bevaringsprogram.lund.se/wiki/bevaringsprogram/index.php/G%C3%A4rdet> [2013-03-14]

Lund (2011-02-04). *Magle Stora Kyrkogata 5.* http://bevaringsprogram.lund.se/wiki/bevaringsprogram/index.php/Magle_Stora_Kyrkogata_5 [2013-03-14]

Lund (2011-12-14). *Rådmansvången och Pilelyckan.* http://bevaringsprogram.lund.se/wiki/bevaringsprogram/index.php/R%C3%A5dmansv%C3%A5ngen_och_Pilelyckan [2013-03-14]

Lund (2011-12-15). *Östra småstugeområdet - "Negerbyn" - Östhaga.* http://bevaringsprogram.lund.se/wiki/bevaringsprogram/index.php/%C3%96stra_sm%C3%A5stugeomr%C3%A5det_-_%22Negerbyn%22_-_%C3%96sthaga [2013-03-14]

Lunds tekniska högskola (2012-10-04). *Miljöpsykologi.* <http://mpe.arkitektur.lth.se/> [2013-03-18]

Statistiska centralbyrån (2011-06-20). *Fortsatt stor ökning av befolkning i tätorter.* http://www.scb.se/Pages/PressRelease____317009.aspx [2012-11-25]

Läraryrskommittén (2010). *Förskolans lärare.* http://www.lararnashistoria.se/theme/forskolans_larare_tidslinje [2013-04-15]

Naturskolan (2013-01-10). *Naturskolans uppdrag och verksamhetsmål.* <http://www.lund.se/Naturskolan/Om-naturskolan/Uppdrag-och-mal/> [2013-03-12]

Skolverket (2010-07-01). *Allmän förskola från tre år.* <http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/2.1085/2.1086/2.1087/2.2346> [2013-04-19]

Stockholms stad (?). *Hitta och jämför alla lekplatser och parklekar.* <http://www.stockholm.se/-/Jamfor/?enhetstyp=9da341e4bdc64b519563e65ddc2f7434&sekundaraval=Med+personal&ingetsekundartval=0> [2013-04-19]

Trafikverket (2012-09-27). *Barnkonsekvensanalyser.* <http://www.trafikverket.se/Privat/Trafiksakerhet/Barn-i-trafiken/Barn-och-ungdom-vag/Trafikverkets-arbete-med-barnfragor/Barnkonsekvensanalyser/> [2013-04-24]

Lund

Lund ligger på elfte plats storleksmässigt i Sverige om man ser på andel befolkning/tätort. 82 800 människor var bosatta inom Lunds tätort 2010 (Statistiska centralbyrån, 2011-06-20). Lunds kommun är en tillväxtkommun där inflyttningen är större än utflyttningen. Det totala invånarantalet beräknas uppgå till 112 898 år 2012 (Lund, 2012-11-19).

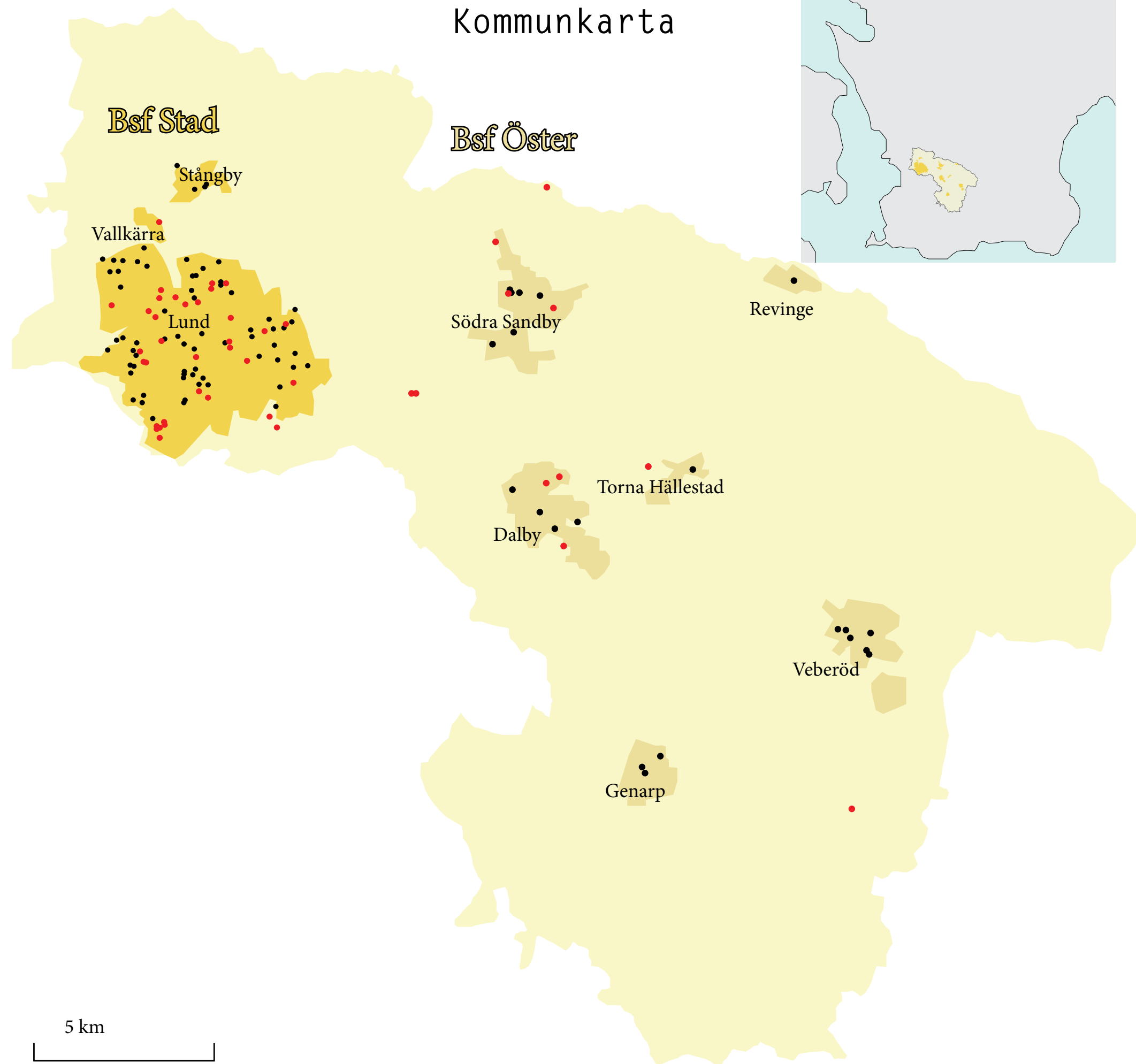
Lunds kommun är indelad i två Barn- och skolförvaltningar, Bsf Stad och Bsf Öster. Bsf Stad består av Lunds tätort inkluderande Vallkärra och Stångby medan Bsf Öster innehåller alla övriga skolor och förskolor utanför staden (Jönsson, 2012-08-30).

Kartan till höger visar alla förskolor i kommunen, kommunala med svarta prickar och fristående med röda prickar. Med kommunala förskolor avses sådana som drivs och administreras av kommunen, medan fristående avser sådana som drivs och administreras av olika intressenter; föräldrar i ett föräldrakooperativ, Svenska kyrkan eller pedagogiska inriktningar som t ex Montessoriförespråkare.

I Lunds kommun finns totalt ca 88 kommunala förskolor, varav, sep-2012, 65 stycken inom Bsf Stad, samt ca 34 fristående förskolor. Bsf Öster innehåller övriga förskolor belägna utanför centralorten, ca 23 kommunala och 11 fristående.

Skolförvaltningarna drivs av en förvaltningschef som har personal som ansvarar för olika delar t ex utveckling, barnomsorg, ekonomi/administration och personal/löner. Barn- och skolnämnd Stad, Bsn Stad drivs av politiskt valda representanter som ansvarar för förskole-, grundskole samt skolbarnomsorg.

Kommunkarta

Hej skolområdeschefer!

Jag heter Pernilla Andersson och behöver er hjälp! Jag läser till landskapsarkitekt på Alnarp och går mitt femte och sista år. Som examensarbete inventerar jag era förskolegårdar (alla! kommunala förskolegårdar inom BSF Lund) och ser hur vegetationen klarar barnens framfart. Ni får gärna meddela detta till rektorerna på förskolorna så de vet vem jag är, även om jag alltid presenterar mig när jag är ute och fotograferar (bara växtmaterial - inga barn!) och räknar.

Syftet med mitt arbete är att lära mig vilka olika växtmaterial; träd och buskar, som fungerar när ett stort antal barn använder dem dagligen.

Hur kan ni då hjälpa mig?

1) Jag behöver veta namnet på alla förskolor som är verksamma hösten 2012 inom ert skolområde (finns en del som är mögelsanerade, någon tillfällig osv) för att kunna inventera.

2) Jag skulle behöva veta hur stor tomtyta varje förskolegård har i relation till antal barn. Det förefaller vara så att slitaget blir väldigt hårt på de förskolegårdar det finns få träd/buskar att klättra i, dvs de träd/buskar som finns blir hårt ansatta. Det hade varit intressant att hitta ett samband här mellan friyta/barn och antal träd/buskar. Denna syntes hade ni kunnat använda er av vid renoveringar av förskolegårdar för att få fram medel till förbättringar. Jag vet inte hur lätt ni har att få fram siffror på ytstorleken på förskolegårdarna, om det är möjligt överhuvudtaget. . . Hör av er och berätta hur ni tänker.

Givetvis är det så att ni får tillgång till mitt färdiga arbete, beräknar att examineras våren 2013.

MVH/ Pernilla Andersson

Skickat till:

Anders Aldrin chef för **Tuna** skolområde

Birgitta Finnman chef för **Järnåkra/Klostergårdens** skolområde

Kerstin Fors chef för **Norra Fäladens** skolområde

Katarina Kristiansson chef för **Gunnesbo/Nöbbelev + Lerbäck/Stångby** skolområde

Tommy Möller chef för **Östra Torn/Linero** skolområde

Peter Nyberg chef för **Centrum/Väster + Kloster** skolområde

Presentation av förskolor

fördelade på respektive skolområde

På följande sidor följer en kort genomgång av varje besökt förskola med fokus på karaktären på växtmaterialet. Förskolorna är numrerade och deras geografiska läge redovisas i kartor på varje uppslag. Mögeldrabbade förskolor är gulmarkerade i kartan.

Sidorna är indelade efter skolområde:

Gunnesbo/Nöbbelev + Lerbäck/Stångby	- rosa sidor
Norra Fäläden	- orange sidor
Centrum/Väster + Kloster	- röda sidor
Östra Torn/Linero	- lila sidor
Järnåkra/Klostergården	- bruna sidor
Tuna	- gula sidor

För varje förskola redovisas i parentes byggår i svart och om det finns äldre vegetation än förskolans byggår finns uppskattade årtal för äldst vegetation i grönt. Ett ? står för tveksamhet angående årtal för äldst vegetation.

Förskolorna presenteras i text och bild där bilderna försöker visa karaktärsdrag för förskolegården.

Antal barn och avdelningar redovisas för varje förskola. M²-yta utemiljö/barn och förskola, så kallad aktiv friyta (exklusive byggnader, parkering, angöring och andra otillgängliga ytor för barn) är under uppsyn i kommunen. Än så länge finns inga färdiga siffror på detta.

Stoppljus - ett sätt att bedöma lekbarhet?

Varje förskola har ett stoppljus som markering för att visa lekbarheten i miljön. Denna uppskattning är min egen subjektiva och finns med som grund för att se om det går att uppfatta tillräckliga kvaliteter med blotta ögat och ska användas i utvecklandet av en metod att bedöma lekbarhet. Denna metod är inte färdigutvecklad och kommer inte att redovisas i detta arbete! Jag har låtit stoppljuset vara kvar för respektive förskola även om metoden inte är fullt utvecklad, för jag anser att det ger en indikation på lekvärde på respektive förskola och belyser i vilken grad åtgärder behöver vidtas.

står för riktigt goda kvaliteter. Det finns gott om lummig grönska med rikligt material att klättra i. Miljön har en fin gestaltning.

står för för ok kvalitet, en miljö som behöver åtgärdas något. Det finns brister i miljön, t ex för få träd/buskar att klättra i eller en lite bristande gestaltning.

står för bristande kvalitet, en miljö som behöver åtgärdas. För få växter, brister i gestaltningen och dålig tillgång/access till utemiljö hamnar här.

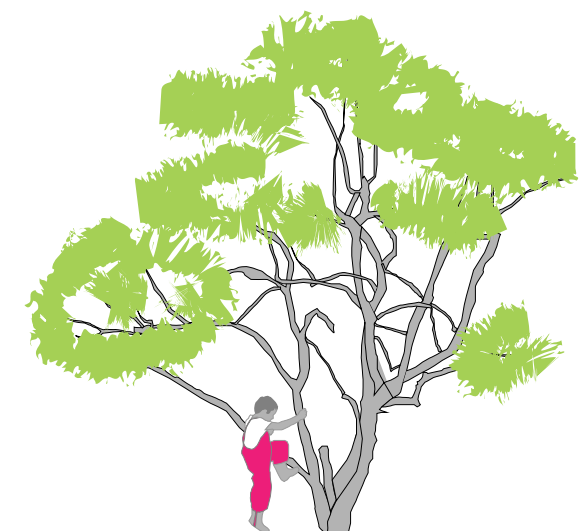
står för stora brister i kvalitet, en miljö som måste åtgärdas. Det saknas växtmaterial, gestaltningen av utemiljön är dålig. Utemiljön kan var för liten till ytan.

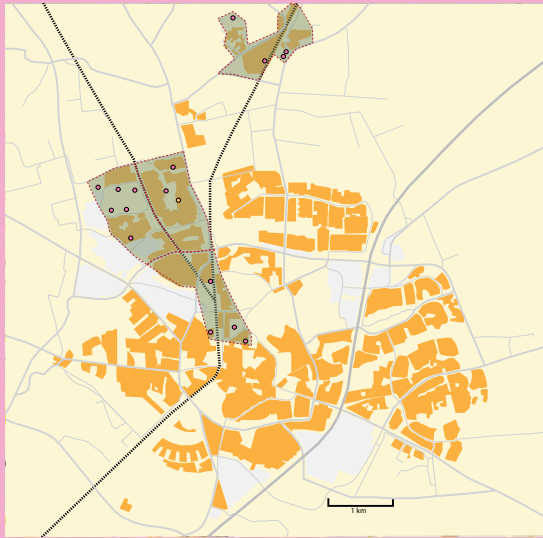
Utemiljön är kal, växtmaterial nästintill obefintligt och gestaltningen av utemiljön kan ha stora brister.

Det finns risker med att låta en sådan här bedömning ligga kvar i arbetet utan att ge utförligare förklaring. Pedagoger kan säkert känna att deras utemiljö blir orättvist nedskrivnen. Det finns ett väldigt aktivt förhållningssätt från många pedagoger att göra så mycket kreativt som möjligt med sin utemiljö. Detta har varit väldigt synligt för mig när jag besökt förskolegårdarna. Jag skulle vilja att stoppljuset ska ses som indikationer på att det behöver göras mer än enskilda pedagoger förmår.

Det behöver ske en total översyn på växtmaterial för varje förskolegård så att detta kompletteras när så behövs. Det behöver finnas planer för hur varje förskolegård ska utvecklas vegetationsmässigt. Denna plan behöver uppgraderas kontinuerligt. Det är i sken av detta jag skulle vilja att stoppljuset tolkas!

Lerbäck/Stångby Gunneshö/Nöbbelev

Lerbäck

1. Forsbergs minne/Solen (1960-tal)

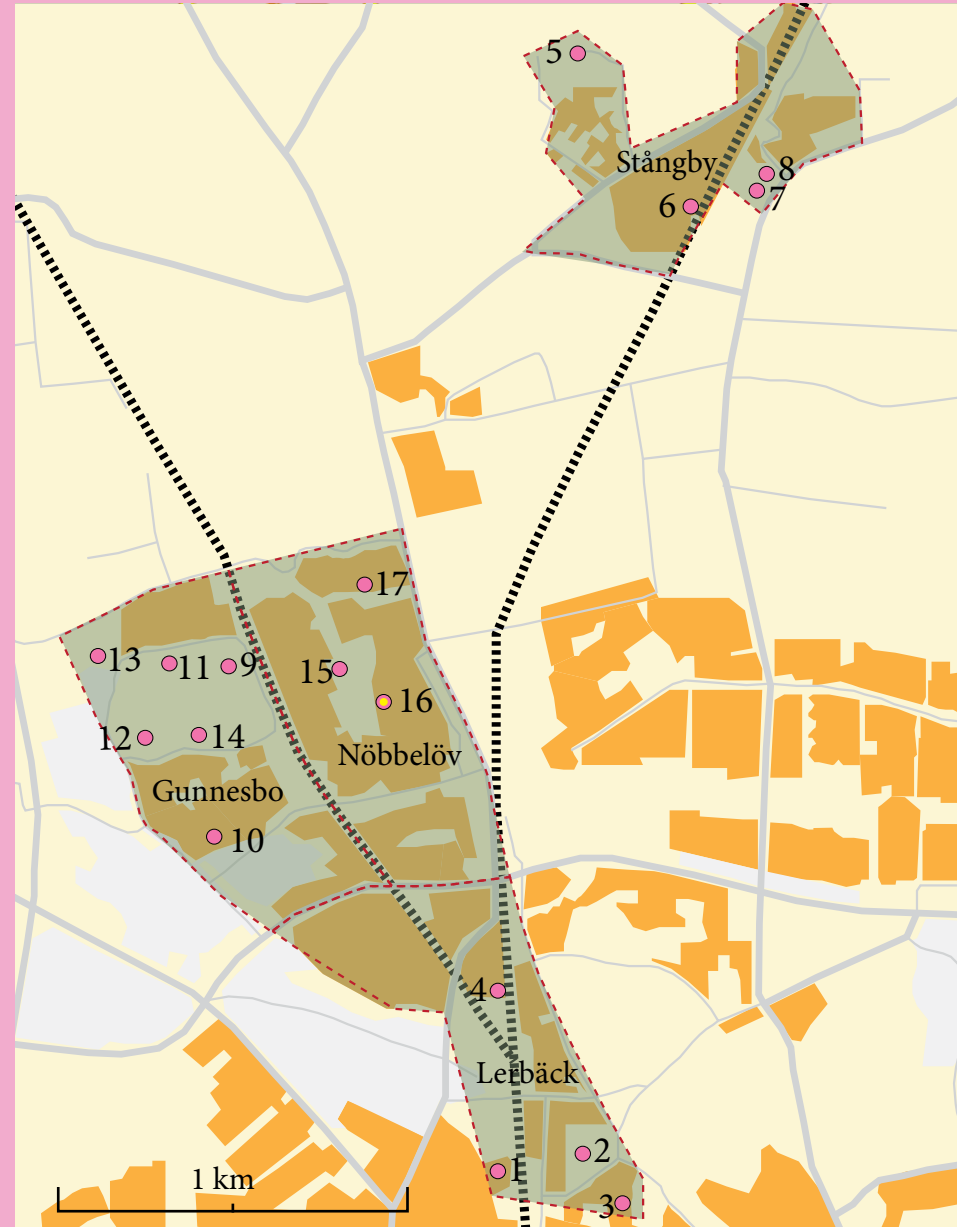

● Belägen nordväst om järnvägen med lummig grönska, kuperad tomt och stora välväxta träd, pilar, Salix-släktet. Ca 85 barn fördelade på 5 avdelningar.

2. Holken (1980, sent 1800-tal?)

● Förskolan är drygt 30 år gammal och belägen i en del av fd parken till Ribbingska sjukhemmet. Stora välväxta träd, en del från sent 1800-tal. 85 barn drygt, fördelade på 5 avdelningar. De stora träden är otillgängliga för barnen, grenar för högt upp, klättras mest i scherminbuskar.

3. Hästskon (1980-tal)

● Belägen centralt i staden söder om Allhelgonakyrkan med "privat" bakgård som utemiljö, delar av gården nyligen omgjord. Ca 25 barn på 2 avdelningar. Lite växtmaterial att klättra i. Schersmin till vänster det enda samt en syrébuske.

4. Kobjer (1969)

● Belägen nordväst om järnvägen nära Lerbäckskolan. Gården har två sidor utemiljö avgränsade från varandra med staket. Norr om huset är alla träd nerhuggna vilket lett till svårighet att få svalkande skugga under sommarhalvåret. Söder om huset lummigt med ett antal skuggande stora träd. Ca 65 barn fördelade på 4 avdelningar.

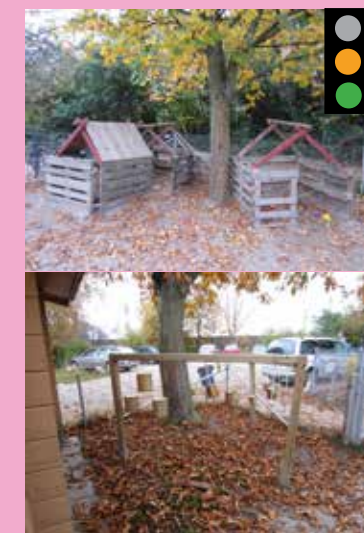
Stångby

5. Stormhatten (2011)

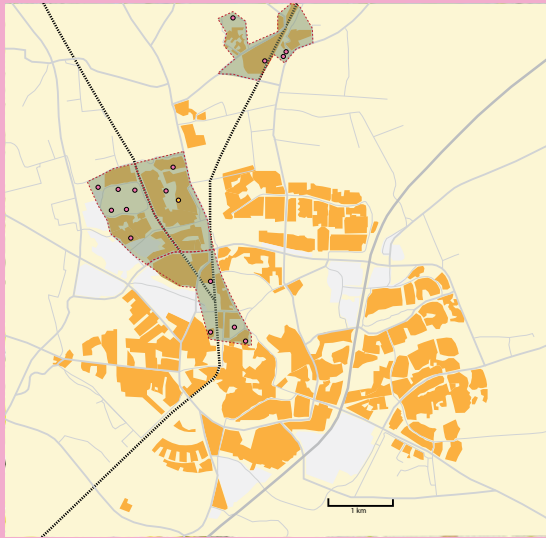
● Nybyggd förskola/skola i nordvästra ytterkanten av Stångby. Stora svårigheter med växtetablering pga stående vatten. Nyplanterade träd döda. Ofta 40 cm stående vatten efter regn. Mycket stor gård, lätt kuperat landskap. Planer på att dela av gården i mindre enheter med staket. Prioriterar barnens fria skapande av lekmiljöer – mycket byggmaterial på gården. Blåsig. Plats för 160 barn fördelade på 10 avdelningar. Byggt som flexibel lösning för förskoleavdelningar eller skolklasser.

6. Tornastugan (1972)

● Förskola i den gamla 60-70-talsbebyggelsen på västra sidan av järnvägen. Gård runt hela huset, gott om rum i rummen. Hög detaljeringsgrad och många lek-möjligheter. Lummigt gård med gott om buskage att leka i. Gården avdelad i två delar med staket. Drygt 60 barn fördelade på 4 avdelningar.

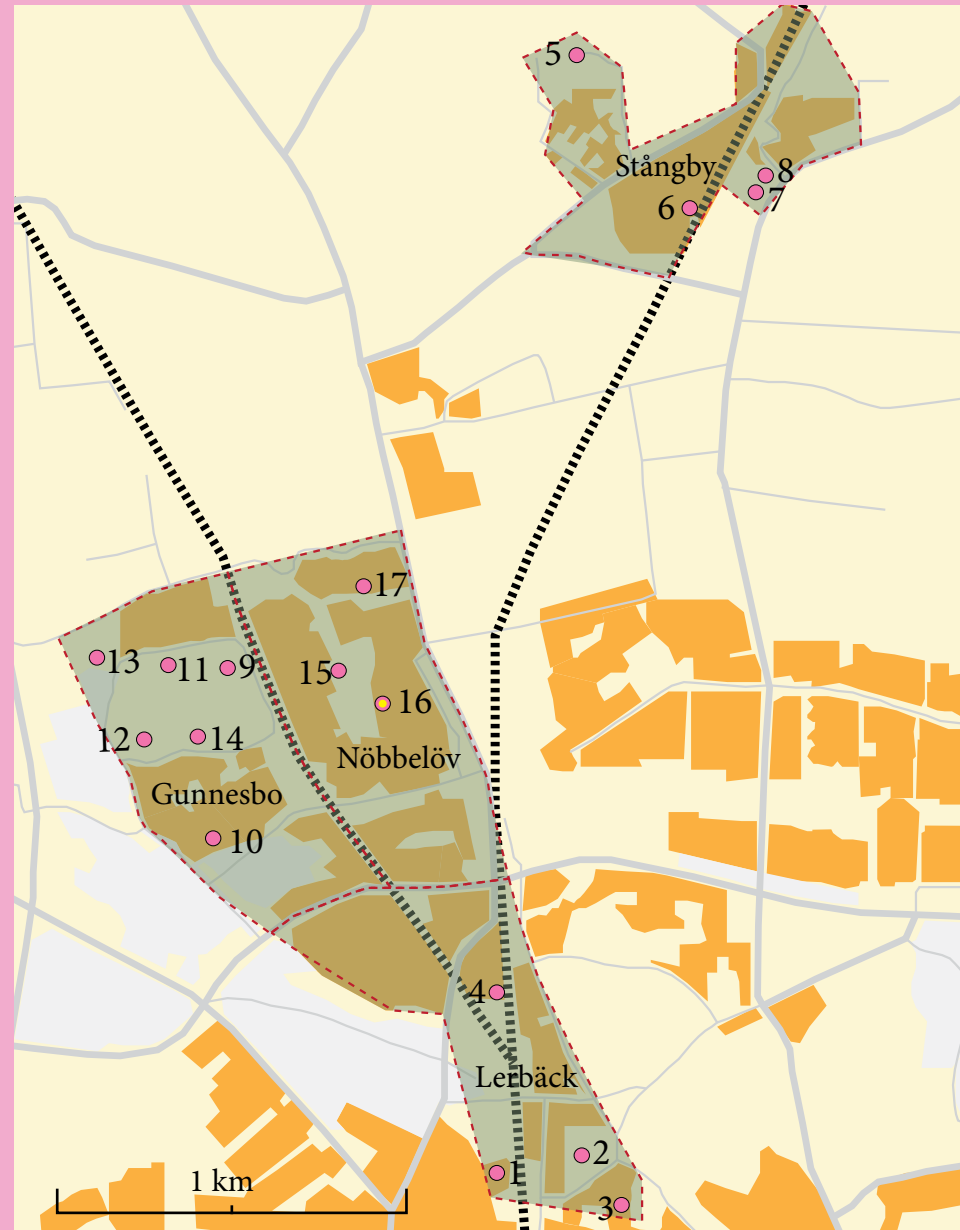
Lerbäck/Stångby
Gunnesho/Nöbbelev

7. Tåget södra (2008, 1970-tal?)

Förskoleenhet inhytt i baracker, startad 2008, belägen öster om järnvägen med blandad vegetation äldre och nyare. Väl gestaltad gård med lätt kuperad terräng och mångfald av lekmiljöer. Prioriterar barnens fria skapande av lekmiljöer – mycket byggmaterial på gården. Äldre träd av släktet Salix och Betula utgör flitigt använda klättringsplatser. Nyetablerad salix på tillväxt. Uppskattningsvis drygt 80 barn, 4-6 år, fördelade på 4 avdelningar.

8. Tåget norra (2008)

Nybyggd förskola öster om järnvägen med nyetablerad växtlighet, salix som tänkt klättermaterial. Välinredd rumslighet, lummigt trots ny växtlighet. Uppskattningsvis drygt 40 småbarn, 1-3 år fördelade på 3 avdelningar.

Gunnesho

9. Fornborgen (1990-tal)

Belägen väster om järnvägen på Gunnesho i Lund. Utemiljö liten längsgående med huset, lite större plats längst bort vid gaveln. Frukträd och buskage att klättra i. Ca 33 barn fördelade på 2 avdelningar.

10. Hedenhös (1980-tal)

Belägen på Gunnesho nära industriområdet vid Mobilia. Rymlig, kuperad utemiljö med stora ytor, lummigt med stora träd och buskage. De två småbarnsavdelningarna har avskärmat en del av gården till sitt förfogande. Ca 70 barn fördelade på 4 avdelningar.

11. Hårfagre (1980-tal)

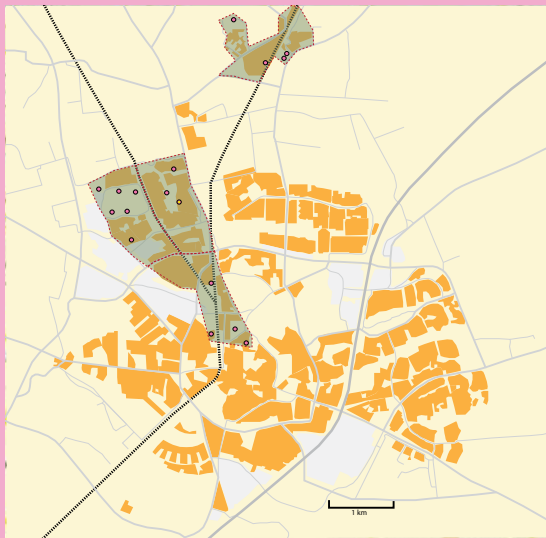
Belägen på norra Gunnesho. Ca 35 barn fördelade på 2 avdelningar. Inga växter att klättra i.

12. Mammuten (1980-tal)

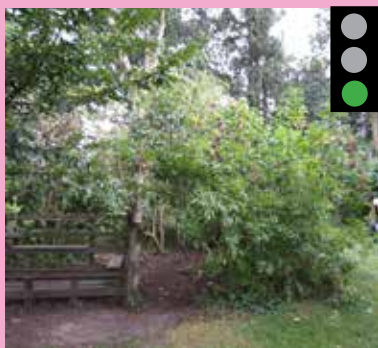

Belägen på Gunnesho. Liten utemiljö. Ca 20 barn fördelade på 1-2 avdelningar.

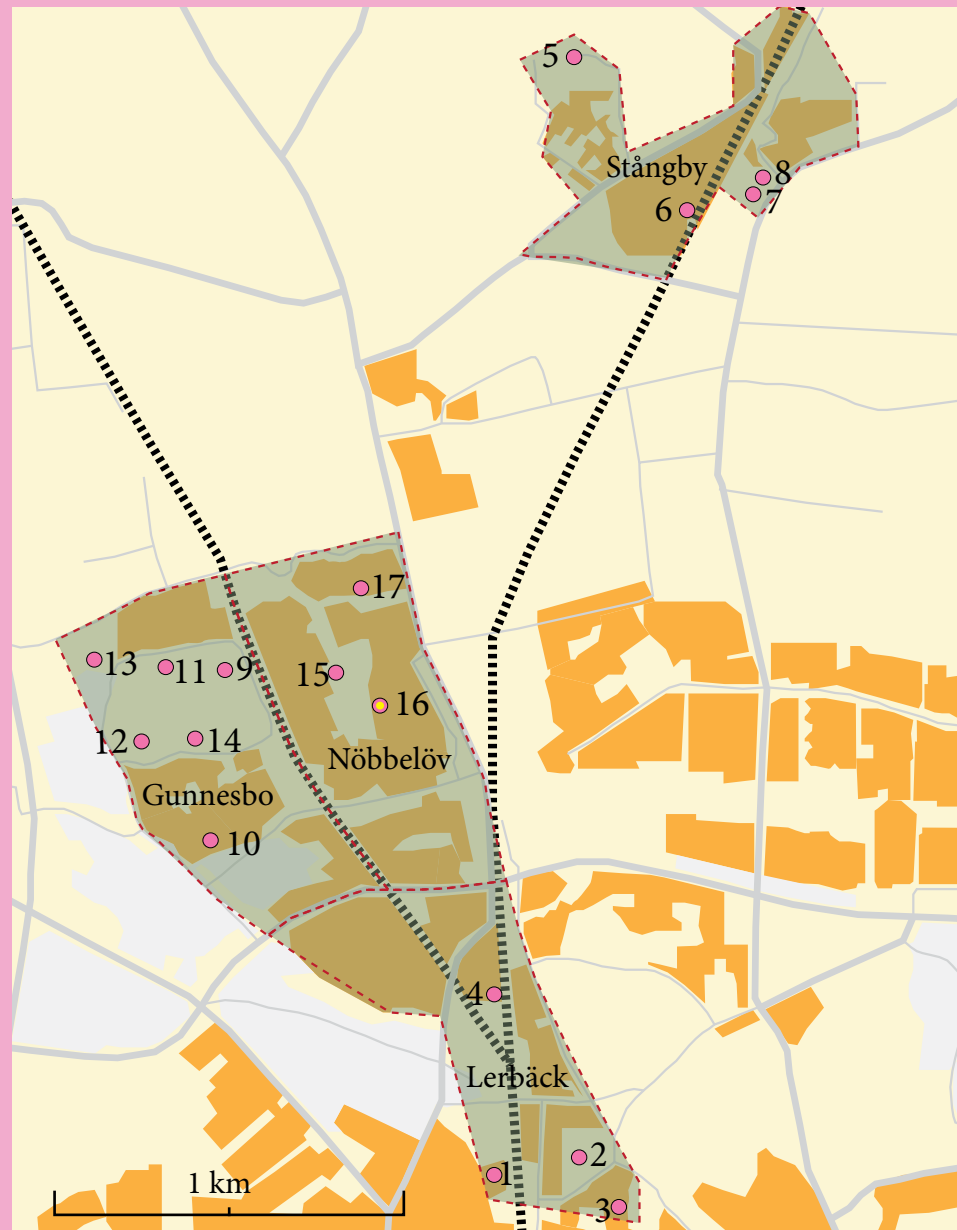
Lerbäck/Stångby Gunneshö/Nöbbelev

13. Vinden (2006, 1800-tal?)

Belägen på Gunneshögården på Nöbbelev som används som 4H-gård (4H är en verksamhet som funnits i Sverige sedan 1920-talet med mål att lära genom att göra. Verksamheten har som syfte att barn- och ungdomar ska utvecklas till goda, demokratiska medborgare. På 4H-gården får de vara med och ta ansvar för djur och miljö (4H). Startdatum som förskola 2006. Naturlig tomt dominerad av ask som överståndare med blandad undervegetation. Stor, plan tomt med små stigar. Drygt 20 barn på 1 avdelning.

14. Uroxen (1980-tal)

Belägen nära Gunneshögskolan. Stor, rymlig, kuperad utemiljö med rikligt växtmaterial (hassel, pil och fruktträd) att klättra i. Allt som går att klättra i används inte för klättring! Drygt 50 barn fördelade på 4 avdelningar (förskolan har barn med funktionshinder såsom hörselnedsättning, därav det låga barnantalet).

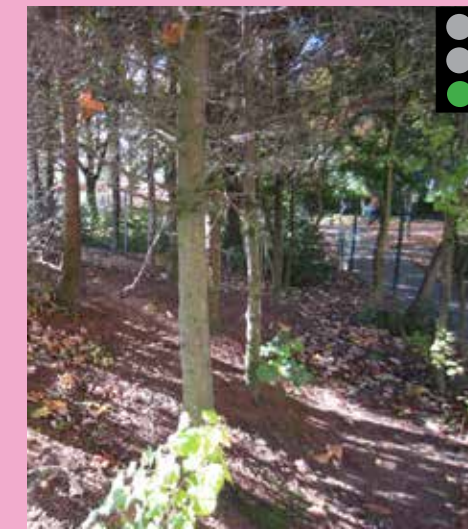
Nöbbelev

15. Dagmasken (2011, 1976)

Belägen på Hubertusgårdens skola som byggdes 1976, därav är växtmaterialet så gammalt. Nystartad förskola hösten 2011. Utepedagogik, mycket byggmaterial på gården att skapa med. Lummig, frodig, kuperad miljö. Stor yta att leka på. 1 avdelning med 16 barn i dagsläget.

16. Lergöken (1975)

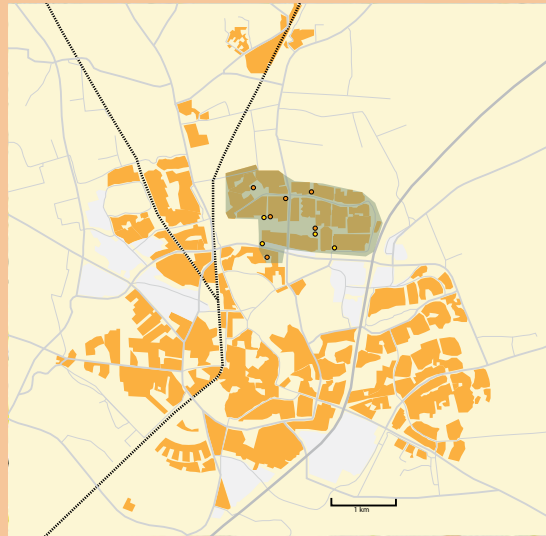
Mögeldrabbad förskola (stängd för sanering) belägen nära Hubertusgårdens skola med lummig, kuperad gård som är avdelad i flera delar med staket. Gott om byggmaterial att skapa med. Rikt utbud av olika sorters växtmaterial att klättra i. Grandunge på tomten, finns endast på denna gård och Hyddan i Lunds stad. Ca 95 barn fördelade på 6 avdelningar.

17. Hyddan (1977)

Belägen längst ut på Nöbbelev i 70-talsbebyggelse. Naturlig, artrik, mångfald av lekmiljöer, kuperad gård. Gården avdelad i två delar. Stor tillgång på olika växtmaterial att klättra i. Ca 50 barn fördelade på 3 avdelningar.

Norra Fälåden

1. Slangbågen (1970)

Mögeldrabbad förskola belågen invid Backaskolan strax norr om S:t Hans backar i Lund. Skolan med omgivande miljö började byggas på tidigt 70-tal. Miljön karaktäriseras av lummig grönska präglad av ett rätt hårt slitage. Gården har hyst drygt 80 barn fördelade på 5 avdelningar. Barnen är flyttade till baracker, Backens förskola (se nedan).

2. Backen

Backens förskola, belågen på f d tennisbanor, använder sig av gården på Slangbågen. Slangbågen kommer att rivras och nybyggnation integreras med Backaskolan som har för små lokaler. Backens förskola ska ersätta Slangbågen. (info tfn kontakt Backens förskola 2012-11-08) Ingen utemiljö finns att inventera vid Backens förskola.

3. Annegården (2007, 1980-tal?)

Förskola nybyggd 2007, belågen på Annehem i norra Lund. Många döda nyplanterade tråd. Nyetablerad vegetation skjuter inte i höjden, verkar inte slå rot ordentligt. Min tolkning är att det är packningsskador som orsakar den obefintliga tillväxten. En vall med sparad blandad vegetation stråcker sig över hela förskolegårdens längd och utgör en frodig tillgång för barnen. Ek (*Quercus fastigiata*), Björk (*Betula pubescens*) och avenbok (*Carpinus betulus*) utgör merparten av överståndarna, med inslag av buskar i undervegetationen. Stor gård som delas av med staket till tre zoner. Ca 100 barn fördelade på 6 avdelningar.

4. Hans och Greta (1980-tal?)

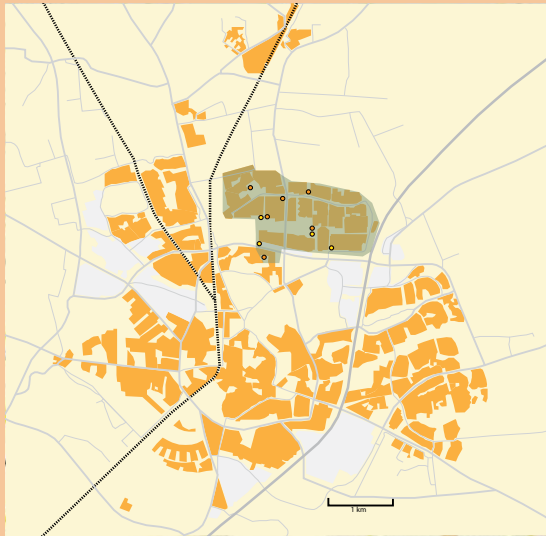
Förskolan är belågen vid S:t Hans grånd i norra Lund, väster om Svenshögsvågen. Gården består av två sidor med staket mellan där båda har inslag av grönska och frodighet. Gården är utsatt för hårt slitage med avskrapad gråssvål på flera ställen. Ca 50 barn fördelade på 3 avdelningar.

5. Ladugårdsmarken (1991)

Förskolan är belågen norr om Norra Grånsvågen, öster om Svenshögsvågen i norra Lund. Förskolan är en kombinerad förskola/skola där barnen går mellan 1-9 års ålder. Gården är avdelad i en norrdel och en söderdel utan avgrånsning. Barnen meddelar de vuxna när de byter sida. Gården är en artrik miljö, i ett kuperat landskap. Stor omsorg om rummen utomhus ger en rik lekmiljö. Rikt utbud av klåtringsbara växter där avenbok (*Carpinus betulus*), hassel (*Coryllus avellana*) och pil (*Salix*) utmärker sig. De tråd barnen får klåtra i är markerade med en vit ring runt stammen (jag ser dock tecken på att det klåtrats i annat också!). 4 avdelningar förskola.

Norra Fälåden

6. Saltkråkan (1981)

Förskola belågen öster om Svenshögsvågen på Vittnesgrånden, anlades troligen när boståðerna omkring byggdes på 70-talet. Förskolan har en stor utemiljö, avgrånsad i flera gårdar. Utemiljön är grån och lummig men bitvis hårt slitent. Dominant våxtin-slag är *Salix fragilis* 'Bullata' som gestaltningsmåssigt är håftiga, men för kånsliga för ett så hårt slitage som här. På Saltkråkan vistas ca 150 barn fördelade på 12 avdelningar.

7. Humlebo (1976)

Mögeldrabbad förskola, riven och utemiljön ej bevarad. Nya avdelningar i baracker. Utemiljön saknar våxtmaterial att inventera.

8. Sagostunden (1970)

Mögeldrabbad förskola, riven och utemiljön ej bevarad.

9. Lånneberga (1977)

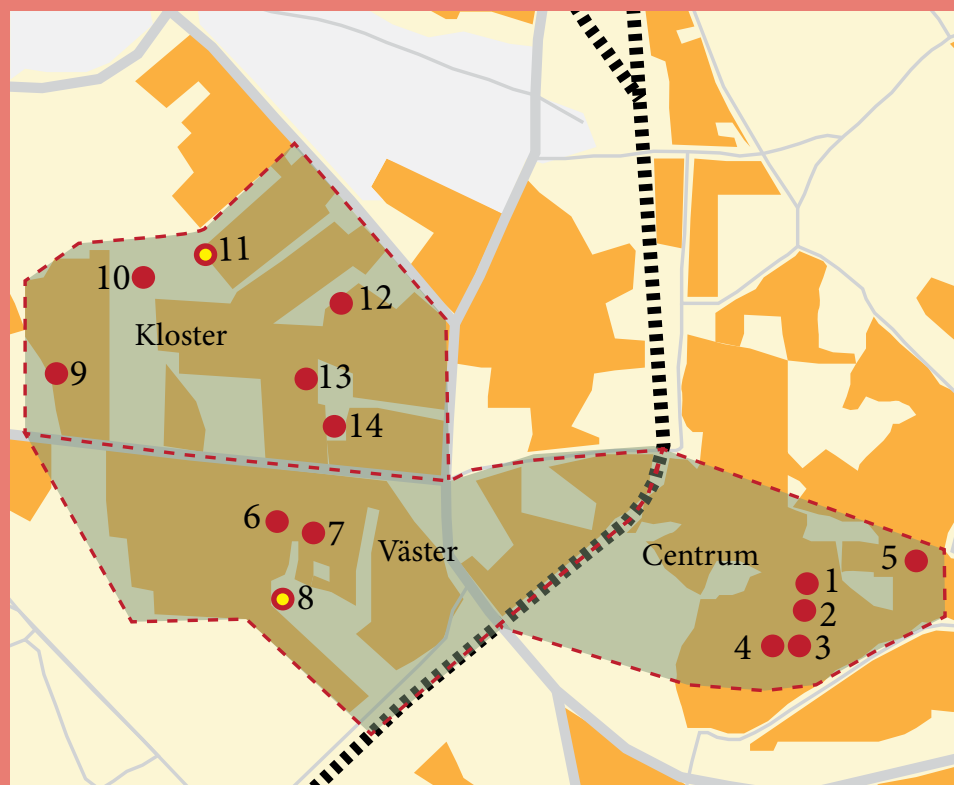
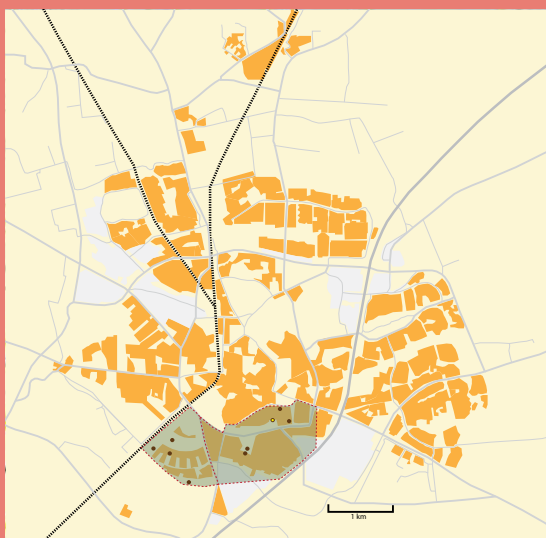
Mögeldrabbad förskola belågen vid foten av S:t Hans backar invid Norra ringen. Barn och personal inhysta i lokal invid den gamla förskolegårdens som delvis har begrånsad tillgånglighet. Frodig grånska med kulle som avgrånsning och ljudvall mot norra ringen beklådd med schersmin (*Philadelphus coronarius*). Fint gestaltade planteringar såsom fjårilsgård och perennrabatt vid rutschkana som personalen berättar har ett stort mervårde för dem själva och barnen. Ca 70 barn fördelade på 4 avdelningar.

10. Rida ranka (1950-tal?)

Förskola belågen söder om Norra ringen i Sofiaparken som troligtvis anlades när bostadsområdet omkring byggdes på 50-talet. Förskolan har två mindre stångslade gårdar. Gården upplevs som större ån den är eftersom de åldre barnen får vara utanför de inhågnade områdena i Sofiaparken. Den totala utemiljön är lummig och grån med gott om rum för lek. Det finns ett rikt utbud av klåtermaterial, dominerat av vingnåtstråd (*Pterocarya fraxinifolia*). Det finns 2 avdelningar på förskolan och 30 barn.

Centrum/Väster/Kloster

Centrum

1. Tvärflöjten (1960-70-tal?)

Förskola belägen i kvarteret Nöden i centrala Lund, granne med Grynmalaregården. Gården indelad i tre zoner, skiljda åt av staket. Drygt 30 barn fördelade på 2 avdelningar. Lummig grönska. Växtmaterial barnen klättrar i är friväxande Liguster samt några Salix.

2. Grynmalaregården (1945)

Centralt belägen förskola med sliten utemiljö. En av de äldsta förskolorna i Lund. Lummigt, uppvuxet växtmaterial. Lite växter att klättra i, dock flera klätterställningar. Drygt 50 barn fördelade på 3 avdelningar.

3. Lönnen (1923)

Lönnen startades som barnkrubba för fattigas vård, den äldsta förskolan i Lund (källa: Kulturportallund). Mycket liten förskolegård som gränsar till LKF innergård (Lunds Kommunala Fastigheter). Egen förskolegård hårdgjord, tillgång till grönytor LKFs gård. Förskola har egen kolonilott. Här finns flera Malus domestica som barnen klättrar i.

4. Prenneelvan (gathus från sent 1800-tal)

Granne med Lönnen. Mycket liten förskolegård, gränsar till en innergård LKF (Lunds Kommunala Fastigheter) äger. För närvarande är Prenneelvan stängd för renovering, barn och personal flyttade till Pandan. Några buskar finns med tecken på klättring.

5. Östertull (?)

Montessoriförskola startad 2002 i innerstaden. Vål uppvuxen grönska på stor innergård tillhörande bostäder. Inga synliga gränser skiljer förskolans barn från allmänheten. Klättring i Amelanchier-buskage. Drygt 20 barn fördelade på 2 avdelningar.

Väster

6. Trollet (1940-tal?)

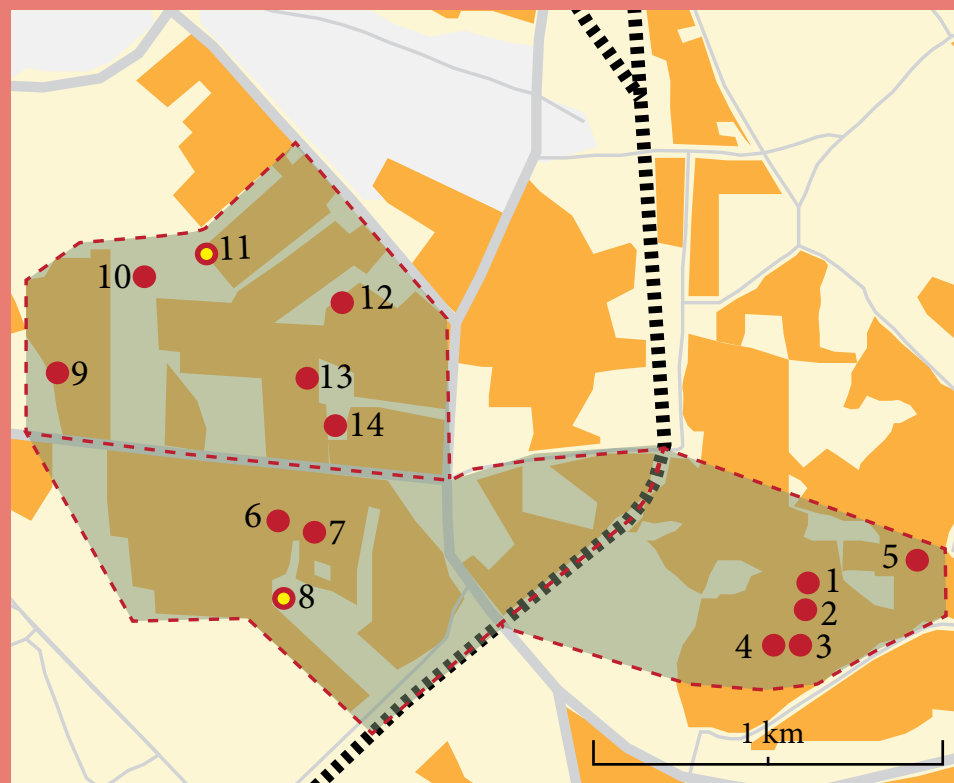
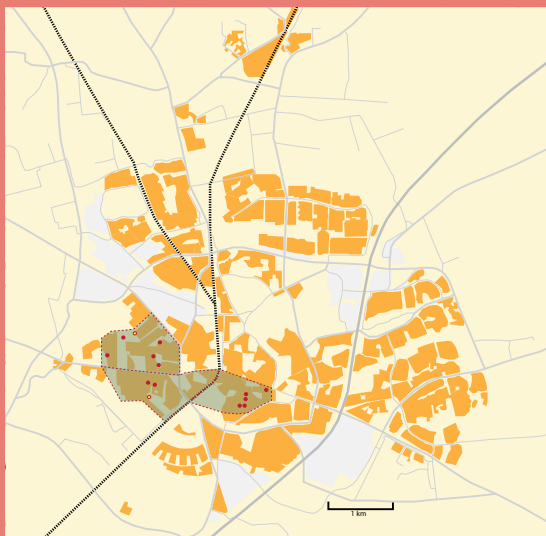
Förskola belägen i tidigare tvätteri. Gården har rester av fruktträd och äldre träd sedan denna tid. Förskolan är 25 år gammal. Det finns 33 barn fördelade på 2 avdelningar. Gården är avdelad i två.

7. Lill-trollet (1940-tal?)

Förskola belägen i bottenplan på bostadshus byggt på 40-talet. Lokalen använd som förskola sedan 1990. Liten utemiljö avgränsad på tre sidor av bostadshus i tre plan. Buskage, förvuxen pilekoja, liten dunge med häggmispel, sandlåda och gungor. Personal berättar att de haft bra mindre klätterträd som tyvärr dött. Saknar skuggan träden skänkte. 27 barn fördelade på 2 avdelningar.

Centrum/Väster/Kloster

8. Målarstugan (1970)

Mögeldrabbad förskola med stor gård med varierad grönska, en del säkert från tidigare än 1970. Anmärkningsvärd är liguster som vuxit till små grova träd att klättra i. Belägen invid Patrik Rosengrens park anlagd från 1942. 73 barn fördelade på 5 avdelningar.

Kloster

9. Morkullan (1992)

Förskola byggd i LKFs område, byggt tidigt 90-tal, del i kedjehusbebyggelse med en liten, långsmal gård med ringa vegetation. Pedagogerna berättar att de brukar gå iväg ofta. Ca 30 barn fördelat på 3 avdelningar.

10. Fågel blå (1970)

Stor lummig gård med varierad grönska, indelad i tre mindre gårdar. Hagtorn i form av buskträd används för klättring och ger gården karaktär. Ett intresse för miljö syns i gestaltning och utbud på gården. Det syns att pedagogerna här har ett stort intresse av sin utemiljö. 7 avdelningar med runt 96 barn.

11. Vildanden (1967)

Mögeldrabbad förskola vid studentboende på Vildanden. Fantastisk dunge med avenbok ger karaktär. Även en kulle med aronia - knotiga gamla buskar. Förskolan ska utrymmas månadsskiftet sep/okt 2012 för sanering. Vanligtvis 56 barn på 3-4 avdelningar, nu 48 barn. Inga inskolningar eftersom förskolan måste flytta.

12. Måsen (2010)

Nybyggd förskola i bottenvåningen på högt flerfamiljshus. Mycket nyanlagd vegetation utsatt för hårt slitage t ex syréner som har så mycket trampsador runt rötterna att de inte förmår växa. För att skapa skugga finns stolpar där segelduk kan fästas upp som ett tak över sandlåda. Kojor har pedagoger skapat genom att bygga "hyddor" av hönsnät fäst i stolpar till kubliktande konstruktioner. Förskolan har 45 barn fördelade på 3 avdelningar.

13. Lövsångaren

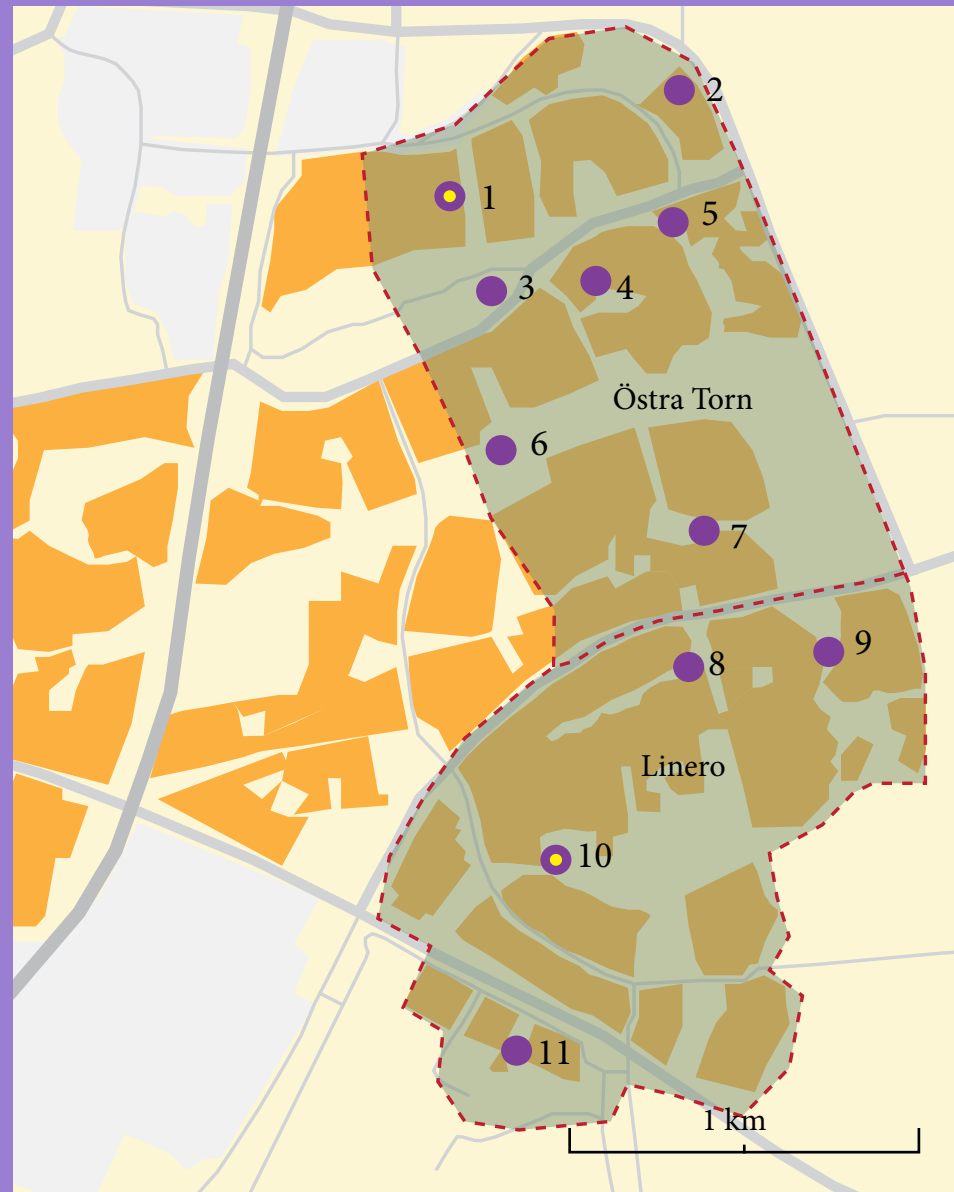
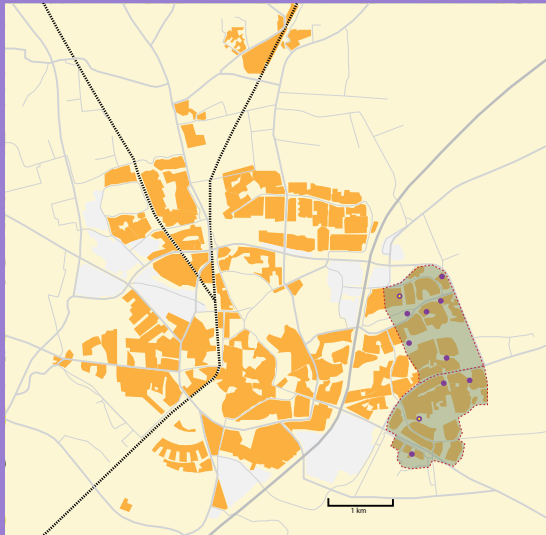
Tillfällig förskola som saknar växtmaterial att klättra i.

14. Rapphönan (1980)

Förskola med mycket hemma-byggen; lådbil, hästar, kojor av presenningar mm. Öppna stora ytor ger god uppsikt. En kulle med måbär dominant inslag. Hårt slitage av klättring i måbärsbuskagen. 5 avdelningar med ca 78 barn.

Östra torn/Linero

7. Regnbågen

● Grön, lummig gård med slitet växtmaterial bestående av häggmispel, (*Amelanchier lamarckii*), paradisbuske (*Kolkwitzia amabilis*) och stora pilar (*Salix*) som lagt sig pga klättring. Förskolan har 90 barn fördelat på 6 avdelningar.

Linero

8. Tirfing (1982)

● Rikt grönskande gård med utemiljö delad i två gårdar, en för de yngre och en för de äldre. Stort antal växter och bra rumslighet för lek. Rymlig gård. Dominant är en stor tall, *Pinus nigra*, ett fantastiskt klätterträd. Förskolan har 68 barn fördelade på 4 avdelningar.

9. Ormen Långe (2008)

● Personalen bekymrad över utseendet på gården. Missnöje med gummi-asfalt. Stående vatten, blixthalka vintertid. Låg växtlighet typ *Spiraea* ger ingen kvalitet till barnen. En pedagog uttryckte sig: "gården är inte till för ett gäng pensionärer att sitta och titta på! Vad ska barnen göra? Hur ska de leka i sådana?" 100 barn fördelade på 6 avd.

10. Blåtunga (1973)

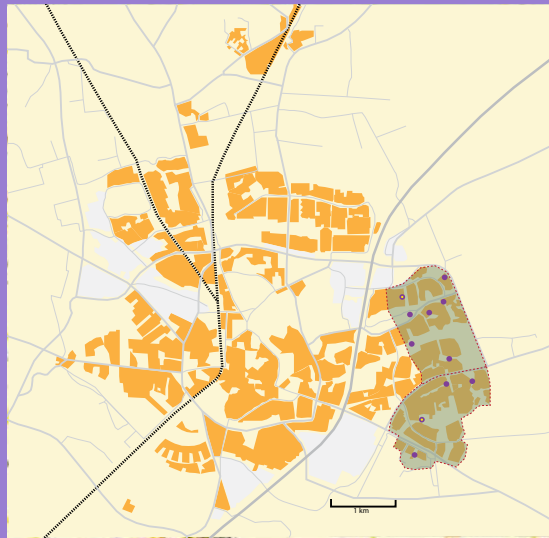
● Förskola stängd pga mögel. Öppen gård med stora gräsytor. Gården delad på två. Lite vegetation att leka i. 63 barn på 4 avdelningar.

11. Ängslyckan (2012 + 3x8 m sparad vegetation äldre)

● Pedagoger berättar att de är glada för den lilla remsan sparad vegetation mot ett stängsel. Gummi-asfalt på lekyltor. Slänt med ny veg - *Alnus glutinosa* bl a. Yta med bl a *Pterocarya* har potential att bli bra klätterträd så småningom. 3 avd med 50 barn. Sliten yta små *salix*. Kan bli bra för klättring.

Östra torn/Linero

Östra Torn

1. Djingis khan (1971/72)

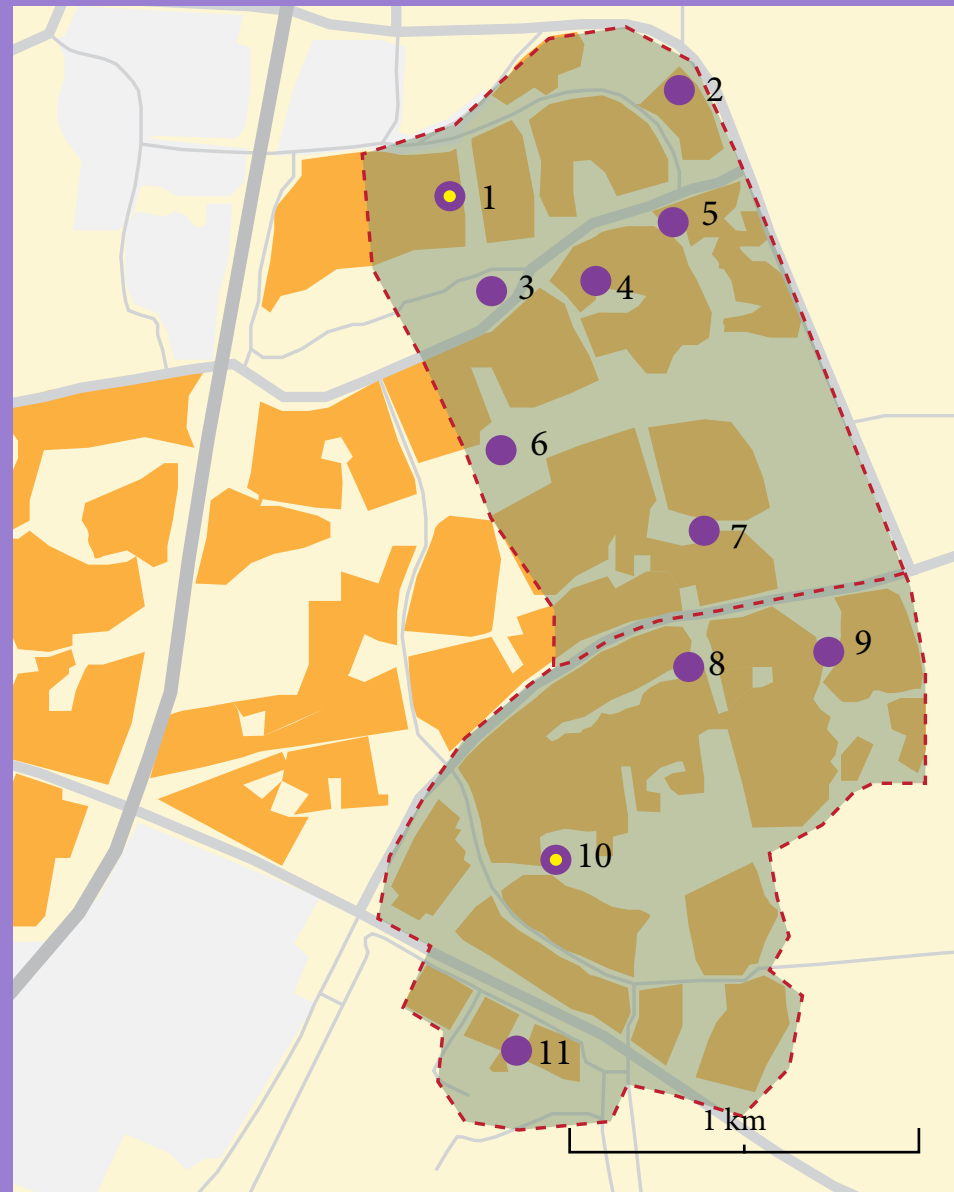

Grön och lummig gård med varierat växtmaterial. Gården indelad i flera mindre gårdar med stängsel mellan. Drabbad av mögel, ska utrymmas för sanering. 3 avdelningar med 53 barn.

2. Toppen (2006)

Nyanlagd förskola med starkt växtmaterial som har stor potential för framtiden. Slant planterad med varierade växter där många kommer att bli bra klätterträd/buskar i framtiden. 3 avdelningar 51 barn.

3. Blåklinten (1982)

Lummig, stor gård med flera avdelningar. En gård har vildare karaktär med mer naturmark och en är mer hårdgjord. Naturmarken är rätt hårt sliten. 5 avdelningar med 84 barn.

4. Fiolen (1980-tal)

Liten hägnad gård utanför en-avdelningsförskola. Några buskar och lägre klätterställningar men ingen naturmark. Förskolan har ej direkt tillgång till gården utan måste passera entréstig för att komma ut till den. 13 barn.

5. Orkesterparken (2012)

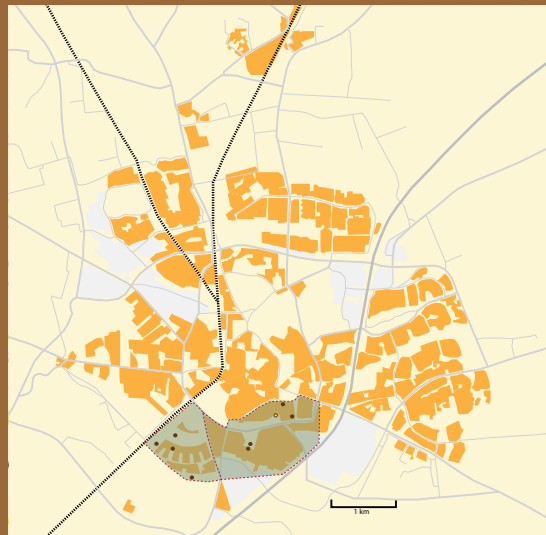
Stor, nyanlagd förskolegård fin gestaltning. Växtmaterial som vingnöt, Pterocarya och Salix kan bli fina med tiden. Pedagoger missnöjda ej tillfrågade vid planeringen av utemiljön eftersom det fina vattendiket är placerat precis utanför småbarnsavdelningarna. De har fått lägga brunnar i botten på diket för att undgå drunkningstillbud. 6 avd. med 94 barn.

6. Gåsatoften (2011, växtmaterial äldre!)

Förskola öppnad 2011, ersättare för grannen Munspelets förskola riven pga mögel. Vegetation lummig, gården anlagd i befintlig grönska. Dunge med avenbok, Carpinus betulus ger goda klättringsmöjligheter. 60 barn fördelat på 4 avdelningar.

Järnåkra/Klostergården

Järnåkra

1. Körsbäret (1977)

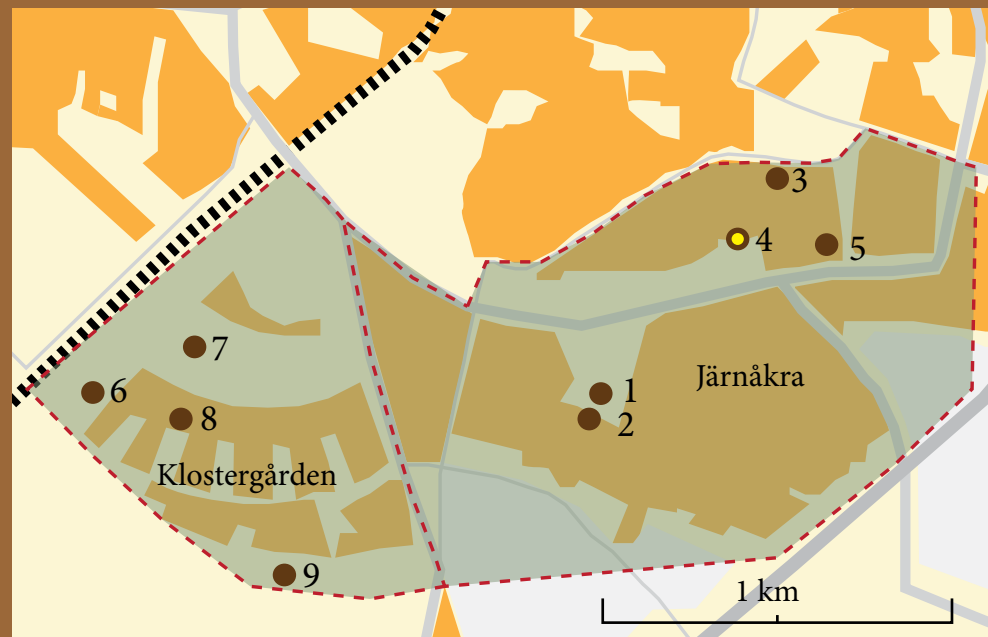

●●● Lummig förskola med sliten vegetation. Karaktärsgivande är Carpinus betulus bestånd över en kulle. 97 barn fördelade på 6 avdelningar.

2. Päronet

●●● En avdelning med 18 barn tillhör Körsbäret. Liten egen gård m fint äppleträd. Till vänster "Fångefallan", liten dunge 30m² stor som barnen leker i strax utanför förskolegården.

3. Pandan (?)

●●● En avdelning med 12-16 barn. Liten gård med få växter att klättra i. Barnen från Prenne elvan håller till på Pandan medan Prenne renoveras.

4. Arken (1988)

●●● Lummig förskolegård med fina kvaliteter. Karaktärsväxt Salix elaeagnos. Förskolan skall rivs under våren 2013 och ersättas med nya byggnader i området - var ej säkert. 82 barn fördelade på 5 avdelningar.

5. Ulrikedal (byggår område 1963, Salix nedan mycket äldre...)

●●● Torftig utemiljö utan växter att klättra i. Lekredskap omgärdade av klippta ligusterhäckar. Pedagoger berättar om ständigt återkommande diskussioner om nedläggningshot. De tycker miljön har dålig lekpotential. 53 barn på 3 avdelningar.

Klostergården

6. Väderleken (1980)

●●● Lummig förskolegård med många växter att klättra i. Alla uppstår inte tecken på klättring. Karaktärsväxt de många Corylus avellana som fungerar som kransvegetation runt förskolan. 50 barn, 3 avdelningar.

7. Nordvästan (vegetation trolig 1960-tal, byggår Klosterg)

●●● Lummig gård med kvaliteter. Dunge med Carpinus betulus bra att klättra i, ger karaktär åt gården. Nyplanterade fruktträd, framtida möjligheter. 46 barn på 3 avdelningar.

8. Solstrålen (vegetation trolig 1960-tal, byggår Klosterg)

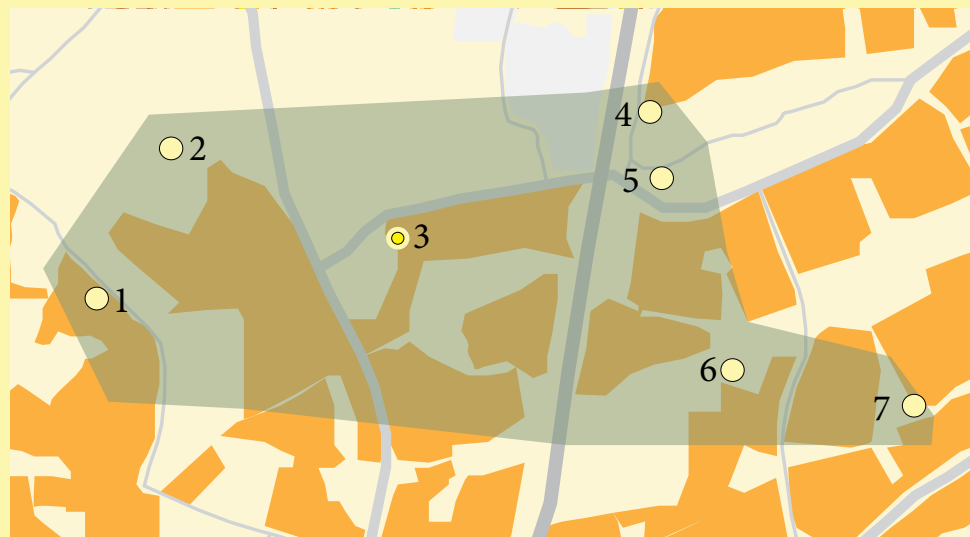
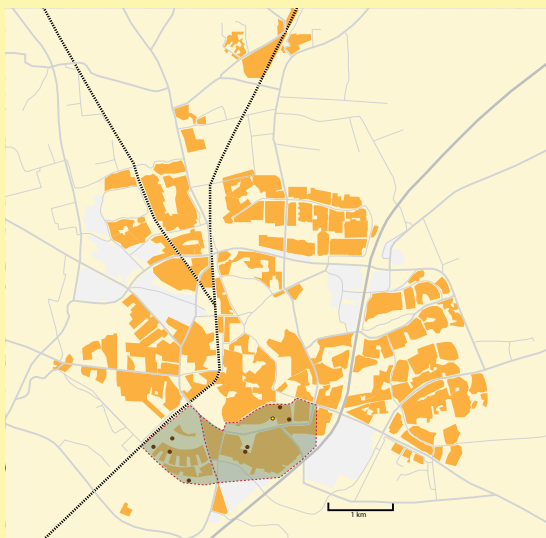
●●● Hårdgjorda stora ytor. Delar innergård med höghus på Klostergården. Prunus till vänster och Pr. laurocerasus enda möjligheten att klättra. Torftig miljö. 30 barn på 2 avdelningar.

9. Källbystugan (1970-tal)

●●● Lummig gård med god rumslighet. Vegetation att klättra i Salix och en mycket fin Rhus typhina. Nyplanterade fruktträd potential för framtiden. 5 avdelningar med 74 barn.

Tuna

Tuna

1. Studentkåren (1945)

 Förskolegård i innerstaden med få växter att klättra i. Fint gestaltad utemiljö, tar tillvara rumslighet på plats. Bilder visar en scen och del av förvuxen pilekoja. 50 barn, 3 avdelningar.

2. Röda stugan (1990-)

 Lummig överraskande miljö med röd stuga bland höga sjukhusbyggnader. Fint gestaltad miljö med rumslighet. Fina Syringa josikae att klättra i. Bygglek bakom staket kreativt. 50 barn 3 avdelningar.

3. Tunastugan (? parken anlades 1860-tal)

 Nedlagd förskola (mögel) belägen i Tunaparken. Trolsk miljö med avenbokbestånd, Carpinus betulus som tongivare. Mörkt och skuggigt. Förskolan har flyttats - ska inte återuppbyggas på plats efter rivning. 33 barn på 2 avdelningar.

4. Uarda (1992)

 Lummig förskolegård med liten dunge blandbestånd att klättra i. Förskolan tillgång till ytterligare grönyta inhägnad i anslutning till sin egen med gräsyta och kransvegetation. Finns mer att klättra in än uppvisar skador. 2 avdelningar med 32 barn.

5. Spelmannen (2011, finns äldre vegetation)

 Nyanlagd förskolegård med rester av gammal vegetation, hagtorn, Craetaegus monogyna som ger karaktär. Fint gestaltad miljö, dock ej växter för klättring. 50 barn på 4 avdelningar.

6. Vipeholm (i sjukhusparken Vipeholm, 1980-tal?)

 Få växter att klättra i. Rätt öppen gård delad på två, småbarn och äldre barn. Björkar ger karaktär åt gården och skuggar. 67 barn på 3 avdelningar.

7. Märten (små, nya växter)

 Klätterskador på några vinbärsbuskar, i övrigt inget att klättra i. 26 barn på en avdelning.

Exempel frågor till pedagoger vid platsbesök

1. Hur många barn går här på förskolan?
2. När öppnade förskolan?
3. Upplever ni att gården fungerar bra?
4. Vad är det som fungerar bra eller mindre bra?
5. Var brukar barnen hålla till? Favoritställen?
6. Var brukar barnen klättra?
7. Tror du att något barn skulle kunna tänka sig att visa mig sina favoritställen att klättra på?
8. Får barnen klättra i växterna här?
9. Finns det regler för var man får klättra? Var man får vara?

Sammanställning vitalitet växtmaterial

Bilaga 5

Träd	Buskar
------	--------

Växtmaterial	Totalantal	Klass 1	Klass 2	Klass 3	Klass4
Acer campestre	3	3			
Acer platanoides	12	9	3		
Aesculus hippocastanum	1	1			
Ailanthus altissima	1		1		
Amelanchier lamarckii	71	68		3	
Aronia arbutifolia	19	5	14		
Aronia melanocarpa	6	2	4		
Betula pendula	6	5	1		
Betula pubescens	7	7			
Carpinus betulus	112	107	4	1	
Carpinus betulus 'Fastigiata'	6	5			1
Chamaecyparis	3	3			
Cornus alba 'Sibirica'	15	2	10	3	
Cornus alba 'Variegata'	3	1		2	
Cornus mas	9	6	3		
Cornus stolonifera 'Flavieramea'	9	8	1		
Corylus avellana	59	56	3		
Cotoneaster lucidus	3		3		
Crataegus	56	45	11		
Crataegus x media 'Paul's scarlet'	1				1
Fagus sylvatica	2	2			
Forsythia	29	14	13	2	
Fraxinus excelsior	14	13			1
Juglans regia	1	1			
Juniperus communis	5			5	
Kolkwitzia amabilis	95	8	29	41	17
Ligustrum vulgare	17	6	6	4	1
Lonicera ssp.	5			5	
Malus (prydnadsapel)	6	3	1	2	
Malus domestica	67	63	2	2	
Philadelphus coronarius	29	6	9	12	2
Picea abies	7	7			
Pinus mugo	5	5			
Pinus nigra	2	2			

Växtmaterial	Totalantal	Klass 1	Klass 2	Klass 3	Klass4
Potentilla fruticosa	4			2	2
Prunus avium	6	5	1		
Prunus (prydnadskörsbär)	3	2	1		
Prunus domestica	17	17			
Prunus laurocerasus	4	4			
Prunus padus	6	4	2		
Prunus sargentii	1		1		
Prunus spinosa	5		3	1	1
Pterocarya fraxinifolia	10	9		1	
Pyrus communis	2	2			
Quercus robur 'Fastigiata'	9	9			
Rhus typhina	2	2			
Ribes alpinum	44	15	14	13	2
Ribes rubrum	17	5	7	2	3
Ribes sanguineum	3		3		
Salix (pilekojor)	152	120	25	5	2
Salix ssp.	50	47			3
Salix caprea	1	1			
Salix elaeagnos 'Angustifolia'	17	15	2		
Salix fragilis 'Bullata'	14	2	11		1
Sambucus nigra	27	19	7	1	
Sorbus aucuparia	5	3	2		
Sorbus incana	2	2			
Spiraea x cinerea 'Grefsheim'	34	1	22	10	1
Spiraea vanhouttei	5		2	3	
Symphoricarpus	4			4	
Syringa josikae	17	17			
Syringa reflexa	1	1			
Syringa vulgaris	137	106	16	10	5
Tamarix ssp.	3	3			
Thuja occidentalis	14	14			
Tilia cordata	4	4			
Ulmus glabra	1			1	
Viburnum lantana	8	2	4	2	
Viburnum	1	1			
Weigela hybrida	13	1	4	8	
TOTALT	1326	896	245	142	43

